

Hilde Storrøsæter

Ranheim, lokalsamfunnet som forsvant?

Om et steds utvikling fra å være et lokalsamfunn til å bli en del av en norsk storby

Masteroppgave

Trondheim, mai 2014

Hovedveileder: Stig Jørgensen

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse

Geografisk institutt



Forord

Da jeg begynte ved NTNU virket det så fjernt og utrolig langt inn i fremtiden å skulle skrive en masteroppgave, det var jo noe kun skikkelige studenter gjorde. Overraskende nok har vist jeg også blitt en sånn skikkelig student, for nå er masteroppgaven sannelig ferdig.

Det har vært en utrolig lærerik prosess som har gitt meg så mye ny kunnskap, mye takket være min fantastisk engasjerte veileder. Takk til deg Stig for alle gode samtaler som har kvalitetssikret arbeidet mitt, ledet meg inn på nye og bedre spor, avgrenset oppgaven min, gitt meg trua på at dette kunne jeg klare, og generelt glimrende veiledning. Takk til Olav og det flotte arbeidet du gjør for oss lektorstudenter ved geografisk institutt. Uten deg og din innsats for at vi skal bli de beste geografilærerne vi kan bli, ville mye geografisk kunnskap gått tapt i den norske skole. Takk til Radmil ved geografisk institutt for hjelp til å bearbeide kart til oppgaven min, og takk til alle dere andre ved geografisk institutt som har gitt meg den kunnskapen jeg trengte for å kunne skrive en masteroppgave.

Takk til den flotte lektorgjengen som har gjort denne prosessen mye mer overkommelig. Takk til frøken Grammeltvedt for super veiledning og støtte underveis i prosessen, for alle dine oppmuntrende ord og moralsk støtte over kjøkkenbordet på Tyholt. Du er god som gull! Takk til min fantastiske Runar for kloke ord og fotografering, du gjør meg til et bedre menneske. Takk til mamma, pappa og Heidi for oppmuntring og positiv interesse for arbeidet mitt. Og ikke minst, en spesiell takk til alle mine informanter, uten dere ville ikke denne prosessen vært gjennomførbar.

Til slutt vil jeg takke alle de som har bidratt til å gjøre Ranheim til det stedet det er i dag, jeg er så stolt over hva dere har fått til!

Trondheim, 11.05.2014

Hilde Storrøsæter

Abstract

In this thesis I have studied a particular place located east in Trondheim, Norway. This place, called Ranheim, has experienced a tremendous development. From being a small independent local community to gradually become a bigger part of the city Trondheim. My focus has been on how this development has affected Ranheim as a place and the perception of it.

I have tried to briefly present an overview of philosophical approaches to place and its history, in geography. I have used different theoretical approaches to place; place as *location*, *sense of place* and place as *locale* (Agnew 1987) combined with newer approaches to place. I have also applied theory on place identity, place attachment, local communities and living environment, which I hope will provide a solid theoretical foundation for my discussion.

I have utilized different qualitative approaches to collect my empirical data material, including interviews and focus groups; five key informants, who represent a great diversity of information about Ranheim and two focus groups, who have consisted of residents of the area. One group contained four people who have lived in the area for over ten years and the other group of four people who recently moved there or who have lived there for three years or under.

The role of the factory as a cornerstone in the community has been reduced and therefore it does not contribute to a 'common ground' among the population. This can create challenges for the social environment in Ranheim, especially when the population within ten to fifteen years most likely will be doubled. The mental picture of Ranheim being separated from Trondheim can change when the physical space between Ranheim and Trondheim will consist of housing or other infrastructure instead of greenery and agricultural land. It will most likely then be seen as a part of Trondheim.

The new residents of Ranheim are younger and better educated compared to the well-established. The well-established show greater sign of a stronger place attachment, but it is not unlikely that the new inhabitants will experience part of the same strength in their place attachment in ten years or so. With the new residents and a development that seemingly makes Ranheim more alike other parts of Trondheim also comes the change in place identity.

The limitations have been lack of time as well as the use of only a qualitative method. A deeper and broader insight could have been achieved with the combination of both a quantitative as well as a qualitative approach.

Innhold

Bilder	vii
Figurer	vii
Tabeller	vii
1. Innledning	1
1.1 Oppgavens bakgrunn.....	2
1.1.2 Avgrensning.....	3
1.2 Min bakgrunn og motivasjon	4
1.2.1 Hvorfor Ranheim?	4
1.3 Oppgavens struktur.....	4
2. Teori	6
2.1 Regionalgeografien – forløperen til sted.....	6
2.2 Fagfilosofiske paradigmer som har påvirket tilnærmingen til sted	7
2.3 Historien til sted innenfor geografien	9
2.3.1 Sted som <i>location</i>	10
2.3.2 Sted som <i>sense of place</i>	10
2.3.3 Sted som <i>locale</i>	11
2.4 Nyere stedsteori.....	12
2.5 Stedsidentitet	13
2.5.1 <i>Sense of place</i> i utvikling	15
2.6 Stedstilhørighet.....	15
2.7 Lokalsamfunn.....	18
2.7.1 Nærmiljø og bomiljø.....	19
3. Metode	22
3.1 Kvalitativ forskningsmetode	22
3.1.2 Intervju og fokusgruppe	22
3.2 Innsamling og behandling av data	24
3.2.1 Utvalg.....	25
3.2.3 Intervjusituasjonen.....	27
3.4 Analytisk tilnærming	28
3.5 Etske refleksjoner	28
3.5.1 Forsker på eget hjemsted.....	29
3.6 Vurdering av metodenes kvaliteter	31
3.6.1 Troverdighet.....	31
3.6.2 Generalisering	32

3.6.3 Representasjon.....	34
4. Studieområde.....	35
4.1 Befolkning.....	40
4.1.1 Boliger og flytting.....	42
4.2 Arealbruk.....	43
5. Lokalsamfunnet i endring.....	45
5.1 Fabrikkens betydning for Ranheim.....	45
5.1.1 Fabrikkens rolle før og nå.....	47
5.2 Endring i det fysiske området.....	48
5.3 Sosiokulturelt miljø.....	50
5.3.1 Ranheimsånden.....	50
5.3.2 Stedskvaliteter.....	53
5.4 Organisatoriske miljø.....	54
5.5 Stedsidentitet.....	57
5.5.1 Skoledebatt som uttrykk for stedsidentitet.....	58
5.6 Oppsummering av resultater fra nøkkelinformanter.....	58
6. Ranheim sett fra lokale beboeres perspektiv.....	60
6.1 Hvem bor på Ranheim?.....	60
6.1.1 Aldersgrupper, generasjoner og en kohort på Ranheim.....	62
6.2 Det fysiske området.....	64
6.3 Det sosiokulturelle miljøet.....	67
6.4 Organisatorisk miljø på Ranheim.....	69
6.4.1 Skolen som bidragsyter.....	71
6.5 Stedsidentitet og stedstilhørighet.....	72
6.6 Oppsummering av resultater fra lokale beboere.....	74
7. Avslutning.....	76
7.1 Sammendrag.....	76
7.2 Begrensninger.....	77
7.3 Forslag til videre forskning.....	78

Kilder

Vedlegg 1: Intervjuguide nøkkelinformanter

Vedlegg 2: Intervjuguide fokusgrupper

Vedlegg 3: Aktuelle kart fra Stabil eller endring? Levekårsutvikling i Trondheims boområder på 1990-tallet (Brattbakk et.al 2000)

Vedlegg 4: Aktuelle kart fra Levekår i Trondheim 2011 (Trondheim kommune 2012)

Bilder

Bilde 1.1: Ranheim papirfabrikk. Fotograf Runar Buvik	1
Bilde 4.1: Oversiktsbilde over Ranheim. Fotograf Runar Buvik	35
Bilde 4.2: Blokk på Presthusjordet. Fotograf Hilde Storrøsæter	37
Bilde 4.3: Vikelva og blokker i Ranheimsfjæra. Fotograf Runar Buvik	37
Bilde 4.4: Blokker Ranheim Panorama. Fotograf Runar Buvik	38
Bilde 4.5: Tomannsbolig bygd i regi av fabrikkens på Reppe. Fotograf Runar Buvik	38
Bilde 4.6: Enebolig bygd i regi av fabrikkens på Reppe. Fotograf Hilde Storrøsæter	39

Figurer

Figur 2.1: Stedstilhørighet (Scannell og Gifford 2009: 2)	16
Figur 4.1: Oversikts kart over Trondheim kommune	33
Figur 4.2: Oversiktskart: Nedre Ranheim, Olderdalen og Reppe	34

Tabeller

Tabell 1.1: Kartlagt og beregnet boligpotensial for Ranheim (KPA 12-24 Planbeskrivelse: 42)	2
Tabell 3.1: Nøkkelinformanter for intervju oktober/november 2013	24
Tabell 3.2: Fokusgruppe nyinnflyttede beboere 20.03.14	24
Tabell 3.3: Fokusgruppe etablerte beboere 27.03.14	24
Tabell 4.1: Boligtype på Ranheim og Reppe- Vikåsen 2011	37

1. Innledning

Ranheim befinner seg øst i byen og kommunen Trondheim. Tidligere var Ranheim en del av Strinda kommune, men ble i 1964 slått sammen med Trondheim kommune, som området i dag tilhører. Ranheim som sted har en sterk industrihistorie grunnet papirfabrikken (se bilde 1.1) som ble grunnlagt seint på 1800-tallet og fortsatt er i drift.



Bilde 1.1: Ranheim papirfabrikk. Fotograf Runar Buvik

Livsnerven til Ranheim kan sies å være Vikelva, en elv som renner gjennom Ranheim (se figur 4.2) og danner grunnlaget for Ranheim Papirfabrikk sin lokalisering. Som et resultat av fabrikkens kom en betydelig arbeiderbevegelse på Ranheim som har satt sine spor på lokalsamfunnet. I nyere tid har Ranheim blitt et populært boområde og har gjennomgått ulike endringer og utvidelser på forskjellig nivå. Dette innebærer blant annet nybygget til Ranheim skole som åpnet høsten 2010 og den nærliggende friidrettshallen, i tillegg til boligutbygging som Ranheim Panorama (se bilde 4.4), Ranheimsfjæra (se bilde 4.3) og blokkbebyggelsen på Presthusjordet som man kan se i bakgrunnen av fabrikkens på bilde 1.1. Dette skyldes blant annet press på Trondheim kommunes boligutbygging. Både Trondheim kommune og

Trondheimsregionen har som mål å oppnå bærekraftig vekst (KPA Planbeskrivelse 12-24), noe som blant annet innebærer fortetting av allerede eksisterende boområder. Dette gjør Ranheim til ett ypperlig område fordi det består av store areal som tidligere har vært regulert til andre formål, i tillegg til en allerede eksisterende infrastruktur knyttet til boligformål og hverdagsliv. Et dilemma som følger med en slik politikk er at «Fortetting gir imidlertid et press på eksisterende grønne arealer/byrom» (KPA Planbeskrivelse 12-24: 17). Noe beboere både i Trondheim og på Ranheim viser stort engasjement rundt, derfor blir ikke alle utviklingsprosesser alltid like problemfri.

Jeg vil nå gå videre inn på oppgavens bakgrunn, avgrensning, min bakgrunn og motivasjon før jeg avslutter med oppgavens struktur.

1.1 Oppgavens bakgrunn

I Kommuneplanens arealdel 2012-2024, planbeskrivelse (KPA Planbeskrivelse 12-24), for Trondheim kommune beskrives Ranheim som den bydelen i Trondheim med størst befolkningsvekst de siste årene. Dette har før til at området nå har atskillige ferdigstilte boligprosjekter i tillegg til flere under planlegging. Trondheim kommune ønsker å satse på flerfunksjonelle grøntområder, også på Ranheim. I tillegg er Ranheim tiltenkt et sentrumsformål, det vil si et område med en utforming av ulike byrom, bebyggelse og høy tetthet på en bymessig måte (KPA 12-24 Planbeskrivelse). Noe som vil føre til en mer urban utvikling av Ranheim. Det forventes et befolkningsgrunnlag på Ranheim som svarer til et behov for et lokalsenter større enn det allerede eksisterende Trægården senter(se figur 4.2). Denne økningen i befolkningstetthet stiller krav til utbygging og forbedring av allerede eksisterende infrastruktur. Det at flere større boligprosjekter har blitt ferdigstilt på samme tidspunkt har allerede skapt utfordringer for Ranheim skole sin skolekapasitet, men det er nå kommet en løsning som innebærer bygging av enda en ny skole på Ranheim som er tenkt å åpne høsten 2019.

For å illustrere utviklingen i antall beboere på Ranheim kan man se på kartlagt og beregnet boligpotensial for bydelen:

Tabell 1.1: Kartlagt og beregnet boligpotensial for Ranheim (KPA 12-24 Planbeskrivelse: 42)

Planperioden 2012-2024	Etter planperioden 2025-	Totalt
5.548	11.739	17.287

Det kartlagte potensialet er stort. I hvilken grad det vil utnyttes er fortsatt usikkert, det som er sikkert er at Ranheim er et område i endring. Det som tidligere har vært et industrisamfunn er nå i ferd med å vokse sammen med den norske storbyen Trondheim. Om ti år vil ikke Ranheim vitne om hva som en gang var og kanskje heller ikke om hva stedet er i dag. Bakgrunnen for denne masteroppgaven er å se på hvordan denne utviklingen påvirker Ranheim, både i fysisk, sosial og dels organisatorisk forstand. Problemstillingen lyder som så:

Hvordan påvirker Ranheims utvikling oppfatningen av det fysiske området, opplevelsen og sosiale holdninger til stedet, i dag?

Med underspørsmål:

- Hva er det med Ranheim sin fysiske utforming som er spesielt egnet for boligutbygging og stedsutvikling?
- Hvordan har de sosiokulturelle og de organisatoriske rammene påvirket dagens oppfatning og bruk av Ranheim?

1.1.2 Avgrensning

Ranheim består av ulike områder som Nedre Ranheim, Reppe, Olderdalen, Vikåsen, Grilstad Marina og Væretrøa (se figur 4.2). Disse områdene har ulik opprinnelse og utbyggingsperioder. På grunnlag av dette har jeg valgt å begrense oppgaven til de områdene som har utspring fra fabrikkene, altså Nedre Ranheim, Reppe og Olderdalen. Hjørnesteinsbedriften, Ranheim papirfabrikk sto i all hovedsak for store deler av boligbyggingen og dermed også utviklingen i disse områdene, fram til 1970-årene. Andre områder som Vikåsen og Væretrøa ble først utbygd for mellom 35 til 25 år siden og betegnes derfor i denne sammenhengen som relativt nye. Et område som er mer nybygd er Grilstad Marina som først de siste fem årene har begynt å blitt til. Selv om disse områdene ikke er representert i det empiriske materialet så er det fortsatt aktuelt å inkludere de i Ranheim som helhet. Tidsperspektivet i oppgaven er fra etterkrigstiden og fram til i dag, med fokus på de siste ti årene og dagens situasjon. Dette fordi Ranheims historie gir et innblikk i dets utvikling og må dermed inkluderes i dagens forståelse av det som finner sted på Ranheim. De største endringene har skjedd i løpet av de siste ti årene både med tanke på boligbygging og utbedringer eller endringer av eksisterende infrastruktur, og mange endringer vil også finne sted i fremtiden på Ranheim.

1.2 Min bakgrunn og motivasjon

Ranheim er mitt hjemsted og jeg bodde der i 18 år. Det er der mye av min motivasjon for å skrive denne oppgaven kommer i fra, i tillegg synes jeg sted, - og byutvikling er spennende faglige områder. Om man lykkes med utvikling av et allerede eksisterende boområde, med et tidligere industrialisert preg ti å bli en moderne og attraktiv bydel er i og for seg spennende. I tillegg har resultatet av denne prosessen alt å si for både oppfattelsen av stedet, men også bomiljøet og bruk av nærmiljøet til de som bor der. Jeg ønsker å dokumentere hvordan utviklingen av Ranheim oppleves for områdets beboere og om det eventuelt har oppstått en form for 'voksesmerter'.

1.2.1 Hvorfor Ranheim?

Alle steder er unike, i hvor stor grad kan i mange tilfeller diskuteres, men jeg opplever Ranheim som meget unikt. Det finnes ikke tilsvarende lokale industri-steder eller lokalsamfunn så nært andre norske storbyer. Ranheim ligger sentralt til i forhold til Trondheim sentrum. Med bil tar det knappe 15 minutter fra Ranheim til sentrum, mens med buss tar det rundt 20 minutter. Selv om den fysiske avstanden ikke er stor, har Ranheim likevel blitt sett på som et område i utkanten av Trondheim, og dermed ganske usentralt. Mange av Ranheims beboere har i en årrekke argumentert mot dette og begynner nå og få gjennomslag. Ranheim i dag oppleves som mye mer sentralt enn tidligere og flere ønsker i dag å bosette seg der sammenlignet med for 30 eller 50 år siden, når man flyttet til Ranheim for jobb. Tidligere dominerte nærindustrien Ranheim, både områdets fysiske utseende med en godt synlig papirfabrikk men også sosialt med en sterk arbeiderforening og tilhørighet til samme arbeidsplass for mange av områdets beboere. I dag er situasjonen en annen, og med utgangspunkt som industristed kan Ranheim oppleve en unik utvikling på sin vei til å bli en fullt integrert bydel i Trondheim, Norges tredje største by.

1.3 Oppgavens struktur

Kapittel to omhandler aktuell teori og da i hovedsak stedsteori som tar for seg ulike tilnærminger til sted, stedsidentitet, nyere stedsteori, stedstilhørighet, lokalsamfunn og nærmiljø. Dermed går jeg videre til kapittel tre som omhandler min metodiske tilnærming, hvor jeg begrunner mine valg og utdyper de metodene jeg har benyttet meg av. Jeg vil også gå inn på etiske refleksjoner rundt empiriinnsamlingen og oppgavens troverdighet før jeg avslutter med generalisering og representasjon. Kapittel fire vil gi en innføring i

studieområdet og gi et bilde av befolkning og boligmasser gjennom statistikk. I tillegg vil de ulike mindre områdene som til sammen utgjør Ranheim, presenteres kort og plasseres på et kart. Dermed vil jeg presentere mine empiriske funn i kapittel fem og seks. Det første av de to kapitlene tar for seg analysen av det empiriske materialet fra nøkkelinformantene, mens det siste presenterer analysen av det empiriske materialet fra to fokusgrupper. Begge disse kapitlene ser på utviklingen som har skjedd i det fysiske miljøet, sosiale og dels organisatoriske miljøet. Til slutt avslutter jeg med kapittel syv som oppsummerer mine empiriske funn og dermed diskuterer de i samsvar med oppgavens problemstilling.

2. Teori

I dette teorikapittelet vil jeg presentere ulike teoretiske ståsteder innenfor stedsteori, lokalsamfunn og nærmiljø. Teoretisering rundt lokalsamfunn har vært fraværende siden midten av 1980-tallet, men fokus på sted og stedsutvikling har økt. Dermed kan man anta at sted på sett og vis har tatt over for lokalsamfunn, i kombinasjon med også andre fokus som for eksempel den nye bygda. Sted har vært, og er fortsatt et begrep i stadig utvikling og endring. Fra tidligere og ha en tilnærming preget av fysiske faktorer til i dag å se på sted som noe relasjonelt. Derfor kommer en kort introduksjon til sted sin utvikling med utgangspunkt i regionalgeografien, for så å gi et innblikk i noen av de fagfilosofiske retningene som har preget sted. Dermed har jeg valgt å ta for meg John Agnews (1987) tre tilnærminger til sted som et grunnlag for nyere stedsteori, for så å fortsette videre med stedsidentitet og stedstilhørighet. Selv om lokalsamfunnsteori tidsmessig kommer før mye av den teorien jeg presenterer først så har jeg valgt å avslutte med den. Dette fordi jeg ønsker å gi et mer helhetlig bilde av sted og dets utvikling. Jeg vil derfor avslutte med en kort innføring i eksisterende teori rundt lokalsamfunn, som støttes opp med teori rundt nærmiljø.

2.1 Regionalgeografien – forløperen til sted

Sted innenfor geografi kan spores tilbake til regional geografien og dens utvikling. På midten av 1800-tallet utviklet regionalgeografien seg i to retninger (Lysgård 2001). Hvorav den ene kan sies å være en naturdeterministisk forståelse av hvordan naturen formet mennesket og dermed samfunnet. Friedrich Ratzel sto bak denne naturdeterministiske utviklingen. Han hevdet at regioner var forutbestemt fra naturen sin side, noe som ville si at de fysiske forholdene til en region resulterte i en bestemt form for liv. Ut i fra en slik tilnærming til regioner kan man tenke seg at samme type liv ville oppstå i regioner med like fysiske forhold. Den andre retningen ble utviklet som en kritikk på naturdeterminismens forståelse av en region. Fokuset ligger her mer på samspillet mellom natur og samfunn innad i en region. I bresjen for denne utviklingen sto franskmannen Vidal de la Blache (Lysgård 2001). «*Han ønsket å se på hvordan det naturlige miljøet påvirket mennesker og samfunn, og hvordan menneskers liv, sammen med de dominerende naturforholdene, dannet regionens personlighet*» (Antonsen 2001: 22). Ulikt fra naturdeterminismen spilte menneskets intellekt en rolle her i tilnærmingen og modifiseringen av naturen. Den Amerikanske geografen, Richard Hartshorne var en ivrig tilhenger og utvikler av denne retningen. Han gjorde et poeng

av at alle steder og regioner hadde sine spesielle kombinasjoner, og disse unike kombinasjonene gjorde at de ikke kunne generaliseres (Storrøsæter 2014).

«Den tradisjonelle og dominerende regionalgeografien ble etter hvert kritisert for sin essensialistiske forståelse av regionen som et reelt eksisterende objekt» (Lysgård 2001: 39). Dette var Hartshorne enig i, og på grunnlag av dette mente han at geografi som vitenskap skulle studere samhandlingen, integrasjonen og kombinasjonene som ikke bare skapte et sted eller en region, men også gjorde det unikt. Videre ble regionens unike sammensetting sett på som en kombinasjon av ulike tilfeller eller fenomen som måtte undersøkes før man kunne se på generelle lovmessigheter eller årsaker (Lysgård 2001). Gjennom denne utviklingen gikk regionalgeografiens ideologi fra kun å studere det unike til å søke etter romlige lovmessigheter. For å kunne oppdage slike lovmessigheter måtte man gå mer systematisk til verks gjennom for eksempel kategorisering (Storrøsæter 2014). En annen kritikk rettet mot regionalgeografien gikk ut på at man tok regionens eksistens forgitt (Lysgård 2001).

For å konkludere rundt regionbegrepet kan man resonere seg fram til at regionen ikke kan være hoved-studieobjektet innenfor geografi. Dette fordi dens eksistens avhenger av menneskets erkjennelse av den, ergo er regionen sosialt konstruert (Storrøsæter 2014).

2.2 Fagfilosofiske paradigmer som har påvirket tilnærmingen til sted

Jeg vil i dette delkapittelet gi en kort oversikt over de paradigmer og fagfilosofiske retninger som har preget geografers tilnærming til stedsbegrepet. Dette for å gi et bilde av hvilke retninger som har påvirket sted og hvordan geografer forholder seg til begrepet og ulike tilnærminger. Jeg kommer kort til å gå inn på hvordan og hvorfor paradigmer oppstår for så å oppsummere logisk positivisme, humanisme og struktureringsteori.

«In Kuhn's estimation, each paradigm becomes an accepted way of gathering and synthesizing knowledge until the weight of 'anomalies' which cannot be explained using existing theories demands he formulation of new ideas» (Hubbard et.al 2002: 23).

Forholdet mellom teori og praksis er i stadig utvikling og derfor meget komplekst. Hubbard et.al (2002) stiller spørsmål rundt hvorfor det er slik at vi i større grad benytter oss av noen teorier enn andre og hvordan disse ikke bare reproduseres, men også opprettholdes mens andre teorier får liten eller ingen aksept. Som nevnt så er forholdet mellom teori og praksis i stadig utvikling, dette skyldes spenninger både mellom disipliner, men også uenigheter

mellom fagfolk innenfor samme disiplin. Disse spenningene, eller uenighetene, oppstår fordi det dukker opp nye spørsmål som krever nye svar eller at man ikke er tilfreds med de eksisterende svarene. Man trenger da et nytt teoretisk grunnlag for å finne svar man er fornøyd med. Dette bringer oss til hva Kuhn beskriver som paradigmeskifter (Hubbard et.al 2002). Slike paradigmeskift har ført til ulike ismer og fagfilosofiske retninger som preget geografers tilnærming til stedsbegrepet.

Innenfor logisk positivisme mente man at sosiale lovmessigheter og fenomener kunne bli testet gjennom målinger og på den måten bli bekreftet (Kitchin 2006). Både sosial oppførsel og sosiale fenomener kunne måles og forklares gjennom utviklingen av vitenskapelige lovmessigheter, på samme måte som naturlige fenomen kunne (Kitchin 2006). Man brukte da metoder fra naturvitenskapen også innenfor samfunnsvitenskapen. Mot slutten av 60-tallet vokste det fram flere kritiske reaksjoner rettet mot logisk positivisme som hadde hovedfokus på *space*. Den mest sofistikerte reaksjonen hevdes å være humanistisk geografi, hvor sted står i sentrum, med nøkkelbegerp som *place*, *sense of place* og *placelessness*. Innenfor humanistisk geografi finner vi geografen Yi-Fu Tuan (1976) som tok for seg hvordan rommet blir til et sted. Han poengterte at vi måtte forstå rommet som sted hvis vi skulle ha mulighet til å se hvilke kvaliteter et sted har og hvordan mennesket oppfatter det. I motsetning til tilhengere av logisk positivisme som brukte kvantitative metoder basert på måling og telling, var humanistene opptatt av å tilegne seg kunnskap om verden gjennom kvalitative metoder og da også empiriske undersøkelser. Med humanistene flytter fokuset seg fra rom til sted. Ut i fra marxisme utvikles strukturelt orientert analyse, nærmest parallelt med humanistisk geografi. En marxistisk tilnærming til samfunnet innebærer sterkt fokus på kapitalismen som en drivkraft for de strukturene som ble skapt og videreført i samfunnet, for eksempel materialistiske strukturer som oppfordrer til økt forbruk. Marxistene var meget opptatt av kapitalisme og hvordan arbeiderklassen ble påvirket av kapitalismens påvirkning på samfunnsstrukturene. Dette gjelder for eksempel et spesielt fokus på produksjon og produksjonsforhold til arbeidere, innenfor ulike industrier. Mennesket blir sett på som noe lettpåvirkelig og ute av stand til å stå i mot ulike samfunnsstrukturer av marxister. For strukturalistene er de skjulte strukturene i samfunnet i fokus, og her har enkeltindividet en sterkere posisjon. Den britiske sosiologen, Anthony Giddens (1984) fokuserte på forholdet mellom aktør eller individ og struktur. Han oppfattet strukturer som «*noe som er direkte involvert i handling, og som både begrenser og muliggjør handling. Strukturer gir betingelser for menneskelig handling, samtidig som de er et resultat av menneskelig handling*» (Berg og

Dale 2004: 44). Videre konkluderte han med at mennesker og strukturer gjensidig påvirker hverandre. Noe som betyr at det i større grad oppstår en fleksibilitet, og aktører kan overskride strukturer i motsetning til hva marxismen mente. Fordi mennesket er i stand til å påvirke strukturer er de ikke i like stor grad konstant og underordnet materielle strukturer, som marxismen mente. Gjennom denne fleksibiliteten kan man se på Giddens struktureringsteori som en måte å bringe sammen romlig og sosiale syn på hva som påvirker samfunnet vårt (Dyck og Kearns 2006).

Når jeg nå går videre inn på ulike tilnærminger til sted vil man kunne kjenne igjen elementer av disse fagfilosofiske retningene innenfor ulike tilnærminger til sted.

2.3 Historien til sted innenfor geografien

Innen for regionalgeografien brukte Hartshorne stedsbegrepet og regionbegrepet om hverandre. Han forbant rommet mer med regioner og la derfor ikke det samme i stedsbegrepet som vi dag gjør. Sammenlignet med regionbegrepet så fattet geografer sent interesse for sted, og de begynte ikke før på slutten av 70-tallet å teoretisere og faglig presisere begrepet (Berg og Dale 2004). På denne tiden spilte den humanistiske geografien en viktig rolle, og det var humanistiske geografer som virkelig tok for seg sted og dets betydning. Tuan (1977) og Relph (1976) vektla spesielt begrepet «*sense of place*» hvor de fokuserte på hvordan den subjektive opplevelsen spilte en rolle for hvordan man oppfattet et sted. Gjennom en slik tilnærming tok de avstand fra den positivistiske geografien som ikke tok hensyn til det menneskelige individuelle aspektet gjennom sitt fokus på *space*, eller hva vi på norsk kaller rom. Etter hvert ble interessen rundt sted større og det ble utviklet andre måter å teoretisere rundt begrepet (Berg og Dale 2004).

Det at man fikk ulike måter å tilnærme seg sted på førte til en viss forvirring rundt dets spesifikke betydning. Agnew (1987) forsøkte å konkretisere hva man mente med sted, og han ønsket å inkludere begrepets kompleksitet gjennom å identifisere tre hovedforståelser av, eller tilnærminger til begrepet sted. Disse tre tilnærmingene kaller vi sted som *location*, *sense of place* og sted som *locale*. Agnew (1987) poengterte at sted måtte sees som en kombinasjon av disse tre forståelsene framfor kun en av tilnærmingene uten de andre to. Disse tre stedstilnærmingene har i dag blitt videreutviklet, men det er viktig å ha en forståelse av hva de innebærer for å kunne basere den nyere stedsteorien på Agnews arbeid.

I de tre ulike tilnærmingene ligger en fagfilosofisk kronologi og de vil derfor bli presentert i den rekkefølgen. Først vil jeg ta for meg sted som *location, sense of place*, for så og avslutte med sted som *locale* før jeg går videre inn på nyere stedsteori. Tidligere i dette kapittelet har jeg kort sett på den faghistoriske utviklingen som man vil kjenne igjen i Agnews tre tilnærminger til sted. Med dette som et bakteppe oppnår man bedre oversikt og innsikt i de ulike meningene som ligger i begrepet, sted, noe som vil føre til en dypere forståelse av det.

2.3.1 Sted som *location*

Agnews første tilnærming til sted fokuserer på lokalisering. Denne tilnærmingen ser på stedet som noe objektivt og materielt, med det følger et 'uten i fra og inn' blikk på stedet. «*Steder vurderes hovedsakelig ut i fra hvilke lokaliseringsfordeler de har for næringsvirksomhet. Slike lokaliseringsfaktorer kan dreie seg om alt fra tilgang på råvarer, klima, havne- og tomteforhold, infrastruktur og arbeidskraft til markedsforhold, boligpriser og barnehage tilbud*» (Berg og Dale 2004: 41). Denne tilnærmingen forbindes gjerne med lokaliseringsteorier og økonomisk geografi. Det legges i størst grad vekt på stedets synlige og kvantifiserbare egenskaper (Pred 1984), noe som var viktig på den tiden hvor logisk positivisme var aktuelt innen for geografien. Man ser tydelige henvisninger til ønsket om å bruke naturvitenskapelige metoder for å hente ut kunnskap om steder. Slik informasjon kan man få fra oppslagsverk, gjennom søk på internett og ved bruk av statistikk. Den menneskelige dimensjonen er i denne tilnærmingen, ikke eksisterende. Et sted blir redusert til en lokalisering og en bakgrunnsramme (Berg og Dale 2004).

2.3.2 Sted som *sense of place*

I motsetning til sted som *location* går sted som *sense of place* kun på forholdet mellom menneske og sted. På norsk kan man oversette *sense of place* til følelsen av sted (Berg og Dale 2004). Denne tilnærmingen fokuserer på hvordan individer eller grupper opplever et sted. Man ønsker å finne ut hvordan mennesker som individer eller i grupper får en tilhørighet til det stedet hvor de lever sitt liv. Hvordan utenforstående aktører ser på stedet har ingen betydning, det er kun den subjektive oppfattelsen av et sted som er viktig. Humanismen og dets syn på menneske, ontologi og epistemologi har stor påvirkning på utviklingen av denne tilnærmingen. «*To be human is to live in a world that is filled with significant places: to be human is to have and to know your place*» (Relph 1976: 1). Begrepet sted må altså forståes som både noe romlig, men også sosialt i form av at man gjennom sosial interaksjon,

kjennskap og kunnskap skaper et sted. Ved å se på sted som *sense of place* aksepterer man at steder eksisterer gjennom menneskelig forståelse av stedet og erfaring fra det. Et sted trenger en meningstilegnelse og gjenkjennelse for at det skal gå fra å være et rom til å bli et sted (Berg og Dale 2004). Man ser sterk kontrast til sted som *location* fordi sted som *sense of place* har et tydelig 'innen i fra' syn på sted.

Marxister kritiserte den humanistiske tilnærmingen til sted, og var uenig i at mennesker og sted ble sett som adskilt og dermed isolert fra sine omgivelser. De poengterte også at humanistene var for opptatt av menneskers opplevelse av og tilhørighet til steder (Castree 2009). Denne kritikken kan sees i lys av den globale utviklingen samfunnet vårt har og fortsatt gjennomgår. Marxistene mente at steder ble mer og mer sammenkoblet og dermed avhengig av hverandre, noe som påvirket hvordan man tilnærmet seg sted (Castree 2009, Storrøsæter 2014).

2.3.3 Sted som *locale*

Den siste av Agnews (1987) stedstilnærminger er sted som *locale*. Selve begrepet *locale* kan spores tilbake til sosiologen Anthony Giddens (1984: 118) hvor han definerer begrepet slik: «*Locale refer to the use of space to provide the settings of interaction, the settings of interaction in turn being essential to specifying its contextuality*». *Locale* må forstås som en møteplass hvor man utøver hverdagslige gjøremål og har personlig interaksjon, ansikt til ansikt med andre mennesker. Denne interaksjonen og hverdagsaktiviteten vil krysse hverandre i rom og tid (Berg og Dale 2004). Stedet utvikles og skapes gjennom sosial praksis, og det som kjennetegner denne sosiale praksisen er hverdagslige gjøremål hvor man har ulike rutiner og ritualer som gjentar seg. I hverdagen vil skjulte strukturer prege og påvirke våre gjøremål, for eksempel gjennom tilgang på kollektivtransport og arbeidsplasser, eller institusjoner som skole, treningssenter og kino. Gjennom å se på sted som *locale* vil man kombinere ulike strukturer i samfunnet med menneskers sosiale interaksjon med disse strukturene og da se på hvordan dette påvirker både stedet og oppfatningen av stedet. Dermed inneholder det både et interaksjonselement og et intersubjektivt element (Simonsen 1993). For å oppsummere så ser man i denne tilnærmingen på stedets sosiale kontekst.

Man kan se på denne tilnærmingen som en kombinasjon av strukturelt orientert analyse av sted og subjektive oppfattelser av sted. Dette fordi man kombinerer forståelsen av den strukturen, hverdagslige handlinger skjer innenfor og hvordan mennesket oppfatter sine handlinger innenfor de strukturene. I sin struktureringsteori påpeker Giddens (1984) at de

strukturene man finner på et sted har mye å si for hvilken sosial handling det legges til rette for. På den måten kan man se på strukturer som hinder eller tilrettelegger av ulik sosial handling. Ut i fra dette mener Berg og Dale (2004) at sted som *locale*, må sees på noe som er under konstant utvikling gjennom sosial aktivitet. Denne tilnærmingen ser på strukturalistiske rammer for sosial interaksjon og handlinger, dermed blir det en meget kontekstavhengig måte å se på sted på. Hvis man antar at det er en gjensidig påvirkningsprosess mellom menneske og sted kan man konkludere med at så lenge mennesker påvirker et sted vil stedet produseres og reproduseres igjen, gjennom sosial praksis.

For å oppsummere Agnews (1987) tre tilnærminger til sted så forholder de seg ulikt til hvordan et sted oppstår og skapes. Er et sted gitt av seg selv? Skapes et sted gjennom sosial interaksjon og kjennetegnes dermed gjennom de ting og personer som bruker stedet? Eller skapes et sted gjennom de strukturene det innehar og den sosiale interaksjonen som finner sted der? Svaret på hvordan et sted oppstår må sees i lys av alle de tre tilnærmingene fordi overgangen mellom dem er flytende (Berg og Dale 2004). Derfor må man ta alle forståelsene av sted med på betraktningen av sted som begrep og fenomen. Forståelsen av stedsbegrepet innebærer både dets fysiske kvaliteter, de sosiale handlingene som forgår eller ikke foregår og hvilke interaksjoner det gjennom strukturer legges til rette for eller ikke legges til rette for.

2.4 Nyere stedsteori

Globalisering har spilt en stor rolle i nyere stedsteori. Med globalisering mener man både de økonomiske, sosiale, og kulturelle prosessene som har bidratt til å endre og utvikle vårt samfunn. Hubbard et.al (2002) beskriver globalisering som at alt går fortere på et større område som linker sammen både steder og mennesker. Mange av disse prosessene har ført til at steder blir mer og mer knyttet sammen. I forhold til stedsbegrepet så har det vært diskutert om dets eksistens nå kan rettferdiggjøres etter globalisering så dagens lys, fordi alle steder blir mer og mer lik nettopp fordi de påvirkes av de samme prosessene, og dermed mister sitt unike preg. Berg og Dale (2004) påpeker at sted i dag er vell så viktig i en globalisert verden, kanskje også på nye måter, og mener at globalisering ikke bare skaper likhet, men også forskjeller. Kunnskap om sted er viktig fordi man ønsker å finne ut hvorfor like prosesser får ulike utfall og konsekvenser på relativt like steder.

Geografen Doreen Massey har spilt en stor rolle i videreutviklingen av stedsbegrepet. Som en motvekt til tidligere tenkning om sted har hun argumentert for at sted «*bør forstås som nettverksbaserte møtesteder av materielle, sosiale og kulturelle relasjoner som strekker seg langt utover det lokale*» (Berg et.al 2013: 15). Gjennom denne forståelsen av sted oppfatter man sted som mer relasjonelt enn tidligere, noe Massey har gjort siden 1990-tallet. Steder er gjensidig avhengig av andre steder, og mennesker og steder er gjensidig konstituerende, dette er også internasjonal stedsforskning opptatt av (Berg et.al 2013). Det relasjonelle stedsbegrepet kan sees på som en videreutvikling av Agnews (1987) sted som *locale*. Massey (2005) ser på sted som et møtested, altså ulike sosiale arenaer. Hun poengterer at møtesteder er i stadig endring og dermed er åpne og dynamiske. I tillegg til å se på sosiale arenaer som i stadig endring ser hun nå også på naturen som noe som alltid er i utvikling. «*Sted og landskap må forstås som 'medaktører' i sosiokulturelt liv*» (Berg et.al 2013: 16). Selv om sted i dag er utfordrende å tilnærme seg med de forskningsmetoder vi i dag benytter oss av, vil en tilnærming til sted basert på Agnews (1987) tre tilnæringsmåter, i tillegg til kunnskap rundt den nyere stedsforskningen hjelpe oss et stykke på vei.

2.5 Stedsidentitet

Berg og Dale (2013) poengterer at mennesker og steder utvikler sin unike identitet i samspill med hverandre. Identitet er hvordan vi forstår eller oppfatter oss selv og stedsidentitet er hva vi forbinder med og opplever stedet som. Stedsidentitet opptrer og må forstås på to ulike måter. Den ene er hvordan menneskers identitet er forbundet eller relatert til et sted, altså hvordan individer eller grupper knytter seg til steder, *identity with*. Den andre ser med på selve stedet og fokuserer på det unike ved steder, *identity of*.

La oss ta for oss menneskers identitet først. «*Stedstilknytning gir en følelse av trygghet og sikkerhet, og inngår som en viktig del av vår identitet*» (Berg og Dale 2013:25). En identitet skapes gjennom relasjoner enten mennesker i mellom eller mellom mennesker og sted, og er i stadig forandring fordi den påvirkes av alt et menneske gjør og opplever. Identitet er dermed ikke noe vi har, men noe vi tilegner oss og skaper gjennom våre handlinger eller fravær av handlinger. Tidligere har identitet blitt sett på som konstruktivistisk noe som har ført til en forståelse av identitet basert på sosiale kategorier som kjønn, alder, yrke eller sosial klasse. Den andre tilnærmingen til stedsidentitet tar utgangspunkt i selve stedets identitet og hvordan denne konstrueres, forsterkes og reproduseres gjennom sosiale handlinger, stedsmyter og sosiale representasjoner (Berg og Dale 2004).

«Steders identitet er sammensatt og i forandring ikke minst fordi de er forankret i sosial praksis. Hverdagens rutiner som gjerne endres gradvis, og mer drastiske handlinger som bryter med stedlige dominante normer for hvem som bør gjøre hva når, endrer steders identitet» (Berg og Dale 2004: 50).

Et steds identitet påvirkes derfor i stor grad av hverdagens ritualer. Sztompka (2008) mener at hverdagsliv er selve erklæringen på menneskets sosiale eksistens. Dermed kan man tenke seg at ritualene og vanene i et hverdagsliv er de viktigste faktorene når det kommer til steders identitet. Et sted med en hjørnesteinsbedrift vil basere sin identitet på den bedriften. «I (...) tilfeller kan strukturendring og omstilling i næringslivet, for eksempel nedlegging av hjørnesteinsbedrifter, avindustrialisering osv., tvinge frem en endring i stedsidentitet. Slike prosesser kan foregå raskt og dramatisk eller langsomt og umerkelig» (Berg og Dale 2013: 32). En slik endring vil også i mange tilfeller bringe med seg en endring i det fysiske området. Berg og Dale (2013) påpeker at et sted vil påvirkes av sin fysiske og naturgitte betingelser, og en endring i disse betingelsene kan medføre en endring i stedets identitet.

Det at stedsidentitet eksisterer både i forhold til mennesker og deres identitet tilknyttet sted, men også som selve stedets identitet betyr at vi må være klar over hvilken type stedsidentitet vi har med å gjøre. Dette er nok enklere sagt en gjort for ofte kan det være vanskelig å skille de to identitetene.

«Innenfor en relasjonell stedsforståelse blir identitet betraktet som noe som utvikles kontinuerlig i samspill mellom individer og mellom individer og deres omgivelser. Identiteter er altså relasjonelle og foranderlige. Det er ikke noe vi har, men noe som skapes hele tiden i en refleksiv prosess» (Berg og Dale 2013: 25).

I den nyeste utviklingen innenfor stedsteori er en relasjonell forståelse av sted viktig, og spiller derfor en stor rolle. Noe som gjør stedsidentitet enda mer kompleks er at den for det første er unik og forskjellig for hvert menneske og for det andre at den er i stadig utvikling. Det er viktig å se på også stedsidentitet som noe som er i stadig endring, dermed kan oppfattelsen av stedets særegenhet variere fra menneske til menneske. Menneskers ulikhet vil føre til utallige og ulike 'identity with' og 'identity of' ut i fra hvem man snakker med.

Innenfor stedsidentitet spiller *sense of place* en viktig rolle, og jeg kommer nå til å gå mer inn på hvordan denne tilnærmingen til sted har utviklet seg etter Agnews (1987) bruk av den.

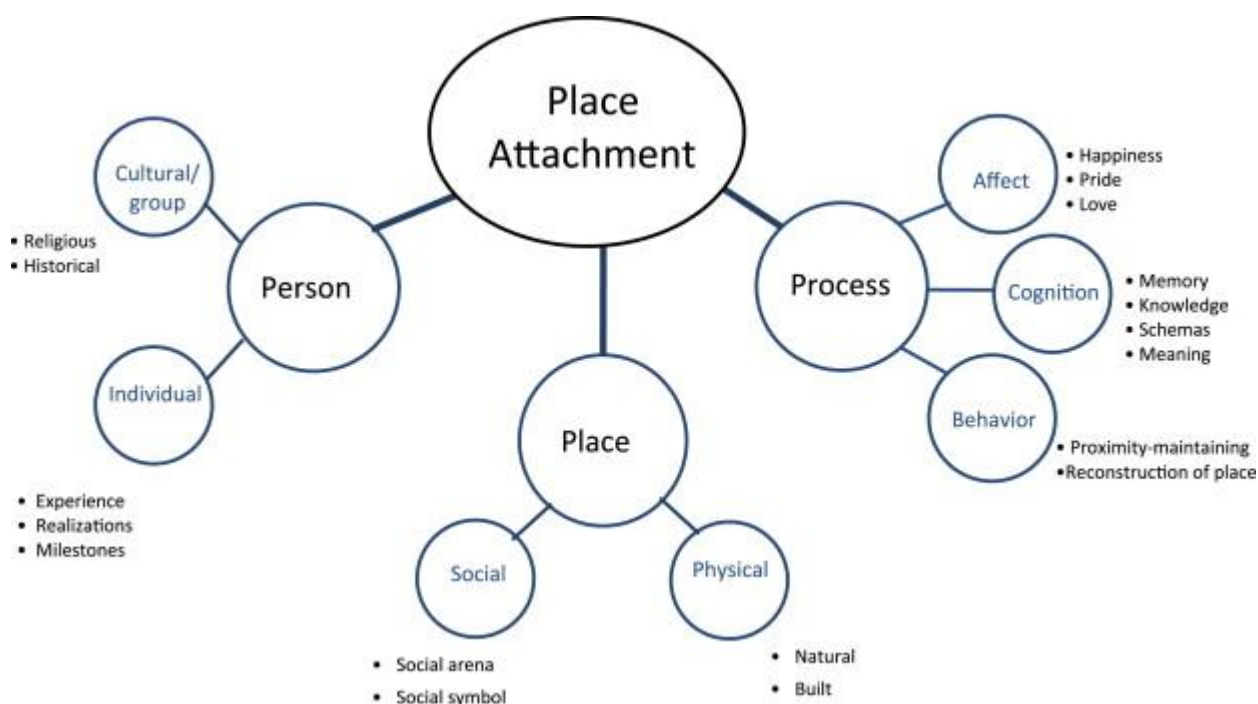
2.5.1 Sense of place i utvikling

Begrepet *sense of place*, har utviklet seg siden 70-tallet. Rose (1995) er en av de geografene som har bidratt med en videre analytisk tilnærming til begrepet. Hun mener mennesket forholder seg til sted og identitet på tre ulike måter, man kan identifisere seg *med* et sted, *mot* et sted eller *ikke* identifisere seg med det i det hele tatt.

Å identifisere seg med et sted skjer gjennom å føle tilhørighet til stedet. På grunnlag av de symboler som representerer stedet og dets kvaliteter så føler man seg komfortabel der. Om man føler seg hjemme vil variere, man kan identifisere seg med et sted selv om man ikke bor der eller har et ønske om å bo der. Å identifisere seg mot et sted kan gjerne oppstå ved at man identifiserer et sted som veldig ulik fra seg selv, ergo er det å føle tilhørighet til et sted ikke den eneste måten å identifisere seg med et sted. Et eksempel Berg og Dale (2004: 54) kommer med er: «Ungdom kan ønske å flytte fra ensidige industristeder fordi de gradvis (ofte som resultat av allmennfaglig utdanning) identifiserer seg mot disse stedene fordi stedenes identitet er tuftet på industriarbeid». Den siste måten går ut på å ikke identifisere seg med et sted. Da er stedet ubetydelig for utviklingen av et menneskes identitet. Dette kan for eksempel gjelde studenter som ønsker å studere et spesielt fag eller vitenskap. Da er studiestedet uvesentlig så lenge man får studert det man ønsker, man kan oppleve en form for likegyldighet til stedet. Denne likegyldigheten vil nok i større grad oppstå hvis man i tillegg føler at stedet kun er midlertidig og dermed har tenkt å flytte innen kort tid.

2.6 Stedstilhørighet

Stedstilhørighet har opplevd en økende interesse av mange fagfelt den siste tiden. Stedstilhørighet er mangfoldig konsept som beskriver båndet mellom individer og de steder de opplever som viktige for seg selv. Hay (1998) mener at følelsen av å være en 'insider' eller ønsket om å bli værende er en del av et menneskets stedstilhørighet. For å få en dypere forståelse av hva stedstilhørighet faktisk går ut på har Scannell og Gifford (2009) prøvd å se på hva som påvirker stedstilhørighet gjennom å lage en modell bestående av et tredimensjonalt rammeverk, mennesket, sted og prosess:



Figur 2.1: Stedstilhørighet (Scannell og Gifford 2009: 2). Figuren gir en oversikt over stedstilhørighet relatert til tre dimensjoner.

- *Person:* Denne dimensjonen går ut på hvem aktøren er, hvem er det som føler en stedstilhørighet? Er det en gruppe eller et individ? På gruppenivå kan stedstilhørigheten oppleves gjennom felles minner eller symboler som en fane eller en logo. Gjennom felles referanserammer som like verdier, spesielle begivenheter eller historiske opplevelser, vil mennesker i en gruppe kunne oppleve en felles stedstilhørighet. For individer kan en slik tilhørighet oppstå gjennom en mer personlig følelse av tilhørighet, gjennom for eksempel viktige hendelser i livet eller opplevelsen av personlig utvikling, oppvekst og andre livsfaser. Manzo (2005) mener at det trenger ikke alltid å være stedet som skaper tilhørighet og felles kulturtrekk. Opplevelser og erfaringer gjort på stedet kan også skape tilhørighet. Stedstilhørighet i form av grupper kan oppleves sterkere og derfor overføres de i større grad til kommende generasjoner enn hva individuell stedstilhørighet gjør (Scannell og Gifford 2009).
- *Process:* Denne dimensjonen fokuserer på hvordan individer eller grupper relaterer seg til sted. Disse relasjonene kan oppstå gjennom påvirkning (affect) hvor samfunnsgeografer beskriver tilhørighet som et følelsesmessig bånd (Tuan 1974, Relph 1976) som for eksempel kan gi utslag gjennom hjemlengsel, dragninger eller savn. Det kan tenkes at en slik følelsesmessig tilhørighet til sted ikke utelukkende er positiv. Har man opplevd en tragedie på et sted kan følelsene mot det stedet være

negative, men av positive følelser som kan oppstå finner vi lykke, stolthet og kjærlighet. Relasjoner kan oppstå gjennom erkjennelse (cognition) ved at man legger til rette for nærhet til et sted, gjennom å tilbringe mye tid der. Dermed legger man også til rette for å kunne skape minner, kunnskap, et kognitivt rammeverk for tolkning eller oppfattelse av stedet og til slutt tilegne stedet mening. Gjennom minner kan det skapes en stedstilhørighet som skaper en spesiell tilhørighet for individet eller gruppen. «*Individuals may connect to a place in the sense that it comes to represent who they are*» (Scannell og Gifford 2009: 3). Dette fordi individer ser likheter mellom selvet og stedet, og bruker disse likhetene i sin identitet. Et eksempel kan være Trondheim som by; den er travel, sofistikert og byr på et mangfold av tilbud og aktiviteter. Dermed kan man oppleve at beboere i Trondheim også oppfatter dette som sine egenskaper, nettopp fordi de har erkjent Trondheim som sted. Ved at man er i nærheten av et sted vil man også være i stand til å tilegne kunnskap om stedet og dermed også utvikle en måte å se på stedet på gjennom for eksempel kategorisere ulike bygninger, mennesker eller institusjoner. I tillegg vil nærhet til et sted bidra til å skape en form for personlig mening og dermed også tilhørighet til selve stedet og ulike aspekter ved det.

Relasjoner til sted kan også oppstå på grunn av atferd (behaviour) og denne tilhørigheten uttrykkes da gjennom handlinger. Slike handlinger kan være antall boår eller tid man har tilbrakt på stedet, men man kan også føle sterk tilhørighet selv om man ofte drar fra et sted. Et eksempel som illustrer dette er nordmenn og hyttene sine. Selv om man drar fra stedet hvor hytta ligger så er tilhørigheten like sterk. Selv om man drar fra nærmiljøet sitt hver dag for å dra på jobb så lengter man tilbake. «*Place attachment behaviors include pilgrimages, social support, and place restoration*» (Scannell og Gifford 2009:4). Handlinger som religiøse reiser, protester mot utbygging eller dugnader skaper relasjoner til sted, enten som gruppe eller som individ. En annen type handling som ofte også i stor grad viser stedstilhørighet er gjenoppbygging. Dette kan skje i krigsrammede områder eller i områder som har blitt ødelagt under naturkatastrofer, brann eller lignende. Det og da bygge opp stedet slik det var vitner om sterk stedstilhørighet. Man kan også anta om at ønsket om å bevare hva som en gang var også er et tegn på en sterk stedstilhørighet. For eksempel ved å verne gamle bygninger eller bevare ulike gjenstander med historisk betydning.

- *Place*: Denne dimensjonen går på hva det faktisk er på ulike steder som mennesker føler tilhørighet mot eller til. Denne formen for stedstilhørighet har blitt undersøkt for ulike geografiske skalaer og blir ofte inndelt i to nivåer, sosial og fysisk stedstilhørighet. Sosial stedstilhørighet består av sosiale bånd til mennesker rundt seg, en følelse av tilhørighet til nabolaget og kjennskap til beboere i nærheten. Den fysiske tilhørigheten påvirkes av antall boår, eller lengden på boforholdet og planen om å bli værende i lengre tid i fremtiden (Riger og Lavrakas 1981). Hidalgo og Hernández (2001) fant ut at styrken på følelsen av stedstilhørighet vil variere fra nivå til nivå. «*They found that the strength of attachment emerged for the home and city levels than the neighborhood level, and the social dimension of place attachment was stronger than the physical dimension*» (Scannell og Gifford 2009:4). Likevel poengterer de at både sosial og fysisk tilhørighet vil påvirke stedstilhørigheten som helhet. Scannell og Gifford (2009) fremhever også sosiale forhold og sterke bånd til naboer som viktige for stedstilhørigheten.

Samfunnsgeografer som Relph (1976) og Tuan (1974) argumenterer for at bånd med et meningsfullt sted er et universelt følelsesmessig bånd som kan oppfylle fundamentale menneskelige behov. Berg og Dale (2004, 2013) på peker at den tilknytningen mennesker føler til steder er en del av grunnlaget for å kunne bygge opp en selvidentitet. Videre påpeker de at stedsidentitet i stor grad baserer seg på felles minner noe Scannell og Gifford (2009) i sin modell også beskriver som viktig. Dermed vil begrepet stedsidentitet og stedstilhørighet ofte ha uklare linjer og kan lett skli over i hverandre. Nettopp derfor er det viktig og kombinere stedsidentitet og stedstilhørighet med ulike tilnærminger til sted for å kunne forstå menneskers komplekse forhold til sted.

Jeg vil nå gå videre inn på teori rundt lokalsamfunn, nærmiljø og naboskap, som er sosiale begrep som kan relateres til sted. I de siste tiår synes i midlertidig videre forskning basert på disse begrepene å være mindre fremtredende, i hvertfall i geografi-faget.

2.7 Lokalsamfunn

Et lokalsamfunn kan beskrives som et sted hvor en stor del av dets beboere befinner seg i samme situasjon, for eksempel et samfunn med en dominerende hjørnesteinsbedrift eller et jordbrukssamfunn. Dette fører til felles erfaringer og en relativt lik hverdag blant steds innbyggere, som skaper et samfunn med gitte normer og lik hverdagslig praksis (Røiseland og

Aasæther 2001). I dagens samfunn, med stor indre differensiering og globalisering blir en slik definisjon problematisk.

«Arbeidsdelingen i samfunnet, og en varierende grad av mobilitet blant samfunnsmedlemmene, gjør at felles erfaringer kan bli en mangelvare. Selvsagt har folk flest sterke opplevelser av felles erfaringer også i dag, forskjellen består i at slike erfaringer ikke er systematisk knyttet til felles lokalitet eller bo-område» (Røiseland og Aasæther 2001: 11).

Dermed kan man anta at lokalsamfunn er noe som i større grad var aktuelt i etterkrigstiden hvor mobiliteten var mindre og man ofte bodde nært arbeidsplassen sin. Dette førte til at steder ble dominert av mennesker som arbeidet på samme plass og som da i ulik grad skapte kohorter. I befolkningsstudier defineres kohort ofte som en gruppe mennesker som har det til felles at de er født i samme tidsperiode, altså en fødselskohort (Frønes og Brusdal 2010). Disse vil da gå igjennom livet med til dels samme type erfaringer og minner, et eksempel på en slik fødselskohort er 68-generasjonen. Slike kohorter kan oppstå ved at man arbeider og bor på samme sted over en lengre periode, og da oppnår felles erfaringer og minner.

2.7.1 Nærmiljø og bomiljø

Som nevnt tidligere så har ikke teori rundt lokalsamfunn utviklet seg noe særlig etter midten av 80-tallen. Det har blitt teoretisert rundt nærmiljø og bomiljø, som spiller en stor rolle i hva man tidligere kalt lokalsamfunn og i dag for eksempel kaller sted. Jeg vil derfor gå nærmere inn på hva både et nærmiljø og bomiljø defineres som og ulike faktorer som kan påvirke begge miljøene.

Et nærmiljø består av omgivelser knyttet til et bosted, og framstår da som en ramme for kollektiv og individuell atferd. Denne rammen vil kunne tilby muligheter og begrensninger for de mennesker som bor i nærmiljøet. Nærmiljø har blitt sett på som et grunnlag for sosialt fellesskap (Scheifloe 1985). Gjennom et nærmiljø avgrenses et område hvor ulike aktiviteter og relasjoner oppstår, med boligen som sentrum. *«Nærmiljøet fremstår på denne måten som en ramme for individuell og kollektiv atferd»* (Scheifloe 1985: 154). På denne måten vil nærmiljøet både legge til rette for, men også avgrense muligheter og eller sosiale handlinger. Scheifloe (1985) beskriver et nærmiljø som en arena, og at denne arenaen blir skapt gjennom tre strukturer:

- Den materielle strukturen består av ulike menneskeskapte fenomen som veier, turstier, bygninger som boliger eller skoler, parker osv.

- Den sosiale strukturen består av mellom menneskelige strukturer, lokale nettverk og ulike former for grupper. Disse sosiale strukturene vil etablere, vedlikeholde og reprodusere sosiale relasjoner, normer og språk, rett og slett den lokale kulturen.
- Den organisatoriske strukturen består av offentlige og private institusjoner, servicetiltak, ulike lag og organisasjoner. Disse strukturene deles inn i enten formelle strukturer som skoler og borettslag og frivillige organisasjoner som idrettslag, dugnadsgrupper og velforeninger.

I motsetning til nærmiljø så oppfattes bomiljø ofte som en noe mindre og mer avgrenset enhet. Et bomiljø vil ikke inneha ulike organiserte virksomheter som barnehager eller matvarebutikk, men vil i større grad være sosialt avgrenset gjennom beboere på stedet (Unstad 2001, Dale og Jørgensen 1986). «*Bomiljø er (...) en mindre enhet av omgivelsene, menneskene og den sosiale organiseringen de befinner seg i*» (Tjora et.al 2012: 18). Naboskap er en del av et bomiljø og vil påvirke i hvilken grad en føler tilhørighet, som også Scannell og Gifford (2009) var inne på. Berit Nordahl (1996) presenterer to ulike former for naboskap, basert på det forholdet eller i hvilken grad naboene kjenner hverandre. Den første formen beskrives som 'de fjerne naboene'. Denne formen utvikler seg over tid hvor man møter sine naboer tilfeldig gjennom sine dagligdagse vaner og rutiner. Hos 'de fjerne naboene' kan man observere handlinger som hverdagslig småprat ved postkassene og utveksling av små tjenester av ulike slag. Hos den andre formen for naboskap 'de nære naboene' er relasjonene tettere og bærer mindre preg av å være nabo. Denne typen naboer er sammen på andre arenaer som for eksempel felles sosiale aktiviteter, middagsselskap eller ferier. Relasjonene her bærer i større grad preg av personlige og vennskapelige bånd sammenlignet med 'de fjerne naboene' hvor det er svakere bånd og dermed svakere relasjoner.

Dugnader blir sett på styrkende for nærmiljø, og man kan da tenke seg at de vil ha samme effekt i bomiljø. Dugnad bidrar til å styrke et lokalt samhold og lokale relasjoner, og bidrar dermed til å øke den sosiale kapitalen til et sted. Sosial kapital beskriver Bø og Schiefloe (2007) som en ressurs i form av sosiale nettverk. Dette blir av mange samfunnsvitere sett på som en forutsetning for god livskvalitet og demokratisk engasjement og deltakelse (Aasland 2002, Koht 2013). Dugnader og sosial kapital kan også virke ekskluderende ovenfor beboere som av ulike grunner ikke deltar. Dugnader og dugnadsarbeid tilfører en betydelig frivillig ytelse og bidrag til nærmiljøet, noe

Rubczynski (1995) beskriver som en betydelig avlastning eller hjelp i form av at kommunene slipper å budsjettere penger og arbeidskraft.

3. Metode

I denne studien vil jeg foreta en kvalitativ analyse av hvordan utviklingen har vært på et sted i Trondheim kommune. Jeg vil se på hvordan denne utviklingen setter sine spor på det fysiske området, det sosiokulturelle miljøet og til dels organiseringen på stedet i dag. Jeg vil begynne med hva som kjennetegner kvalitative forskningsmetoder. Deretter vil jeg begrunne mitt valg av metode med en kort utgreiing av prosessen med å samle inn empiriske data og etiske refleksjoner rundt arbeidet. Til slutt avslutter jeg med en belysning av metodens kvalitet ved å sette lys på troverdighet, generalisering og representasjon.

3.1 Kvalitativ forskningsmetode

«Kvalitative metoder søker å gå i dybden, og vektlegger betydning, mens kvantitative metoder vektlegger utbredelse og tall» (Thagaard 2009: 17). Repstad (2007) hevder at ordet kvalitativ henviser til kvalitetene, altså egenskapene ved de fenomener man forsker på. Sammenlignet med kvantitative undersøkelser er det færre enheter innenfor kvalitativ metode, men man kan til gjengjeld si at man går mer i dybden av hvert fenomen.

Berg og Dale (2013) fremhever at kvalitative metoder i større grad er opptatt av å finne ut hvordan stedsidentitet og stedstilhørighet oppstår hos mennesker og hvilke elementer de inkluderer, sammenlignet med kvantitative metoder. Røe (2010) påpeker at det å undersøke hvordan et sted oppleves og konstrueres gjennom sosiale og kulturelle prosesser krever en kvalitativ tilnærming. Dette fordi man kun på denne måten vil få mulighet til å gå dypt nok til å få et innblikk i hvordan et sted oppleves og innsyn i de prosessene som skjer rundt konstruksjonen av et sted. I tillegg mener Thagaard (2009) at kvalitative metode egner seg godt til studier av fenomen som det tidligere ikke har blitt gjort så mye forskning på. Videre fremhever hun at kvalitative tilnærminger gir grunnlag for å oppnå en dypere forståelse av sosiale fenomen nettopp fordi man har mulighet til å innhente fyldige data om både personene og situasjonen man studerer.

3.1.2 Intervju og fokusgruppe

Innenfor kvalitativ forskning finnes det et bredt utvalg av metoder. Jeg har valgt å benytte meg av intervju og fokusgrupper til datainnsamlingen. Intervju gir mulighet til å forstå kontekst og innhold i folks hverdagsliv, både sosialt, kulturelt, politisk og økonomisk (Crang

og Cook 2007). Graden av struktur i intervjuet vil påvirke hvilke resultater man får ut av intervjuet. Man har strukturert intervju hvor alle spørsmål er bestemt på forhånd og det er lite rom for diskusjon eller refleksjon. Dialogen blir da sterkt preget av spørsmål og svar. Semi-strukturert intervju består av en intervjuguide med spørsmål og tema som forskeren ønsker å være innom i løpet av intervjuet. Det ligger i navnet at et semi-strukturert intervju er delvis strukturert, men har også åpninger i sin intervjuguide til ny informasjon eller dybdespørsmål rundt informasjon som dukker opp. Et ustrukturert intervju er mer som en samtale uten noen form for plan eller struktur, man da ikke styre hvilken type informasjon man får slik som man kan i et strukturert eller semi-strukturert intervju. Valget av hvilken struktur som egner seg best bør tas på bakgrunn av tema, setting og informant (Kitchin og Tate 2000). Med dette i bakhodet har jeg valgt en semi-strukturert tilnærming. Fordi jeg ønsker å kunne styre hvilken informasjon jeg får men også legge til rette for ny informasjon, i tillegg til å kunne diskutere ulike tema underveis.

“This form of interviewing has some degree of predetermined order but still ensures flexibility in the way issues are addressed by the informant” (Dunn 2005: 80).

En svakhet med semi-strukturert intervju er at informanten kan svare det han eller hun oppfatter som riktig, og ender dermed opp med og ikke å beskrive situasjonen slik den faktisk er. Det kan tenkes at informanten vil gjøre forskeren ‘fornøyd’ og tror at man oppnår det ved å fortelle det han eller hun oppfatter som det riktige svaret. En slik situasjon vil nok lettere oppstå om man er ut etter sensitiv informasjon som for eksempel stedspreferanser til lommetyver enn i en områdestudier. I alle situasjoner er det viktig at forskeren i begynnelsen av intervjuet forklarer intensjonen med intervjuet og poengterer at det finnes ingen gale svar og forhåpentligvis unngår en slik situasjon. Det er viktig å ha i bakhodet at man aldri kan vite om informanten snakker sant eller ikke, i tillegg til at den informasjonen de kommer med kan være sterkt preget av den situasjonen de er i.

En fokusgruppe foregår på mange måter likt som et intervju, bare med flere deltagere som blir intervjuet på samme tid. Dette er en like populær innsamlingsmetode som intervju, men i motsetning til den informasjonen man får under et intervju vil en fokusgruppe gi tilgang mange flere synspunkter, og dermed mer informasjon, gjerne fra ulike vinkler. Det har vært en del kritikk rundt fokusgrupper fordi definisjonen på hva det faktisk er ikke har vært klar nok slik at hvis man sitter to og to sammen så har man kunne kalt dette for en fokusgruppe (Bedford og Burgess 2001). Det er viktig at fokusgruppen har et bestemt formål og innhold

som igjen skaper en hensiktsmessig struktur på fokusgruppen. Jeg benyttet meg av den enkle og ryddige definisjonen til Bedford og Burgess (2001) som påpeker at en fokusgruppe består av mellom fire til åtte individer som er samlet for å diskutere et bestemt tema. Dette temaet er bestemt av forskeren og det er også forskeren som modererer eller strukturerer diskusjonen. Tidsrammen på denne diskusjonen vil variere, men mellom 90 til 120 minutter er normalt. Det er dobbelt så langt som tiden anbefalt for et intervju (Crang og Cook 2007). Fokusgrupper blir sett på som en effektiv og interessant metode for å få innsyn i hvordan mennesker konstruerer sosiale forståelser av sin virkelighet, deres kunnskap, erfaringer og deres felles synspunkter på forskningstemaet. (Bedford og Burgess 2001)

Individ-intervju er en god metode å benytte seg av når man ønsker å finne ut hvilke verdier og holdninger individer har. I tillegg kan det oppleves enklere for informanten å være ærlig og åpenhjertig når temaet trekkes ut av en sosial kontekst og samtalen forgår under fire øyne. Når man benytter seg av fokusgrupper kan i prinsippet alle deltagerne bryne ulike meninger mot hverandre. På denne måten har jeg som forsker mulighet til å få en mer omfattende og bearbejdet versjon av opplevelsene rundt for eksempel utbygging og utvikling av et område. Man ønsker en spinn off-effekt gjennom at deltagerne kan spille på hverandres utsagn og dermed bidra med mer informasjon enn hva de kunne gjort enkeltvis under et individ-intervju. Jeg får innblikk i ulike menneskers oppfatning av hva som skjer og på hvilken måte det eventuelt påvirker dagliglivet deres eller kanskje deres oppfatning et område, gjennom fokusgrupper. Svakheter med fokusgrupper er at det kan oppstå negative gruppeprosesser. Det vil si at en eller to i gruppa overstyrer de andre deltakerne og sier mye mer, at deltakere ikke føler trygghet nok til å si hva de har på hjertet eller at deltakere vurderer sine meninger og oppfatninger rundt temaet som uviktig eller ikke vesentlig. For å motvirke slike negative gruppeprosesser er det viktig at forskeren velger en sammensetning på gruppene som er så hensiktsmessig som mulig, for eksempel at status, erfaring eller antall bo-år er relativt like.

3.2 Innsamling og behandling av data

Evnen til å arrangere ulike møter med passende informanter spiller en meget viktig rolle for utfallet av et hvert kvalitativt forskningsprosjekt (Crang og Cook 2007). Derfor har jeg forsøkt å velge ut informanter jeg tror kan bidra med nyttig informasjon til oppgaven min. Jeg har hele tiden hatt i bakhodet at jeg er avhengig av å få tilgang til tanker og meninger rundt utviklingen av området, fra flere ulike hold. Det å få primærinformanter til å stille opp til fokusgrupper eller intervju er ofte vanskelig. De er en mer reservert gruppe enn

nøkkelinformanter, noe det kan være flere årsaker til. Nøkkelinformanter kan se på det å spre informasjon og kunnskap som sin oppgave, enten den oppgaven er at man er formann i et borettslag eller arkitekt i kommunen. De vil da gjennom sitt arbeid eller rolle få en form for belønning og den tiden et intervju eller fokusgruppe tar vil ikke påvirke deres fritid. Primærinformanter, som deltagere i fokusgrupper, føler nok et mindre ansvar fordi det er så mange som kan stille opp, gjør ikke jeg det så vil nok fru Larsen i 14B melde seg. De må også bruke av sin fritid og får ikke noen materialistisk belønning annet enn at de får muligheten til å uttale seg. Derfor kan det være nyttig å bruke hva man kaller for portvakt eller snøballeffekten (Thagaard 2009). Å bruke en portvakt går ut på at en person som er kjent i miljøet introduserer forskeren for andre og veien inn vil da bli lettere, mens snøballeffekten går ut på at informanter tipser om andre informanter slik at det baller på seg som en snøball.

3.2.1 Utvalg

Thagaard(2009) påpeker at kvalitative studier baserer seg på strategiske utvalg av informanter. Jeg stilte meg selv spørsmålet om hvem jeg har mulighet til å få informasjon fra og dermed definerte hvilke utvalg undersøkelsen baserer seg på. I hovedsak så trengte jeg informasjon fra nøkkelinformanter og primærinformanter. Nøkkelinformanter vil si informanter som har en slik rolle, enten i arbeidslivet eller privat, at de sitter med unik kunnskap. De representerer en spesiell funksjon og har gjerne en unik oversikt over området eller et steds historie, og (deler av) befolkningen. Eksempel på slike nøkkelinformanter kan være rektor ved en skole, leder i pensjonistforeningen eller en lokalpolitiker. Alle de nøkkelinformantene jeg kontaktet var villige til å sette av tid til å bli intervjuet. På forhånd sendte jeg et utkast av hvilke spørsmål jeg ønsket svar på slik at de viste hva de gikk til. Jeg utførte individuelle semi-strukturerte intervju med alle nøkkelinformanter. Den andre typen informanter jeg brukte, primærinformanter, plasserte jeg i to ulike fokusgrupper, nyinnflyttede og eldre mer etablerte beboere i området. Jeg valgte å definere nyinnflyttede som de som har bodd i området i tre år eller mindre, mens de etablerte måtte oppfylle kriteriet om botid på over ti år. Det var innad i fokusgruppene jeg ønsket en meningsutveksling og en spinn off-effekt. Her er utvalget mitt begrenset i forhold til hvem som takket ja til å delta som primærinformant i fokusgruppe. Derfor kan man kalle utvalget et tilgjengelighetsutvalg (Berg 2001), men de er også selvselektert i den forstand at de har mottatt en forespørsel om deltagelse og har sagt ja til å delta. Formålet med intervju som en praktisk tilnærming til innsamling av data er å få innsyn i hvordan andre mennesker opplever sin livssituasjon og

hvilke synspunkter de har på temaer som blir tatt opp i intervjusituasjonen. Et slikt innsyn skapes gjennom dialog hvor informanter svarer på forberedte spørsmål, utdyper visse tema eller gir mer informasjon enn hva som forelå før intervjuet. En svakhet med denne metoden er at man kan risikere og kun få respons fra de som enten er veldig uenig eller veldig enig i det som undersøkes. Personer som er sterkt engasjert eller misfornøyd kan da bli overrepresentert i forhold til de som er middels engasjert eller generelt tilfreds med situasjonen. Her er en oversikt over mine informanter:

Tabell 3.1: Nøkkelinformanter for intervju om Ranheim-samfunnet oktober/november 2013

Navn	Dato for intervju	Rolle/Yrke
Vegard Hagerup	21.10.13	Overarkitekt Sør-Trøndelag Fylkeskommune: Regional utvikling, Areal og miljø
Olav Paulsen	30.10.13	Bestyrer Ranheim Bydelsmuseum
Kjell Arve Arntzen	06.11.13	Redaktør Ranheimsavisa.no
Synøve Tangerud	07.11.13	Ingeniør Trondheim Kommune: Planlegger Byplankontoret
Ola Svein Stugu	08.11.13	Professor NTNU: Institutt for historiske studier

Tabell 3.2: Fokusgruppe nyinnflyttede beboere 20.03.14

Navn	Alder	Barn	Boområde	Botid
Anne	30	Ja	Olderdalen	2 år
Ida	28	Ja	Nedre- Ranheim/Presthusjordet	1,5 år
Maren	32	Ja	Humblehaugen	3 år
Tore	43	Ja	Reppe (Ranheim – Panorama)	1 år

Tabell 3.3: Fokusgruppe etablerte beboere 27.03.14

Navn	Alder	Barn	Boområde	Botid
Arne	57	Ja	Reppe	26 år
Hans	68	Ja	Nedre-Ranheim	42 år
Sigrid	46	Ja	Reppe	12 år
Mia	33	Ja	Olderdalen	Hele livet

3.2.3 Intervjusituasjonen

Thagaard (2009) fremhever betydningen av hvordan den sosiale interaksjonen mellom forsker og informant preger de kunnskaper og erfaringer som kommer til uttrykk i intervjusituasjonen. På samme tid fremhever hun betydningen av hvordan sosiale og kulturelle omgivelser preger hvordan informanten gir uttrykk for erfaringer og synspunkter i intervjusituasjonen. Longhurst (2010) påpeker at et semi-strukturert intervju er avhengig av en interaksjon mellom forsker og informant. Som et ledd i å prøve å oppnå en positiv interaksjon og en relasjon mellom meg og informant har jeg valgt å bruke opptaker under intervjuene, med samtykke fra informant. Dette krever så klart også transkribering av intervjuene i ettertid. Crang og Cook (2007) hevder at dette kan bidra til bedre flyt i samtalen nettopp fordi forskeren ikke konstant noterer. Thagaard (2009) påpeker også at det er en fordel å bruke båndopptaker under intervju. Med en båndopptaker er oppmerksomheten i større grad rettet mot selve samtalen og informanten, og man kan tenke seg at intervjustilen oppleves som mer åpen og lyttende, noe som gjør min rolle mer imøtekommende for informanten. Crang og Cook (2007) nevner også at en forskers hukommelse ikke vil strekke til i etterkant av intervjuet fordi det er så og si umulig å huske alt som har blitt sagt under et intervju med en varighet på opptil en time. Så lenge opptaker fungerer optimalt, vil man altså luke ut et usikkert element, forskerens hukommelse. Dermed oppnår man en sikrere måte å samle inn data på enn hva man ville gjort uten båndopptaker.

Ved å bruke båndopptaker kan man lettere få med seg kroppslige signaler, få ordrette sitater og den sosiale interaksjonen mellom forsker og informant under intervjuer kan bli bedre. Jeg tok som sagt opp alle mine intervjuer på båndopptaker, etter forespørsel om det var greit. Intervjuene har jeg transkribert i etterkant. Ingen av mine informanter hadde noe i mot at jeg brukte båndopptaker under intervjuene, men jeg opplevde i noen tilfeller at informantene åpnet seg i større grad etter at båndopptakeren var slått av og intervjuet offisielt var over. Dette kan tenkes er fordi informantene var da så godt i gang at det føltes ikke naturlig å avslutte samtalen ved det tidspunktet. Eller at de følte seg friere etter at opptakeren ble slått av. Det er en etisk utfordring om den informasjonen som kommer etter båndopptakeren en skrudd av skal inkluderes i det empiriske materialet, en god regel å ha er at kun det som er med på bånd kan tas med. Dukker det opp noe som forskeren opplever som kritisk for kvaliteten på oppgaven må informanten gi sin tillatelse for bruk av informasjonen.

3.4 Analytisk tilnærming

Thagaard (2009) tar for seg to ulike måter å tilnærme seg en analyse av datamaterialet sitt på; personsentrerte- eller temasentrerte tilnærminger. Innenfor en personsentrert tilnærming står personene i fokus, enten som individ eller en gruppe. En temasentrert tilnærming til analyse av datamateriale går ut på at resultatene presenteres i forbindelse med sentrale temaer i materialet. Når man fokuserer på temaer, sammenligner forskeren informasjon fra alle informanter, både nøkkel,- og primærinformanter, om hvert tema. Bruker man denne tilnærmingen vil man på en god måte fremstille mønstre i et datamateriale slik at sentrale tendenser blir veldig synlige. En innvending mot den temasentrerte tilnærmingen går ut på at den ikke ivaretar et helhetlig perspektiv når man sammenligner kun deler av det empiriske materiale, og dermed plukker ut tekstutsnittene fra sin opprinnelige sammenheng. Dermed kan man ta temaet ut av sin opprinnelige kontekst. Thagaard (2009) anbefaler å kombinere disse to måtene, gjennom å kategorisere det innsamlede datamaterialet, og at man på denne måten ivaretar helhetsforståelsen som står sentralt innenfor kvalitativ forskning

Jeg fant det naturlig å velge den temasentrerte tilnærmingen når jeg analyserte mitt datamateriale fra mine nøkkelinformanter, men brukte en mer personsentrert tilnærming på datamaterialet fra primærinformantene. Dette fordi de var delt inn i grupper ut i fra hvor lenge de hadde bodd på Ranheim, altså basert på en personlig egenskap.

3.5 Etiske refleksjoner

Kvale og Brinkmann (2009: 118) tar for seg syv ulike steg innenfor forskningsprosessen som man som forsker må forholde seg til, med et etisk blikk.

- Tematisering: Formålet med en intervjustudie bør være å kunne forbedre den situasjonen eller fenomenet man undersøker.
- Forskningsdesign: Dette steget går på å få tak i informanter som frivillig stiller opp, blir håndtert med konfidensialitet og at forskningen ikke får noen form for konsekvenser for informanter i ettertid.
- Intervjusituasjonen: Det er viktig at konfidensialiteten blir overholdt og at man som forsker følger det etiske prinsippet om at forskning ikke skal ha negative konsekvenser for de som deltar. Det er viktig at det også opplyses om at enhver informant har rett til å trekke seg og den informasjonen den har kommet med, når som helst i prosessen.

- Transkribering: Her igjen dukker konfidensialitet, anonymisering og direkte sitering opp. Det er viktig at man koder om, slik at man forholder seg til anonymiserte navn, alder, yrke, bosted og så videre. Ved å gjøre det oppnår man at informanter ikke er gjenkjennbare.

- Analysen: Det er alltid en etisk utfordring rundt hvor dypt man skal analysere og i hvilken grad informanter skal ha noe å si på hvordan deres utsagn blir tolket. Det å sende sitat til sitatsjekk før man begynner på analysen kan være en gylden middelvei. På den måten vil ikke informanten ha noe å si på selve analysen, men må godkjenne materialet som brukes i analysen. Når informanter får tilgang på det empiriske materialet kan det være viktig å sette all informasjon i kontekst slik at informanten ikke misforstår eller mistolker hva forskeren har oppfattet.

- Verifisering: Forskeren har et etisk ansvar når det kommer til å produsere kunnskap som er så sikker og verifisert som mulig. Her kommer begreper som troverdighet, generalisering og representasjon inn, disse vil jeg gå mer i detalj på senere i dette avsnittet.

- Rapportering: Her dukker igjen konfidensialitet opp. Det å sikre at konsekvenser for informanter så vell som grupper eller institusjoner presentert i den publiserte rapporten er ikke-eksisterende. Det er forskerens ansvar å tilse at alle disse punktene blir overholdt i det endelige produktet.

Innenfor det empiriske innsamlede materialet i denne oppgaven så finner jeg en del personlige meninger og informasjon. Derfor har det vært viktig at jeg i studien, har fått godkjenning fra informanter som direkte siteres eller informasjonen gjengis på en måte som gjør at de er gjenkjennbare. Jeg har valgt å anonymisere mine primærinformanter fordi de har latt seg intervjuer som privatperson, i motsetning til mine nøkkelinformanter som blir omtalt med navn. Alle nøkkelinformanter ble spurt om det ønsket å være anonyme, noe ingen av de ønsket. Det er også viktig at eventuelle tredjepersoner, som ikke har mulighet til å komme med sine synspunkter, ikke blir ufordelaktig omtalt ergo anonymisert. En av mine nøkkelinformanter trakk seg underveis i prosessen og jeg har av etiske hensyn valgt å utelukke all informasjon den informanten kom med.

3.5.1 Forsker på eget hjemsted

Mye av litteraturen som omhandler kvalitative intervju er splittet i sine meninger og oppfatninger om intervju. Det er delte meninger om intervju er en metode hvor forskeren opptrer som en objektiv observatør som samler inn relativt upartiske data fra sine informanter

eller om forsker og informant i et samspill og samarbeid konstruerer intersubjektive forståelser (Crang og Cook 2007). Jeg ønsker ikke å gå nærmere inn i denne diskusjonen, men for min masteroppgave føler jeg den siste oppfattelsen passer best fordi jeg ser på både intervju og fokusgruppe som et samarbeid mellom forsker og informant.

Det at jeg har valgt en kvalitativ framgangsmåte ser jeg kan gjøre at min subjektivitet skinner igjennom i større grad enn hvis jeg kun hadde benyttet meg av kvantitative metoder, som for eksempel spørreundersøkelse. Dette fordi min rolle ikke ville vært så synlig i selve datainnsamlingsprosessen, men mer i forberedelsen, og dermed kunne min påvirkningskraft på informantene reduseres. Sett fra et annet synspunkt så ville min påvirkning vært større i forberedelsen noe som igjen ville hatt en direkte innvirkning på både data og analyse. Den subjektive dimensjonen kan man nok ikke unngå fullt og helt, uansett valg av metode. I tillegg har jeg i min forskningsdesign prøvd å unngå at dette blir en etisk utfordring, for eksempel ved å ikke intervju mennesker jeg kjenner veldig godt. Jeg håper jeg på denne måten ikke har påvirket det empiriske materialet i så stor grad som mulig (Storrøsæter 2013).

I og med at jeg skriver om mitt eget hjemsted er det klart det vil prege min masteroppgave og ikke minst datainnsamlingen min i stor grad. Jeg har fått kjenne på hvordan det å være forsker på eget oppvekststed kan skape utfordringer som for eksempel min subjektivitet og at jeg kan lettere se meg blind på ulike fenomen eller har en spesiell for-forståelse av forhold eller en forutinntatt oppfatning av stedet. Min posisjonalitet, har gitt meg en for-forståelse av stedet noe som kan føre til at måten jeg ser ting på vil kunne være farget av egne oppfatninger. For å jobbe mot dette er det ekstra viktig å jobbe systematisk med datainnsamling og analyse av det empiriske materialet, og på denne måten kvalitetssikre arbeidet som blir gjort og kvaliteten på oppgaven. På en annen side kan det også forenkle arbeidet, for eksempel å orientere seg i lokalsamfunnet og å få tak i informanter. Dette bringer oss inn på intersubjektivitet, altså forholdet mellom forsker og informant, og hvordan dette forholdet eller relasjonen vil påvirke intervjuet og fokusgruppen (Storrøsæter 2013). Jeg har ikke under noen intervju følt at mitt opphav har spilt en negativ rolle, heller motsatt. Når det kommer til innsamling av data merker jeg i stor grad at det å ha samme referanseramme som en del informanter hjelper på grad av positiv relasjon. Jeg blir lettere akseptert og oppfattet som en 'insider'. I forkant eller i starten av hvert intervju poengtert at jeg kommer fra Ranheim. Det å kjøre seg fast i sine egne oppfatninger og synspunkt er en overhengende fare når man forsker på fenomener så tett på sitt eget liv, men i dette tilfellet har min bakgrunn i stor grad har ført til mer konkret informasjon og en billett inn i lokalsamfunnet.

Min opprinnelse bringer opp spørsmål rundt objektivitet. Jeg har gjennom hele prosessen følt at det er viktig å stille spørsmål rundt min egen objektivitet og subjektivitet. Objektivitet bør etterstrebes i et hvert forskningsprosjekt, men som Crang og Cook (2007) påpeker må man som forsker akseptere sin subjektivitet og først når det er gjort, er det ikke et problem, men mer en ressurs (Storrøsæter 2013).

3.6 Vurdering av metodenes kvaliteter

Intervju, transkribering og tolkninger er et tidkrevende arbeid. Det er i hovedsak dette tidsperspektivet som har lagt føringer på min oppgave. Som man kan se under presentasjon av mine informanter så har fokuset vært å intervju nøkkelinformanter, selv om antall primærinformanter er større. Det er klart at det hadde vært en fordel med flere primærinformanter, men med tanke på tilgjengelig tid, var det et valg jeg måtte ta. Jeg føler at mitt empiriske grunnlag er godt nok til å representere det valgte bo-området fra ulike sider og å svare på min problemstilling. En del av mine nøkkelinformanter har et farget syn på bo-området fordi de selv bor der og har vokst opp der. Dette ser jeg positivt på, men det krever i større grad objektivitet og nøytralitet fra min side. For eksempel grundig arbeid med min intervjuguide for å unngå ledende spørsmål, men også min evne til å gjenkjenne et slik farget syn i ulike svar eller meninger og dermed stille korrigerende spørsmål.

3.6.1 Troverdighet

Corbin og Strauss (2008) legger vekt på begrepet troverdighet fordi de mener det tar for seg forskerens, informanters og leserens erfaring med det som studeres. Troverdighet «*fremhever betydningen av at kvalitativ forskning vurderes med hensyn til troverdighet*» (Thagaard 2009:198). Sagt på en annen måte så betyr det at man søker troverdighet for sin forskning og oppnår man det oppnår resultatene tillit. Jeg føler at troverdighet dukker opp i tre stadier i min undersøkelse; under intervjuene, under transkriberingen av intervjuene og under analysen og produseringen av resultatene.

Det å ha troverdige resultater betyr å ha belegg for de antagelser som blir tatt. Dette oppnår man gjennom å systematisk samle inn informasjon. Troverdighet omfatter fravær av skjevheter, forutinntatthet, ulike motiver, særinteresser og snevre perspektiver som kan innvirke på innsamlingen, bearbeidingen, presentasjonen og tolkning av resultatene. For å oppnå troverdighet under intervjuene har jeg i stor grad fokusert på å unngå å påvirke informantene gjennom for eksempel ordlyden til spørsmålene eller min reaksjon på

informantens svar. Jeg har forsøkt å kvalitetssikre intervjuguidene for å forsikre meg om at personlige meninger ikke påvirker spørsmålene og dermed svarene, gjennom å gjøre spørsmålene så objektive som mulig. I tillegg har jeg tilstrebet sammenlignbare resultater som man får gjennom å stille like spørsmål i de to fokusgruppene og like spørsmål til nøkkelinformantene. Når det kommer til transkriberingen så er dette en meget tidkrevende prosess. Hvilken strategi skal man bruke for å transkribere med likt detaljnivå og likt fokus på alle informantene og deres meninger? Jeg har etter beste evne forsøkt å transkribere intensivt, med hyppige pauser for å oppnå en likartet kvalitet og troverdighet i materialet i denne prosessen. I tillegg begynte jeg på transkriberingen før jeg var ferdig med alle intervju slik at jeg, forhåpentligvis, utviklet meg som intervjuer og også dermed bidro til troverdighet under selve intervjuene.

Gjennom analysen har jeg fargekategorisert alle sitater og sett etter ulike hovedtemaer, som igjen kan være en veiledning til kategorier. Her kan min subjektivitet komme inn i bildet igjen. Jeg har hele tiden forsøkt å unngå å favorisere enkelte tema, men forsøke å identifisere mulige hovedmønstre og tydelige funn i intervjumaterialet.

3.6.2 Generalisering

«Et spørsmål som stadig blir stilt om intervjustudier, er hvorvidt funnene er generaliserbare» (Kvale og Brinkmann 2009: 264-265). Man spør seg da om resultatene fra dette stedet kan ha gyldighet for tilsvarende områder eller områdetyper, eller om de er helt spesifikke og dermed begrenset for sitt studieområde. Studieområdet i denne oppgaven er såpass unikt på grunn av dets unike kombinasjon. Denne kombinasjonen består av et industrisamfunn hvor store deler av befolkningen enten har jobbet ved eller har en annen form for tilknytning til hjørnesteinsbedriften. I tillegg ligger området slik til at det tidligere har vært fysisk avgrenset fra en storby kun en knapp mil unna. Selv om avstanden er kort kan tenkes at dette fysiske skillet har fungert selvforsterkende på samfunnets utvikling av særegenhet og selvstendighet. I dag har byen vokst seg større og hjørnesteinsbedriftens rolle er redusert. Jeg har funnet andre industrisamfunn og andre byer som har vokst seg større de siste 20 årene, men ikke i kombinasjon. Om det finnes noe likt utenfor Norges grenser er ikke utenkelig, og det kan da tenkes at generaliserte funn i denne oppgaven kan være overførbare til det området.

Innenfor kvalitativ forskning forenkler man de empiriske dataene for på denne måten å trekke ut tydelige tendenser eller hovedtrekk i datamaterialet og på denne måten finner ut om funnene er generaliserbare. Tjora (2010) tar for seg tre ulike måter å generalisere på.

Naturalistisk generalisering går ut på at forskningen skal «*redegjøre godt nok for detaljene i det som har blitt studert*» (Tjora 2010: 181), slik at leseren selv kan vurdere gyldigheten av funnene. Moderat generalisering peker mer på forskeren og at det er hans eller hennes rolle å beskrive i hvilke situasjoner resultatene vil være gyldige. Til slutt har man konseptuell generalisering som sier at innenfor kvalitativ forskning så kan man utvikle konsepter eller teorier. Disse kan da være relevante for andre tilfeller enn hva som har er studert i den sammenhengen disse konseptene eller teoriene blir til. Jeg, i likhet med Tjora (2010) trekkes i størst grad mot den konseptuelle generaliseringen fordi «*målet med kvalitativ forskning er å utvikle innsikt knyttet til et fenomen, og hvor denne innsikten kan testes ved en form for konsept- eller teoriutvikling*» (Tjora 2010: 181). Jeg har et ønske om å finne generelle fenomener, prosesser eller utviklingstrekk som ikke nødvendigvis er direkte knyttet til mitt empiriske materiale. Det kan hende at dette er litt vell mye å strebe etter, men i empirikapitlene mine prøver jeg å knytte min empiri opp til tidligere presentert litteratur. På denne måten vil jeg belyse troverdighet og generaliserbarhet. Denne formen for generalisering krever at man hever blikket fra 'gateperspektiv' til 'fugleperspektiv' slik at man får et mer generelt blikk på empirien sin. På denne måten kan man tydeliggjøre hva oppgaven faktisk handler om og se om det finnes begreper allerede, som kan beskrive generelle funn (Tjora 2010). For eksempel lokalsamfunns-forvitring, ensidige industrisamfunn eller stedsidentitet.

Innenfor generalisering dukker også begrepet overførbarhet opp. Thagaard (2009) beskriver overførbarhet som noe som er knyttet til en forståelse av en forskningsstudie, som også er overførbar, til andre situasjoner. Denne forståelsen utvikler seg gjennom arbeidet med en studie og resultatene til en teoretisk orientert forskning skal ha en relevans for studier utover den enkelte studien. De konklusjoner som trekkes og de slutningene man kommer opp med må ha anvendelse og relevans i andre forskningsprosjekt hvis man skal kalle resultatene for overførbare. Her ser man tydelige likheter til Tjoras (2010) konseptuell generalisering som ofte må finne sted for at resultater skal kunne bli overførbare. I tillegg til dette kan overførbarhet også sees på som noe som vekker felles forståelse mellom lesere som kjenner til det som studeres (Thagaard 2009). Jeg håper selvfølgelig at mine lesere vil kunne gjenkjenne begrunnelsene for de konklusjoner jeg trekker ut i fra mine analyser.

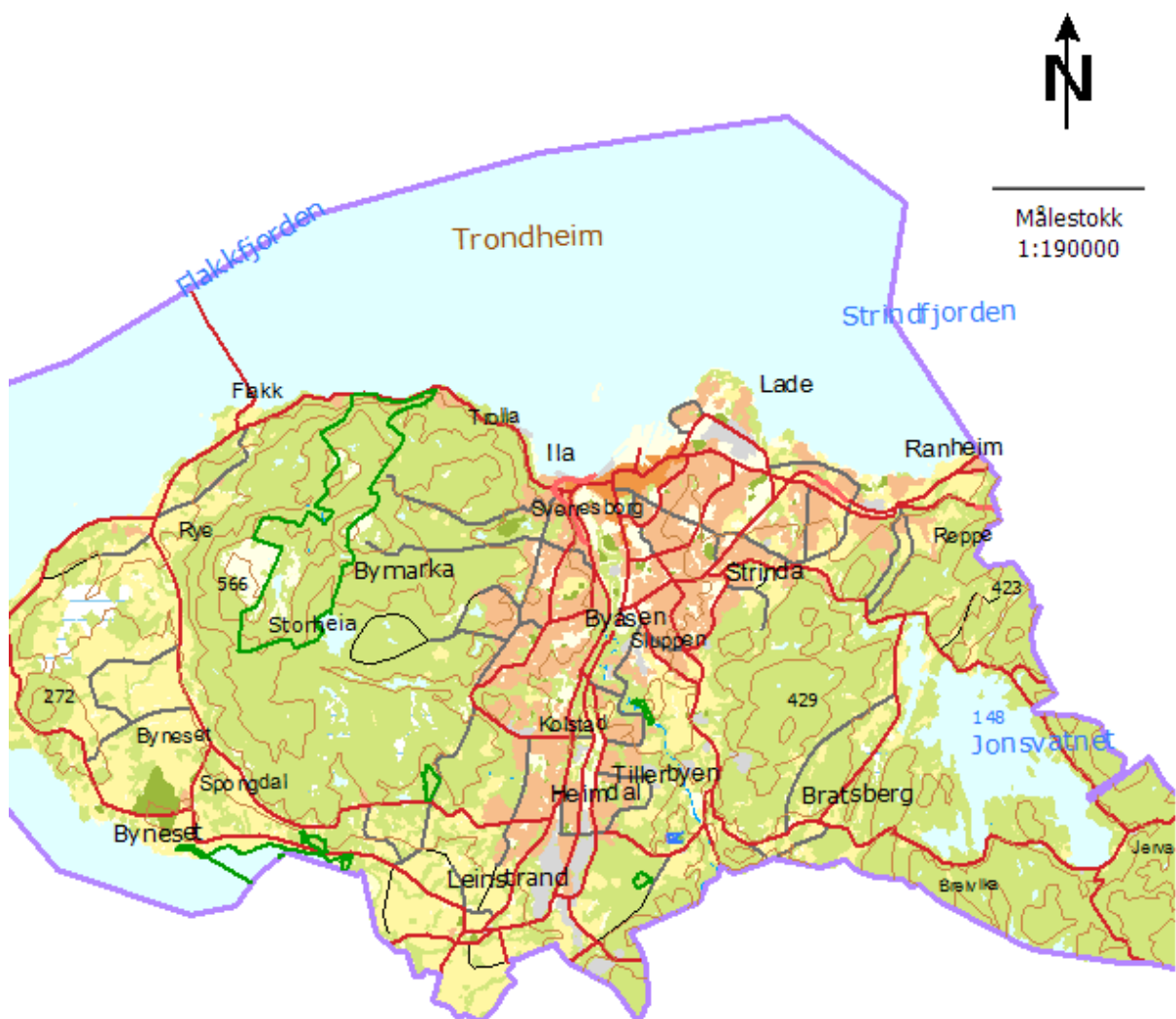
3.6.3 Representasjon

Gjennom å representere de funnene man gjør i en forskningsoppgave vil man skape en sosial konstruksjon av 'virkeligheten'. Denne representasjonen blir presentert gjennom en bestemt retorikk som kan påvirke hvordan leseren oppfatter eller forestiller denne 'virkeligheten'. I samspillet mellom informant og forsker konstrueres det en kunnskap, hvor ulike syn og stemmer får mer gjennomslag enn andre. Dette er det viktig å huske når man både reflekterer over funnene, men også representere de. Jeg har valgt å representere området og de prosesser som har endret det, gjennom å kategorisere mine funn i endringer i det fysiske miljøet og det sosiale miljøet. Disse fenomenene har blitt tolket gjennom spesielle teoretiske rammer som stedsteori og lokalsamfunnsteori, noe som igjen vil påvirke representasjonen.

Det å representere funnene av forskningen jeg har gjort, henger tett sammen med troverdigheten til oppgaven og om hvorvidt mine funn er overførbare. Derfor blir formidlingen av funnene en vesentlig del av oppgaven min. Gjennom min representasjon vil det på mange måter skapes et bestemt syn på det aktuelle nærmiljøet. Jeg ønsker å legge vekt på at min representasjon vil speile meg som forsker, men også meg som person fordi jeg undersøker det området jeg i over 25 år har kalt for hjemsted. Men jeg ønsker ikke at studien skal være en subjektiv fortelling om hvordan jeg opplever forandringene i nærmiljøet, men en mest mulig objektiv forskningsrapport basert på mine empiriske undersøkelser. Derfor søker jeg stor grad av objektivitet i representasjon, men jeg erkjenner min rolle og på den måten blir den bevist.

4. Studieområde

Ranheim er lokalisert øst for Trondheim, og er en del av Trondheim kommune. Som man kan se på figur 4.1 er Ranheim omgitt med store naturområder som grøntareal, sjø og fjære, og ligger like ved grensen mellom Trondheim og Malvik kommune. I nærheten finner man områder som Charlottenlund som ligger mellom Lade og Ranheim, Strinda og Lade. I tillegg kan man se at både den gamle E6 og nye E6 går gjennom Ranheim og videre gjennom Malvik kommune (se figur 4.2).



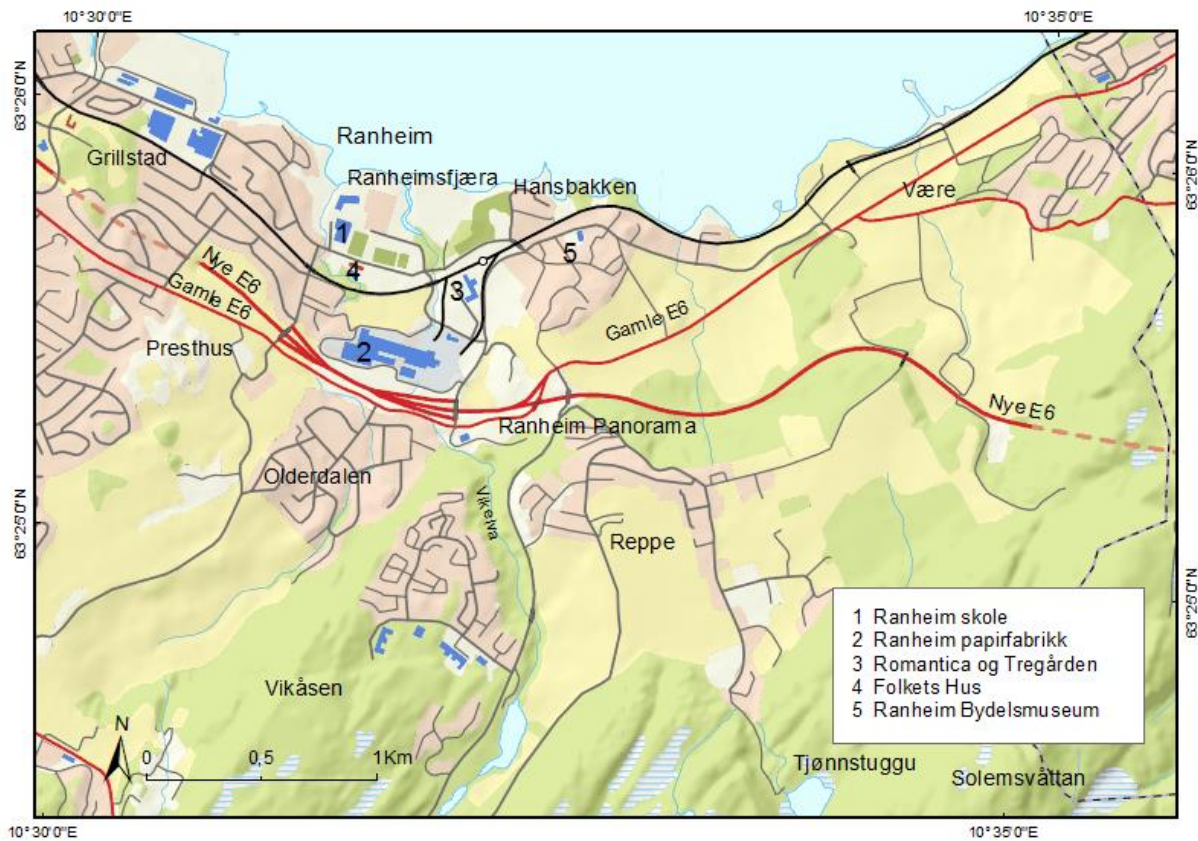
Figur 4.1 Oversikts kart over Trondheim kommune (KPA Digitalt plankart 12-24).



Bilde 4.1: Oversiktsbilde over Ranheim. Fotograf Runar Buvik

På bilde 4.1 ser man noen av de store jordbruksarealene på begge sider av E6 og papir fabrikkens på den nedre siden av E6. Man ser tydelig at Ranheim er et område som er delt av både den nye og gamle E6, noe som også kommer tydelig fra på figur 4.2.

La oss nå gå nærmere inn på Ranheim som sted. Ranheim består av flere mindre områder som tilsammen utgjør hva vi i dag omtaler som Ranheim. Som jeg nevnte innledningsvis har jeg valgt å avgrense denne oppgaven til Reppe, Olderdalen og Nedre Ranheim. Med Nedre Ranheim mener jeg de boligområdene som ligger på motsatt side av E6 enn hva Reppe og Olderdalen gjør, nord for nye E6. På figur 4.2 kan man se de aktuelle områdene, fabrikkens plassering og annen infrastruktur som Ranheim skole, Folkets Hus, bydelsmuseet, Trægården senter og Romantica. I tillegg ser man lokaliseringen av nye boligområder som Ranheim Panorama og Ranheimsfjæra (se bilde 4.4 og 4.3). På Presthus ligger det også et nytt boligfelt på nedsiden av nye E6, ganske nært fabrikkens (se bilde 1.1 og 4.2). På grunn av oppgavens fokus vil jeg ikke se nærmere på Ranheims varehandel og servicestruktur.



Figur 4.2: Oversiktskart: Nedre Ranheim, Olderdalen og Reppe. Kart delvis bearbeidet av Radmil Popovic, Geografisk institutt, NTNU.

- Grilstad er et område som i de siste årene har gjennomgått mye utvikling i forbindelse med boligfeltet Grilstad Marina
- Hansbakken er et etablert boligområde hvor hovedtyngden av boligene ble bygd i regi av fabrikkens før 1970-tallet
- Olderdalen er et etablert boligområdet hvor hovedtyngden av boligene ble bygd i regi av fabrikkens før 1970-tallet

- Presthus er et område uten mye bebyggelse. På nordsiden av nye og gamle E6 ligger Presthusjordet, som er et nytt boligfelt bestående av blokker



Bilde 4.2: Blokk på Presthusjordet. Fotograf Hilde Storrøsæter

- Ranheimsfjæra var tidligere brukt som søppelplass for fabrikken og andre lokale virksomheter, i dag består området av et nytt boligområde under bygging kalt Ranheimsfjæra



Bilde 4.3: Vikelva og blokker i Ranheimsfjæra. Fotograf Runar Buvik

- Ranheim Panorama er et nytt boligfelt med ferdigstilte blokker og planlagte eneboliger, med avkjørsel fra Reppesbakken



Bilde 4.4: Blokker Ranheim Panorama. Fotograf Runar Buvik

- Reppe er et etablert boligområdet hvor hovedtyngden av boligene ble bygd i regi av fabrikken før 1970-tallet



Bilde 4.5: Tomannsbolig bygd i regi av fabrikken på Reppe. Fotograf Runar Buvik



Bilde 4.6: Enebolig bygd i regi av fabrikken på Reppe. Fotograf Hilde Storrøsæter

- Solemsvåtten er et utsiktspunkt og populært turmål
- Tjønnsstuggu er et samlingshus eid av Ranheim skiklubb og turområde med lysløype
- Vikåsen er et etablert boligområdet på lik linje med Værestrøa (sør for Være), men ble ikke utbygd i regi av fabrikken
- Være er et etablert boligområde

4.1 Befolkning

På 1990-tallet ble det skrevet en rapport med hensikt å studere endringer i levekårsforhold for hele Trondheims befolkning (Brattbakk et.al 2000). Trondheim kommune ble delt inn i 46 mindre geografiske områder, derav Ranheim i en sone og Reppe- Vikåsen i en annen (se vedlegg 3) (Brattbakk et.al 2000). Senere i 2011 ble det gjort en levekårsundersøkelse av Trondheim kommune (se vedlegg 4) (2012), hvor de også brukte sonene Ranheim og Reppe- Vikåsen. I rapporten fra 2011 kommer det fra at de benyttet den samme geografiske inndelingen som i den forrige Trondheims-undersøkelsen (Brattbakk et.al 2000), likevel opererer de med 49 soner. Det virker ikke som om sonene Ranheim eller Reppe- Vikåsen har blitt berørt av endringer i soneinndelingen, men man må likevel ta et forbehold om at de ikke er 100 % like, når man sammenligner resultatene. I sonen Ranheim inngår området nedenfor E6, Olderdalen, Være og Værestrøa, mens i sonen Reppe- Vikåsen inngår Reppe og Vikåsen. Selv om min masteroppgave ikke omfatter områder som Vikåsen og Værestrøa er dette fortsatt aktuell statistikk. Man kan anta at de aktuelle områdene for denne oppgaven i dag, tre

år etter den siste rapporten ble publisert, viser en del likhetstrekk selv om det har skjedd en betydelig utvikling på områder som befolkning, utbygging og tilflytting.

Jeg vil se på resultater innenfor befolkning, boliger og flytting, og håper gjennom det å kunne si noe om hvem som bodde på Ranheim på 1990-tallet, og hvem som bodde der i 2011, for å gi et grunnlag for forståelse av området og dets innbyggere.

På 1990-tallet var andelen barnefamilier høy både på Ranheim og Reppe- Vikåsen, men sonen Ranheim viste en nedgang mellom 1994 og 1998 (se vedlegg 3) (Brattbakk. et.al 2000). Det ser ikke ut til at dette mønsteret har vedvart, for i 2011 var andelen steget. Reppe- Vikåsen var den sonen med nest høyest tetthet av barnefamilier i kommunen, med hele 38,6 %, mens Ranheim hadde 29 % (se vedlegg 4) (Trondheim Kommune 2012: 15). Når det kommer til beboere med innvandrerbakgrunn ser det ut til at det på 1990-tallet bodde få, men likevel flere innvandre på både Ranheim og Reppe- Vikåsen enn i 2011, hvor undersøkelsen viser lave tall på beboere med innvandrerbakgrunn (se vedlegg 3 og 4) (Brattbakk et.al 2000, Trondheim Kommune 2012: 16) både på Ranheim og Reppe-Vikåsen. Undersøkelsen fra 1990-tallet påpeker at de ser på 'ikke-vestlige innvandrere' noe undersøkelsen fra 2011 ikke presiserer.

I rapporten fra 1990-tallet (Brattbakk et.al 2000) kommer det frem at andelen enslige forsørgere er relativt lav i begge sonene, men høyere på Reppe- Vikåsen enn Ranheim (se vedlegg 3) (Brattbakk et.al 2000: 68). I 2011 hadde Ranheim har en middels andel av befolkningen som var enslige forsørgere med 5,9 %, mens Reppe- Vikåsen hadde den høyeste andelen i hele Trondheim kommune med enslige forsørgere på 10,3 % (se vedlegg 4) (Trondheim Kommune 2012: 14). Dette viser at begge sonene har hatt en økning i andel enslige forsørgere.

På 1990-tallet bodde det flere med lavere utdanning på Ranheim enn Reppe- Vikåsen (Brattbakk et.al 2000: 95), også i 2011 var det en mindre andel med lavere utdanning på Reppe- Vikåsen enn Ranheim (Trondheim Kommune 2012: 24) (se vedlegg 3 og 4). Ut i fra dette kan man si at på Reppe- Vikåsen hadde flere innbyggere et høyere utdanningsnivå enn de som bodde på Ranheim, både på 1990-tallet og i 2011. Om forholdet er det samme i dag vet man ikke, men det har blitt bygd flere boliger på Ranheim, og om disse innflytterne har høyere utdanning enn de etablerte i området har kan man tenke seg at det i dag bor færre på Ranheim med lav utdanning enn i 2011.

Familieinntekt var høy både på Ranheim og Reppe-Vikåsen (260.000-344.000,-) på slutten av 1990-tallet (se vedlegg 3) (Brattbakk et.al 2000: 105, 110). I 2011 hadde beboere i begge sonene relativt høy familieinntekt, Ranheim med et gjennomsnitt på 308.000 og Reppe-Vikåsen med et høyere gjennomsnitt på 316.000, sammenlignet med kommunegjennomsnittet på 293.000 (se vedlegg 4) (Trondheim kommune 2012: 22). Det at dette mønsteret har vedvart viser til tegn på stabilitet i begge sonene.

4.1.1 Boliger og flytting

Innenfor ulike bygningstyper ser man et svært likt mønster mellom de to sonene i 2011. I inngangen av året fantes det i underkant av 2000 boliger på Ranheim, mens på Reppe-Vikåsen var det i overkant av 1000. Hvordan ulike boligtyper var fordelt kan vi se i tabell 4.1 som kun er et utdrag av den faktiske rapporten:

Tabell 4.1: Boligtype på Ranheim og Reppe- Vikåsen 2011 (Trondheim Kommune 2012: 19)

Sone	Boligtype			
	Enebolig	Småhus	Blokk	Felleshusholdninger Forretningsgård
Ranheim	53 %	38 %	2 %	7 %
Reppe- Vikåsen	59 %	41 %	0 %	0 %
Trondheim totalt	24 %	32 %	36 %	8 %

Med småhus menes tomannsboliger, firemannsboliger, rekkehus og tilsvarende, med mindre enn tre etasjer, mens blokk er større boligbygg med fem eller flere boliger. Felleshusholdninger kan sees på som kollektiv eller eldreboliger for eksempel. Som man kan se av tabell 4.1, var over 50 % av boligtypene eneboliger i begge sonene, i tillegg til rundt 40 % i småhusbebyggelse. Kun 2% av boligbebyggelsen på Ranheim var blokker mens på Reppe- Vikåsen var det 0%. Selv om kun tre år er gått fra 2011, så er det i dag ferdigstilt, igangsatt og planlagt flere blokkprosjekter både på Ranheim og Reppe, dermed kan man anta at disse tallene i dag er noe høyere. Hvis vi ser på størrelsen på disse boligene vil vi se en stor andel hus med mellom tre til fire rom, men også en del fem til seks rom. Dette vitner om at det er romslige boliger i begge sonene, jamfør gjennomsnittet i Trondheim totalt (Trondheim Kommune 2012).

I rapporten fra 1990-tallet (Brattbakk et.al 2000) så forfatterne kun på utflytting mens rapporten fra 2011 så på både flytting ut av sonen og internt innad i sonen. Likevel nevner Brattbakk et.al (2000) at flytting internt i soner skjer hyppigere på slutten av 1990-tallet enn i begynnelsen (Brattbakk et.al 2000). På slutten av 1990-tallet er det en meget lav andel utflyttere fra Reppe- Vikåsen (7,1- 8%), en av de laveste tallene for utflytting i kommunen. Det er noe hyppigere utflytting fra Ranheim sone (10,1- 13 %), som er i den nest høyeste kategorien (se vedlegg 3) (Brattbakk et.al 2000: 86). I 2011 var det lav flytting ut av sonene, henholdsvis kun 8,3 % på Reppe- Vikåsen og, 9, 3% på Ranheim (se vedlegg 4) (Trondheim Kommune 2012: 17), i løpet av 2011. Dette vitner om stabilt bomiljø på Ranheim og Reppe- Vikåsen, og at områdets innbyggere i stor grad må antas å trives i området. Når beboere velger å flytte så flytter en noe større prosentandel internt på Ranheim med 2,4 % sammenlignet med beboere på Reppe- Vikåsen hvor 1,5 % velger å flytte internt (se vedlegg 4) (Trondheim Kommune 2012: 18). Lav tilbøyelighet for flytting kombinert med høy inntekt vitner om stabile levekår på Ranheim og Reppe- Vikåsen.

4.2 Arealbruk

Som man kan se på figur 4.2 og bilde 1.1, ligger Ranheim papirfabrikk så og si midt i Ranheim og representerer industrien på stedet. Fabrikken har satt sitt preg både på det fysiske området og det sosiale miljøet som etterhvert vokste frem på Ranheim. Fabrikken bygde blant annet arbeiderboliger og funksjonærboliger på nærliggende områder til fabrikken hvor dens ansatte kunne bo. I tillegg ble arbeidere som ønsket å bygge bolig selv tilbydd tomter av fabrikken. På denne måten ble områdene rundt fabrikken bebygd og bosatt.

Man finner legekantor og matvarebutikk i Olderdalen. Trægården og Romantica befinner seg på Nedre Ranheim og ikke langt i fra ligger Ranheim skole, ved Ranheimsfjæra (se figur 4.2). Man finner ulike tilbud av varhandel og tjenester med spredt beliggenhet på Ranheim, og selv om Trægården senter (se figur 4.2) tilbyr en felles lokalisering for noen varer og tjenester, er det langt fra alle som finnes i området. Det kunne derfor vært hensiktsmessig å samle flere varer og tjenester der. I løpet av det siste året har det også kommet et mer samlet tilbud ved Grilstad hvor man finner dagligvarebutikk, apotek, frisør, treningssenter og andre småbutikker.

Ranheim er omgitt av store jordbruksarealer, selv om noen nå er benyttet til boligformål (se figur 4.2), for eksempel på Presthusjordene og området mellom Hansbakken og Være (se figur 4.2). På figur 4.1 vil man også se at det er et markant jordbruksskille mellom

Strindheim/Lade og Ranheim, som bidrar til å gi et inntrykk av at det er ulike områder. Disse skillene gir området et delvis ruralt preg i kombinasjon med urbane innsalg som blokkbebyggelse og motorvei.

Områder som Tjønntuggu og Solemsvåtten (se figur 4.2) er populære rekreasjonsområder. I tillegg ser man også at nærheten til sjøen er stor på Ranheim. Fjæraområder som Ranheimsfjæra, Hansbakkfjæra og Væreholmen (se bilde 4.3 og figur 4.2) er også friområder beboerne på Ranheim setter stor pris på.

5. Lokalsamfunnet i endring

I dette og neste kapittel presenteres min analyse. Jeg vil først presentere informasjon fra mine nøkkelinformanter som er en sammensatt gruppe. De representerer et mangfold av perspektiver og kunnskap om Ranheim og Trondheim. I det neste kapittelet følger analysen basert på mine fokusgrupper. I analysen som består av empiri fra nøkkel-, - og primærinformanter vil jeg benytte meg av Agnews (1987) tre tilnærminger til sted, nyere stedsteori, aktuell teori om stedsidentitet, stedstilhørighet, lokalsamfunn og nærmiljø.

I denne analysedelen velger jeg å fokusere på hvordan lokalsamfunnet har endret seg: Hvilken rolle har papirfabrikken hatt i bydelen Ranheim? Hvordan har utviklingen vært i det tidligere arbeidersamfunnet? Hvordan har de sosiokulturelle og de organisatoriske rammene påvirket dagens oppfatning og bruk av Ranheim? Til slutt vil jeg avslutte kort med stedsidentitet, et tema som vil vektlegges mer i kapittel seks. På grunn av fabrikkens rolle på Ranheim vil jeg ha en historiskgeografisk start på dette kapittelet.

5.1 Fabrikkens betydning for Ranheim

En liten mil utenfor Trondheim, ligger Ranheim (se figur 4.1). Vikelva og papirfabrikken på Ranheim blir sett på bydelens livsnerve og opprinnelse. Et lokalsamfunn og nærmiljø som har vært meget selvstendig og selvdrevet, med stor dugnadsånd og gode naboskap.

«Ranheim er et tydelig lokalsamfunn som er i ferd med å bli en del av en storby, det vil fortsette å være et lokalsamfunn men på en helt annen måte» (Hagerup 21.10.13).

Vegard Hagerup påpeker at utviklingen som i dag finner sted på Ranheim vil gjøre området mer likt en hvilken som helst annen bydel i Trondheim. Dette ser man tydelig tegn til nå som det har kommet nye bebyggelsestyper som blokker og mer moderne eneboliger og rekkehus. Likevel dominerer de boligene som ble bygd enten av eller til arbeiderne, som er eneboliger eller tomannsboliger med store hager (se bilde 4.5 og 4.6). Tidligere kom de fleste innflytterne til Ranheim for å få seg en jobb (på fabrikken) og en plass og bo. For dagens nyinnflyttede står nok andre stedskvaliteter høyere på opp på ønskelista.

«Fabrikken hadde stadig behov for mer folk og et hjelpemiddel de hadde var å lokke med tomt til en symbolsk pris og lån til husbygging. Da bygde arbeiderne egne hus, og stort sett tomannsboliger og da var en av betingelse at den andre delen ble leid ut til en annen fabrikkarbeider» (Paulsen 30.10.13)

I områder som Hansbakken, Reppe og Olderdalen ble det bygget hus (se figur 4.2, bilde 4.5 og 4.6), enten av arbeiderne selv eller i regi av fabrikken. På denne måten gikk Ranheim fra å være et jordbrukssamfunn til et industrisamfunn, hvor man både arbeidet og levde, i tett tilknytning til en industribedrift. Ved at det ble bygd tomannsboliger hvor den ene delen ble leid ut til andre fabrikkarbeidere sørget fabrikken for at også de som enten ikke hadde råd til eller av andre grunner ikke kunne ha egen bolig, også hadde en plass å bo. Boligene ble bygget så nært fabrikken fordi det tidligere var viktig at arbeidsplassen lå i gangavstand fra hjemmet.

På midten av 1970- tallet sluttet fabrikken med godtgjørelser av typen som gjorde at arbeiderne kunne bygge eller kjøpe egen bolig. Fabrikken var da på sitt største med 800 ansatte, men flere ble etterhvert sagt opp og avdelinger nedlagt på grunn av nedskjæringer. De hadde da kun indre behov for rekruttering fordi de måtte omplassere allerede ansatte arbeidere, og dermed ble det få nyansettelser. Det siste store boligprosjektet fabrikken realiserte var i 1974, hvor rekkehusene på Reppe ble bygd (se figur 4.2). Dette var det første boligfeltet hvor det var tiltenkt at funksjonærer og arbeidere skulle bo sammen. I 1983 ble fabrikken solgt videre til M.Peterson og Søn AS i Moss. Det var da fabrikken skilte lag med både boliger og tomter, som forble i Norske Skogsindustrier A/S. Disse ble senere lagt ut for salg og er i dag ikke en del av fabrikken. Gjennom tiden har det skjedd ulike rasjonaliseringer og endringer på Ranheim papirfabrikk. Det jobber i dag færre ansatte der, i 2012 var de 190 ansatte og tjenester som lønningskontor er lagt ned og flyttet (Søraa 2009). Her ser man betydningen av de materielle strukturene i marxistiske tilnærminger til samfunnet og hvordan de er med på å konstituere et sted. Papirfabrikken i dag er ikke lengre ankeret i lokalsamfunnet, da majoriteten som i dag bor på Ranheim ikke lenger jobber ved fabrikken.

Det at en så stor andel av Ranheims befolkning arbeidet på én og samme fabrikk, har ført til en helt egen kultur. En arena med egne møteplasser og sosiale arrangement, der familiene til arbeiderne også stiftet bekjentskap seg i mellom. Dette sosiomaterielle forholdet mellom fabrikken og lokalsamfunnet i kombinasjon med fabrikken som *locale* (Agnew 1987) førte til et mer 'genuint' lokalsamfunn. Tidligere var det mer uvanlig at man bodde på Ranheim uten

at man hadde en form for tilhørighet til fabrikkens arbeidere var også fra familier hvor flere generasjoner hadde arbeidet ved fabrikkens. Sjøraa (2009) beskriver kulturen rundt fabrikkens som et fellesskap og poengterer at den tryggheten og stabiliteten man tidligere hadde følt til fabrikkens forsvant delvis da den i 1971 ble overtatt av Norsk Skogsindustrier A/S.

5.1.1 Fabrikkens rolle før og nå

Innbyggerne på Ranheim har i dag ulike arbeidsplasser spredt rundt i Trondheim eller andre nærliggende områder. Det at Ranheims innbyggere i dag er avhengig av jobber på andre steder i Trondheim gir et inntrykk av at også Ranheim har blitt påvirket av både kapitalistiske samfunnsstrukturer som marxistene poengterte men også globalisering som nyere stedsteori nevner. I tillegg har Trondheim kommune planlagt at området skal mer enn dobles i innbyggertall gjennom bygging av nye boligfelt, blant annet tas den tidligere strandlinjen i bruk og området vil etter hvert omfatte Grilstad Marina med utspring i Strindfjorden. Mange av disse boligene står nå ferdige i form av blokker mens andre er fortsatt under bygging eller i planleggingsfasen.

Man kan argumentere for at mange av de som i dag jobber ved fabrikkens ikke har noe spesielt forhold til Ranheim og heller ikke bor der, noe som gjør at deres tilhørighet til stedet ikke er så sterk som arbeidernes tilhørighet til Ranheim var tidligere. Fabrikkens og dens arbeidere skapte også hva man kaller et lokalsamfunn. Fordi hoveddelen av befolkningen jobbet ved fabrikkens førte det til at mange av Ranheims innbyggere var i samme situasjon, noe som var definisjonen på et lokalsamfunn. I dag er ikke situasjonen slik, derfor kan man si at Ranheim ikke lenger er et lokalsamfunn. Industribedriften var i tillegg til en trygg arbeidsplass også en katalysator for den sosiale omgangen i området, som gav mange like opplevelser, minner og like referanserammer. Ikke minst hadde arbeidere tilgang på bolig hvilket også kan regnes som en kilde til trygghet og følelse av nærhet til lokalsamfunnet på Ranheim. Samfunnsendringer gir lokale endringer og innvirker dermed på følelsen av sted, eller *sense of place*. Privatbilismen har også ført til økt individuell mobilitet, noe som i kombinasjon med utviklingen av fabrikkens rolle, kan tenkes og ha 'løst opp' lokalsamfunnet.

I dette delavsnittet har jeg påpekt fabrikkens rolle i bydelssamfunnet Ranheim både før og nå. I neste avsnitt velger jeg å presentere den endringen det fysiske området har gått igjennom de siste årene.

5.2 Endring i det fysiske området

Dette delkapittelet vil ta for seg den endringen som har skjedd i det fysiske området på tross av fabrikkens. Den første av Agnews (1987) tilnærmingen til sted er sted som *location*. Hvor sted ble sett på som en bakgrunnsramme for de sosiale handlingene som fant sted. Derfor blir det naturlig å ta for seg Ranheims fysiske endring. Er det noe med Ranheim som sted som er spesielt egnet for boligutbygging og stedsutvikling?

Ranheim har frem til nå, og er til dels fortsatt fysisk adskilt fra resten av byen gjennom Rotvoll-landskapet og jordene ved Presthus (se figur 4.2) som har laget en grønn lunge mellom Ranheim og resten av Trondheim. Dette er en landskapstype som gir en opplevelse av avstand og dermed skiller eller gir brudd i sammenhengende bebyggelse og mellom ulike deler av byen. Når deler av disse områdene bygges igjen vil dette skillet i stor grad forsvinne noe som gjør at Ranheim i større grad vil oppleves som en del av Trondheim. Det mentale bildet man får når man beveger seg gjennom landskapet og landskapet da ikke vil skille seg ut fra bylandskapet. Dette vil føre til at man opplever Ranheim som en naturlig fortsettelse av Trondheim. Dermed vil opplevelsen av Ranheim som noe særegent muligens forsvinne.

«Selve Ranheim har alltid vært og vil alltid være en delt bydel, delt av motorveien og den gamle E6» (Arntzen 06.11.13).

Når det kommer til selve Ranheim så er dette et område som er delt av både den gamle motorveien og den nye. Man finner fabrikkens og Nedre Ranheim på den ene siden, og Olderdalen og Reppe på den andre siden (se figur 4.2). I tillegg setter fabrikkens i dag et annet preg på det fysiske området, med sin tydelige industritomt, enn tidligere. Buffersonen rundt fabrikkens er redusert, og området er i større grad inngjerdet enn tidligere. Det oppleves også at det er mindre tungtransport inn og ut av fabrikkens. Alle nøkkelinformantene vektlegger fabrikkens påvirkning på det mentale inntrykket av Ranheim, når de snakker om stedets utseende. Det kan tenkes at den blir sett på som en nødvendighet og til dels et historisk område, mens nyinnflyttede legger i mye større grad merke til den og mener den skjemma Ranheim gjennom sitt industriutseende.

Som nevnt tidligere er det fabrikkboliger som dominerer Ranheim sin boligbebyggelse; to etasjes eneboliger eller tomannsboliger med kjellere og store hager (se bilde 4.5 og 4.6). Mange av disse bærer også i dag preg av 1960-tallet, selv om det nok har forgått mye oppussing. I dag bygges det i hovedsak blokker med tre eller fire etasjer, relativt tett opp i mot eldre boliger i området (se bilde 1.1). Flere av disse områdene hvor det i dag bygges har ligget i brakk eller blitt utnyttet til andre formål, for eksempel, Ranheimsfjæra og Ranheim Panorama (se figur 4.2).

«Det var et lite attraktivt område da, men i dag er det jo rene idyllen neppå der» (Paulsen 30.10.13).

Området Paulsen her snakker om blir i dag omtalt som Ranheimsfjæra, og dets nye boligområde faller på det som tidligere var fabrikkens søppelplass. «Rasja» søppelplass lå der hvor blokkene i Ranheimsfjæra nå bygges. Tidligere lagret fabrikken søppel der, men nå er det et veldig attraktivt og åpent rekreasjons-, - og boligområde (se bilde 4.3). Denne utbyggingen har ført til at området nå har blitt ryddet, og dermed blitt mer åpent og tilgjengelig. Man kan tenke seg den dramatiske endringen i oppfatningen av dette området fra før og til i dag. I bakken opp mot Reppe har det også kommet et nytt boligområde, Ranheim Panorama hvor det er bygd blokker (se bilde 4.4). Dette har også ført til en oppgradering av veien, Reppesbakken, noe som igjen bidrar til å endre den materielle strukturen som Scheifloe (1985) beskrev som en del av et nærmiljø.

«Friidrettsmiljøet har økt betraktelig etter at den hallen kom, stavhopperne er jo i Norgeseliten etter bare to år» (Arntzen 06.11.13).

Det er helt tydelig at både infrastruktur, fritidstilbud og områdets utseende har endret seg, og Ranheim kan i dag oppfattes som mer estetisk pent område som i større grad er tilrettelagt for dagliglivet. Sammenlignet med tidligere hvor Ranheim bar mer preg av å være et industristed gjennom for eksempel forurensning og lukt. En slik endring av Ranheims fysiske utseende og materielle struktur kan også føre til en endring i stedets identitet, *identity of*. Stedsidentiten som tidligere bestod av å være et industristed vil nå kunne tenke seg å endres til å bli en bydel i storbyen Trondheim.

Selv om det fortettes på Ranheim, oppfattes området fortsatt som romslig, grønt og åpent. Dette kan henge sammen med at man fortsatt har store friluftsområder, fjorden/sjøen og

jordbruksområder som setter sitt preg på det fysiske stedet. Selv om sjøen og marka er skilt av motorveien er det to fysiske kvaliteter ved området som ofte blir nevnt og tydelig satt pris på.

«Når de første blomstene begynner å vokse her er det en meter snø på Byåsen enda og det gjør at folk vil bo her mer og mer og gjør at det har blitt et populært boområdet» (Paulsen 30.10.13).

Områdets fysiske plassering i landskapet i forhold til nærhet til sjøen og marka, påvirker også folks oppfatning og syn på området. Det at man har mildt klima på grunn av Ranheims lavt liggende plassering i terrenget sammenlignet med andre områder rundt Trondheim, er det også mange som setter pris på.

5.3 Sosiokulturelt miljø

Agnews (1987) andre tilnærming til sted var *sense of place*, altså hvordan mennesket skaper subjektive følelser og dermed får en følelse av stedet. Det sosiokulturelle miljøet spiller en stor rolle for hvordan man forholder seg til et sted og hvilke følelser man utvikler for det. Rollen den gamle arbeiderkulturen har spilt for Ranheim har vært stor, og samfunnets steds-kvaliteter påvirker oppfatningen av stedet. Når jeg senere tar for meg stedsidentitet vil også der tilnærmingen, *sense og place* være aktuell.

5.3.1 Ranheimsånden

Da Ranheim nesten utelukkende besto av mennesker med tett tilknytning til fabrikken gjorde det at kulturen som utviklet seg ble homogen for alle. Det etablerte beboere kaller for 'Ranheimsånden', preget lokalsamfunnet i stor grad. Arntzen (06.11.13) beskriver denne Ranheimsånden som en veldig stor følelse av ansvar for nærmiljøet og det at innbyggere var tilgjengelig for lokalsamfunnet hvis det var noe som måtte gjøres. Man hadde en solidaritetsfølelse, altså tilhørighet og samhold til hverandre. Dette førte til mange dugnader og at frivillig arbeid på Ranheim ble sett på som en selvfølge, og som Scannell og Gifford (2009) påpekte i sin modell var dette atferd og handlinger som skapte en stedstilhørighet. Det kan diskuteres hvorvidt dette var en 'arbeiderklasse-kultur' preget av kollektive holdninger, samhold, fellesskap og solidaritet. Som nevnt tidligere vil dugnader kunne føre til et sterkere nærmiljø og bidra til økt sosial kapital. I tillegg var Ranheim et veldig selvstendig samfunn noe som førte til mindre utgifter for kommunen som slapp å betale for arbeidskraft eller penger til opprustning av nærmiljøet. Det kan tenkes at nettopp denne dugnadsaktiviteten og

den frivillige ånden som har satt sitt preg på Ranheim gjorde at man kunne være selvstendig og ikke trengte innblanding fra Strinda kommune i sin tid, eller senere Trondheim kommune. Utviklingen av denne selvstendigheten kan man se i lys av Ranheims sterke arbeiderbevegelse. Ranheim Arbeidersamfunn som i 1995 feiret 100årsjubileum, beskrives som en grunnpilar i det sosiale samfunnet på Ranheim. Selv om det meste av dugnadsarbeid de siste årene har blitt satt i gang uten noen forening i ryggen, kan det argumenteres for at samholdet på Ranheim stammer tilbake til Ranheim Arbeidersamfunns opprinnelse. Ranheim var et velutviklet lokalsamfunn med en følelse av samhørighet, *sense of place* (Agnew 1987), tilhørighet og identitet knyttet til stedet. Eksempler på dugnader i privat regi er alt fra opprusting av lekeplasser, opprettelsen av postkassestativ og bygging av gapahuker, søppelplukking eller byggingen av utkikkstårnet på Solemsvåttan (se figur 4.2).

«Jeg er redd for at den gamle gode Ranheimsånden, med veldig stor følelse av ansvar for lokalsamfunnet, kan fort dø ut med vår generasjon» (Arntzen 06.11.13).

Befolkningen på Ranheim skal økes i stor grad og det forventes at når alt er ferdig bygd og alle boliger er bebodd så vil Ranheim ha et innbygger tall på nærmere 15.000 mennesker. I motsetning til i underkant av 6000 som det var før de store utbyggingsprosjektene startet. Dette vil føre til mer enn en dobling av innbyggere i området i løpet av de neste 10 til 15 år. Innenfor Agnews (1987) sted som *locale* ble det poengtert at sosial praksis var med på å skape og utvikle et sted. De som nå flytter til Ranheim vil representere en annen sosial praksis enn tidligere, og kan dermed bidra til å utvikle Ranheim som sted gjennom sine sosiale handlinger. Selv om innbyggere på Ranheim ikke er negative vil det ikke si at de ikke ser utfordringer. Denne 'utvanningen' av *locale* (Agnew 1987) kan føre til at stedlige identitetsbærere forsvinner. De har tidligere stått for å skape felles referanserammer og stedsforståelse, dermed kan det å føre denne 'Ranheimsånden' videre sees på som en vanskelig oppgave. Hvordan skal man klare å skape samhold og den gjensidige solidaritetsfølelsen uten en fellesnevner? Fabrikken var den som tidligere skapte felles referanserammer, men i dag har ingen arbeidsplass eller institusjon denne oppgaven. Flere av nøkkelinformantene påpeker at denne oppgaven nå oppleves som stor og uoverkommelig. Hvis man ønsker å opprettholde noen av de sosiale kvalitetene Ranheim i dag har eller hadde, kan det tenkes at lik sosial praksis som tidligere kan videreføre og forsterke de.

«Vi så utfordringen rundt den store utbyggingen som skjer på Ranheim og startet avisa i den ånd at vi ønsket å ta vare på det gode som er i Ranheim og å inkludere de nye» (Arntzen 06.11.13).

Som et forsøk på å skape en felles referanseramme har den nettbaserte Ranheimsavisa startet opp. Her kan alle med tilgang på internett finne informasjon om hva som har skjedd og skal skje på Ranheim. Det kan tenkes at samholdet blant de godt etablerte innbyggerne gjør det problematisk for dem å orientere seg mot nyinnflyttede. Det kan lett kan skapes en 'oss' og 'dem' kultur. Spesielt hvis de nye områdene preges av nyinnflyttede.

«Mange flytter internt, og da kommer det jo noen i de boligene som da selges» (Arntzen 06.11.13).

En motvekt til en 'oss' og 'dem' kultur kan også være at etablerte flytter fra sine eneboliger og inn i de nye blokkleilighetene. På den måten kan nye innbyggere flytte inn i godt etablerte områder, og dette vil gi en kombinasjon av nyinnflyttede og etablerte både i nye og eldre boligområder. Som Scheifloe (1985) påpeker skaper relasjoner deler av den sosiale strukturen man finner i et nærmiljø. Det at nyinnflyttede og etablerte får relasjoner til hverandre kan bidra til både nye sosiale strukturer men også å bevare eldre strukturer i Ranheim som nærmiljø.

På denne måten vil beboere i noen bomiljø være både nye innbyggere og etablerte innbyggere, som igjen vil legge til rette for mer inkludering. Det er ønskelig å beholde dugnadsånden på Ranheim, men som Arntzen (06.11.13) poengterer så blir det nok ikke bare sett på som positivt at det forventes at man skal jobbe litt når man flytter til Ranheim. Så langt ser man ikke noen stor deltagelse fra de nyinnflyttede på dugnader, men det poengteres at noe annet kan man ikke forvente så kort tid etter de har flyttet inn. Det tar tid å bo seg inn i et nytt hus eller leilighet, og å bli kjent med nærområdet sitt. Likevel håper de godt etablerte Ranheims-innbyggerne på bedre oppmøte ved framtidige dugnader, og at de nyinnflyttede begynner å orientere seg ut mot nærmiljøet sitt når de er klar for det.

Atferd og handlinger fremhever Scannell og Gifford (2009) i sin modell under *process*. Dugnadarbeid og frivillig arbeid kan sees på som handlinger som innebærer atferd som vil kunne skape stedstilhørighet. En gruppe av de som i dag bor på Ranheim har en sterk tilhørighet til stedet, dens arbeiderhistorikk og kultur. Dette kan tolkes som en erkjennelse av stedet som de etablerte har gjort, mens de nye innflytterne enda ikke har tilpasset seg eller

erkjent Ranheimsånden og dugnadsinnsatsen som har preget det sosiale miljøet i bydelen. I kommende avsnitt ser jeg nærmere på Ranheims stedskvaliteter.

5.3.2 Stedskvaliteter

Da diskusjonen rundt lokalisering av det som i dag er Skjetlein landbruksskole fant sted, var Ranheim et alternativ. Skolen på Skjetlein stammer tilbake til år 1900 og rundt denne tiden ble Ranheim beskrevet som en *moralsk pestbule* i Adressavisa (Paulsen 30.10.13), som på den tiden var en klart høyre-orientert, borgerlig avis. Det er klart at dette ble brukt som et argument mot å plassere skolen på Ranheim. Riktignok har oppfatningen av Ranheim som område og dets innbyggere endret seg siden den tid. En av årsakene kan være at det nå ikke lenger bor så mange unge enslige menn som arbeider på fabrikken og bruker fritiden på *moralske forpestende aktiviteter*, på Ranheim lengre. I dag beskrives blant annet stedets innbyggere som en del av stedets kvaliteter fordi de oppleves som stabile og vennlige mennesker som igjen fører til at Ranheim oppleves som barnevennlig og trygt.

Tidligere var Ranheims sterke arbeiderbevegelse en faktor som gav en følelse av fabrikken som en trygg arbeidsplass og et sted å bo, stedets viktigste kvaliteter. Kvaliteter som nærhet til sjøen og fjæra var noe man fikk med på kjøpet. I dag blir disse vurdert som viktigere og dermed fokuseres det også mer på dem i dag. I tillegg blir Ranheim i dag sett på som sentralt i forhold til Trondheim sentrum. Man brukte ikke mer enn 30 minutter på å komme seg inn til byen før heller, men nå går det busser hvert tiende minutt i rushtiden i tillegg til at vi i dag har en mye mer mobil livsstil. Hagerup (21.10.13) påpeker også at Ranheims nærhet til Værnes lufthavn og Stjørdal også oppleves som en stedskvalitet. Denne nærheten til andre steder oppleves som en stedskvalitet, men det kan også tenkes at avstanden også oppleves som en kvalitet fordi man kan trekke seg tilbake til et stille og roligere område.

«Ranheimsfolk har alltid hilst, forskjellen i dag er bare at man hilser på folk man ikke vet hvem er også» (Arntzen 06.11.13).

Det sosiale miljøet på Ranheim har blitt opplevd som trygt og dette kan nok skyldes at det ikke har vært så stort i tillegg til at de fleste har hatt kjennskap til hverandre, som har ført til en form for gjennomsiktighet. Denne opplevelsen av trygghet kan trues av at området blir uoversiktlig på grunn av stor befolkningsutvikling på kort tid. Arntzen (06.11.13) beskriver områdets ekspansjon som en uheldig byutvikling.

Beboere på Ranheim møtes i dag i større grad gjennom sosiale fritidsaktiviteter som for eksempel idrettslaget eller kulturskolen, enn gjennom arbeid som tidligere. På denne måten skapes det på nåværende tidspunkt felles referanserammer blant innbyggerne på Ranheim, utenfor arbeidsplassen. Bydelsmuseet på Ranheim arrangerer også ulike aktiviteter, og en historisk byvandring på Ranheim ble blant annet arrangert høsten 2013. En gang i måneden arrangeres det quiz på den lokale restauranten Romantica (se figur 4.2), med opptil 60 deltagere hver gang. Det skal sies at det er hovedvekt av etablerte beboere som deltar på slike aktiviteter, men Paulsen (30.10.13) fremhever at de sakte men sikkert ser en forbedring blant de nyinnflyttedes deltagelse også.

Dette er sosiale aktiviteter som man håper får positive effekter for lokalmiljøet. I og med at mange som nå flytter til Ranheim ikke har noen form for tilhørighet til området så blir slike arrangement og mekanismer i nærmiljøet kanskje enda viktigere enn tidligere. De kan også være med på å skape nye identitetsskapere.

«Det gir større muligheter til å få med seg folk, for det er jo endel organisasjoner som sliter med å få valgt tillitsmenn og slike sting og det vil bedres når man har flere å velge i» (Paulsen 30.10.13)

Det at folketallet øker i så stor grad kan også være positivt og gi større muligheter for økt deltagelse på dugnader, sosiale arrangement og dugnader på Ranheim. Dette fordi det er flere mennesker som har ulike ressurser, å ta av.

I denne delen har jeg sett på steds kvalitetsperspektivet på Ranheim og hva som skjer når et eldre og etablert samfunn opplever tilstrømming av nye og yngre beboere uten den samme sosiokulturelle referansen til Papirfabrikken. I kommende avsnitt tar jeg for meg nettopp slike viktige samlingsarenaer der et sosialt felleskap ligger til grunn for et godt samhold og vedlikehold av dugnadsinteressen.

5.4 Organisatoriske miljø

Som en del av Agnews (1987) siste tilnærming, sted som *locale*, var det de indre strukturene som skapte et sted. En del av disse strukturene kommer til syne gjennom et steds organisatoriske miljø. Hvilke sosiale samlingsareaer har man og hvilke sosiale aktivitetstilbud finnes på Ranheim?

Under kommunesammenslåingen i 1964 ble Strinda slått sammen med Trondheim, dermed ble Ranheim en del av Trondheim. På den tiden var Ranheim lite preget av forstadsbebyggelse og var i hovedsak et industristed som befant seg i nærheten av en storby.

«Vi kan ikke bare bygge og bygge uten at det følges av offentlige helsetilbud» (Tangerud 07.11.13)

Kravet til infrastruktur var ikke så stort tidligere som det i dag er. Med flere innbyggere kommer behov som flere skole, - og sykehjemsplasser, barnehager og et større kollektivtilbud. Trondheim kommune jobber med en mulighetsstudie til helse, - og velferdssenter og barnehage nettopp fordi de behovene dukker opp etter hvert som boligutbygginga øker.

Et tilbud innbyggere på Ranheim er fornøyde med er kollektivtransporten mellom bydelen og Trondheim sentrum. Avstanden var ikke lengre før, men nå virker det som den opplevde avstanden mellom Ranheim og sentrum er redusert. Paulsen (30.10.13) forteller at Ranheim tidligere ble oppfattet som lengre fra byen og mer usentralt i forhold til i dag, selv om den fysiske avstanden ikke har endret seg. Dette skyldes nok det økte kollektivtilbudet, men også at samfunnsutviklingen har ført til vi er mer mobile i dag enn for 60 år siden. Det at så å si alle husholdninger i dag disponerer bil, gjør det enklere å bo på Ranheim og jobbe et annet sted, enn hva det var tidligere. Kommunen jobber også med og få til en holdeplass for tog på Ranheim, noe som øker tilgjengeligheten og kollektivtilbudet.

Andre tilbud som har økt på Ranheim er fritidstilbudet, noe som kan sees i sammenheng med både flere innbyggere, men også nytt idrettsanlegg på Ranheim. Ranheim Idrettslag tilbyr blant annet sykkel, all-idrett, friidrett, håndball, fotball og ski.

«Typisk for nyinnflyttede er at idrettslag fungerer som en integreringsmekanisme, mens også velforening i boligstrøk» (Stuggu 08.11.13).

Det kan tenkes at idrettslaget i dag har den viktigste integrasjonsrollen på Ranheim, fordi såpass mange deltar selv eller har barn som deltar i en form for idrett. Velforeningen på Reppe blomstret opp i 2013 som et forsøk på å stå samlet som et samfunn når det ble klart at deler av et jordbruksareal skulle bygges ut med blokker og eneboliger. Det finnes også Velforeninger på Ranheim og Olderdalen med ulikt aktivitetsnivå, men det er vanskelig å si om disse vil fungere som en integrasjonsmekanisme. Ofte må det være en 'trussel', en ytre instans som søker å endre sosialt og fysisk miljø for at slike foreninger skal (re-)aktiviseres. Det å ha et felles mål å jobbe mot kan skape et enda bedre fellesskap i det allerede etablerte

samfunnene, men det kan også komme i skade for å skape en form for 'oss mot dem' oppfatning blant de nyinnflyttede hvis de ikke integreres i disse velforeningene.

Ranheimspatriotene er en organisasjon som ble startet i den ånd at man ønsket å samle entusiasmen og engasjementet rundt det som skjer på Ranheim, og å gi økonomisk støtte til små og store aktiviteter i bydelen. Et eksempel på en slik aktivitet er dugnaden rundt det nye stakittgjerdet til Ranheim kirke. Både den nettbaserte Ranheimsavisa og Ranheimspatrioten stod bak dette arrangementet sommeren 2013, hvor de satte i gang en kronerulling og bisto med arbeidskraft. Få nyinnflyttede møtte opp, men de planlegger en lignende dugnad våren og sommeren 2014, hvor de skal rydde opp og lage en møteplass i fjæra. Da håper de på bedre oppmøte fra Ranheims nye innbyggere. Gjennom slike aktiviteter håper de å kunne videreføre Ranheimsånden og inkludere de nye beboerne. Det kan tenkes at dugnader i regi av idrettslaget vil ha større deltagelse og dermed lykkes bedre som integrasjonsmekanisme, i og med at mange nyinnflyttede har barn som er med i idrettslaget og de derfor bruker mye av tiden sin der. Som Scannell og Gifford (2009) fremhever i sin modell vil slike grupper bidra til en sterkere følelse av stedstilhørighet enn hva individer på egenhånd vil føle.

Arntzen (06.11.13) påpeker at Ranheim mangler en felles samlingsarena sett i forhold til områdets innbyggertall. Et eksempel er Folkets Hus som rommer omtrent 100 personer. En nytt samlingssted kom med den nye skolen på Ranheim, som disponerer et egen selskapslokale. Denne leies ut til arrangement som dåp, konfirmasjon og jubileum eller bursdager. I hverdagen fungerer kafeen på Trægården, den lokale restauranten Romantica, bydelskafeen i kombinasjon med en asiatisk restaurant på Folkets Hus som sosiale arenaer. I tillegg serveres det vafler og kaffe ved bydelsmuseet og serveringshytten Tjønnsstuggu i helgene (se figur 4.2). Alle disse sosiale møteplassene ligger spredt rundt på Ranheim, noe som gjenspeiler at det ikke finnes noe naturlig sentrum. Legekontoret ligger i Olderdalen mens apotek må man dra til Grilstad for å benytte seg av (se figur 4.2). Ønsker man å ta en kaffe før eller etter man har handlet på en av dagligvarebutikkene må man enten gå et stykke eller kjøre til nærmeste kafe. Arntzen (06.11.13) påpeker at det heller ikke finnes kollektivtransport mellom Nedre Ranheim og Olderdalen eller Reppe. For å komme seg i mellom må man enten kjøre, gå eller ta bussen til Strindheim å bytte buss. Derfor blir det vanskelig hvis man er dårlig til beins, bor på Nedre Ranheim og for eksempel skal til legen. Et sted hvor flere tjenester var samlet kunne derfor vært ønskelig, for eksempel ved en utvidelse av det allerede eksisterende Trægården senter (se figur 4.2).

Når Ranheim i større grad vokser sammen med Trondheim kan det tenkes at befolkningen må begynne å bruke samlingsarenaer og sosiale aktiviteter som er mindre lokale. Dette vil nok nyinnflyttede lettere benytte seg av enn den eldre etablerte befolkningen på Ranheim som er vant med lokale møteplasser. Nettopp fordi de eldre etablerte har et fokus som er sterkere rettet mot Ranheim mens de nyinnflyttede muligens er mer orientert mot Trondheim som by og dens muligheter og tilbud. På denne måten legger de etablerte mer til rette for nærhet til Ranheim enn hva mange nyinnflyttere gjør, noe Scannell og Gifford (2009) mener er en form for erkjennelse av stedet, som vil bidra til en sterkere stedstilhørighet blant de godt etablerte i forhold til nyinnflyttede. Det at Ranheim nå vokser speiles i det organisatoriske miljøet. Populære aktiviteter har større sjanse for å bli opprettet og finne sted på Ranheim på grunn av et økt befolkningsgrunnlag. I tillegg til at det i større grad legges til rette for at befolkningen kan holde på med aktiviteter som også foregår i andre deler av byen. Det organisatoriske miljøet har tradisjonelt kretset rundt fabrikken og dens nærliggende områder. Det at den organisatoriske strukturen endres eller utvides kan føre til en endring i og oppfattelsen av nærmiljøet. Ranheim kan skilte med flere sosiale møteplasser, men disse benyttes i størst grad av de etablerte beboerne og har ikke like stor tilslutning fra de nyinnflyttede enda. Nøkkelinformantene påpeker også at bydelen savner det opplagte sentrum hvor flere publikumstjenester kunne vært samlet. I tillegg burde det være tilbud om lokale busstraséer innenfor bydelsområdet.

5.5 Stedsidentitet

Stedsidentiteten til Ranheim og dets innbyggere har tidligere gått hånd i hånd med fabrikken. Som tidligere nevnt så utvikler stedsidentiteten seg i et samspill mellom stedet og menneskene som bruker det. Forut brukte menneskene fabrikken som arbeidsplass og den forsørget på en måte mange i lokalsamfunnet. Det at en så stor andel av områdets beboere følte tilhørighet til én og samme arbeidsplass vil kunne sies å føre til en unik stedsidentitet. Som et resultat av befolkningen på Ranheim, fabrikken og arbeiderbevegelsen ble Ranheimsånden en stor del av hva som tidligere beskrev stedsidentiteten, men spørsmålet er om den har endret seg. I dag, når en større del av befolkningen ikke føler noen tilhørighet til fabrikken, vil stedet påvirkes av denne endringen i handlingsmønster fra innbyggerne og det kan dermed tenkes at det skapes en ny form for stedsidentitet. Dette fordi man forbinder stedet med andre dimensjoner av hverdagslivet og de handlinger man utfører i hverdagen. Når man drar fra Ranheim for å dra på jobb og drar til Ranheim for å komme hjem vil dette gjøre at stedsidentiteten til de som

i dag bor på Ranheim, men ikke jobber der, vil utvikle seg. Dette kan føre til at mennesker bosatt på Ranheim vil identifisere seg med stedet på en annen måte, *identity with*. Samtidig så er det bosatt mange på Ranheim som fortsatt har en egen stedsidentitet forbundet med 'det gamle Ranheim'. Denne sammensetningen av mennesker som identifiserer seg med fabrikk og mennesker som ikke gjør det, kan også endre stedets identitet, *identity of*. Dette vil jeg se nærmere på i neste kapittel.

5.5.1 Skoledebatt som uttrykk for stedsidentitet

Tidligere var det diskusjon om skolebarn bosatt i Olderdalen skal flyttes fra Ranheim til Vikåsen skole. Både fordi Ranheim skole nå er så fylt opp med elever, men også fordi Olderdalen ligger på oversiden av E6 og det oppfattes dermed naturlig at de går på den skolen som også gjør det. Det har vært mye motstand blant foreldre, rundt dette forslaget og det kan tenkes at deler av grunnen til det er at familier bosatt i Olderdalen ikke relaterer seg til Vikåsen og dermed strider mot forslaget om å endre skolekretser, noe som også belyses i neste empirikapittel. Stedsidentiteten beskrives av Arntzen (06.11.13) som meget lokal og at man omgås mest med folk bosatt i samme område. Dette kan også skyldes de få mulighetene man har for å komme seg i mellom ulike områder uten tilgang på bil. Noe som igjen støtter opp om argumentet for lokale busstraséer. Endring av skolegrenser vil alltid være et betent tema, men når stedsidentiteten i tillegg kan tenkes å være så lokal vil dette skape mer protester.

5.6 Oppsummering av resultater fra nøkkelinformanter

I dette empirikapittelet har jeg funnet ulike resultater forbundet med fabrikkens rolle på Ranheim, det fysiske miljøet, de sosiokulturelle rammene og de organisatoriske rammene og noe om stedsidentitet. Fabrikkens rolle i dag er redusert og dermed er ikke dens påvirkning like stor i dag noe som preger både sosial praksis, organisatorisk praksis, hverdagslige aktiviteter og oppfatningen av nærmiljøet. Tidligere var fabrikk en fellesnevner blant Ranheims befolkning og var en stor bidragsyter til å skape et trygt og godt samfunn og felles referanserammen for områdets beboere. Den bidro til å skape en ramme som igjen førte til lik atferd og lik situasjon for mange av Ranheims innbyggere. Dette gjorde at Ranheim ble et lokalsamfunn, noe Ranheim i dag kanskje ikke kvalifiserer til å være. Det kan tenkes at Ranheim i dag er mer en bydel i Trondheim. Det at Ranheim i større og større grad vokser sammen med Trondheim gjennom at de grønne lungene bygges igjen, vil endre det mentale

bildet av Ranheim som et område adskilt fra Trondheim. I tillegg bærer området mindre preg av å være et industristed og denne fysiske endringen kan føre til en endring i stedets identitet, både *identity with* og *identity of*. Ranheim har også opplevd en utbedring og økning i infrastruktur som for eksempel kollektivtilbud og fritidstilbud, som fører til en økning i stedskvaliteter, men også en endring i nærmiljøets sosiale og organisatoriske struktur. Områdets etablerte innbyggere er opptatt av å videreføre det gode sosiokulturelle miljøet på Ranheim gjennom for eksempel dugnadsarbeid som kan videreføre Ranheimsånden. På tross av denne utviklingen så mangler det fortsatt en form for 'sentrum' hvor flere varer og tjenester er lokalisert, som Ranheims organisatoriske miljø kunne dratt nytte av.

6. Ranheim sett fra lokale beboeres perspektiv

I det forrige kapittelet ble analysen av informasjon fra mine nøkkelinformanter presentert mens dette kapittelet omhandler informasjon fra de to fokusgruppene som representerer etablerte innbyggere og nyinnflyttede. Jeg vil også her benytte meg av teori om sted, stedsidentitet, stedstilhørighet, lokalsamfunn og nærmiljø. Jeg vil starte med å beskrive hvilke mennesker som bor på Ranheim for så å beskrive både bruk og oppfattelse av det fysiske området, det sosiokulturelle området og det organisatoriske området.

6.1 Hvem bor på Ranheim?

«Jeg synes det er fint at det er så stor variasjon i mennesker som bor her. Både i aldersgruppe, livsstil, yrkesvalg og kjønn. Jeg tror alle finner noen de liker på Ranheim»
(Anna, nyinnflyttet 20.03.14)

Begge fokusgruppene gir uttrykk for et mangfoldig bomiljø med ulike typer innbyggere. Innbyggerne beskriver seg selv og andre beboere på Ranheim som aktive og vennlige. De godt etablerte beboerne blir beskrevet, og beskriver seg selv som over gjennomsnittet engasjerte i området. Deres fysiske tilhørighet (Riger og Lavrakas 1981) er også større fordi de har bodd på Ranheim over lengre tid sammenlignet med hva de nyinnflyttede har. Man finner ulikheter både blant de som har bodd på Ranheim over lengre tid og de som er nyinnflyttede, selv om den største forskjellen sies å være mellom de to gruppene. Av de som har bodd lenge på Ranheim har mange en eller annen form for tilknytning til fabrikken og Ranheim som industristed. De som nylig har flyttet til Ranheim har ikke den samme tilhørigheten til Ranheims historie, men synes bydelen er et attraktivt område på grunn av sin sentrale plassering og gode stedskvaliteter. Inntrykket av de nyinnflyttede er at det er i overkant mange mennesker med høyere utdanning, dette gjelder både de yngre og eldre innflytterne. Sammenlignet med hoveddelen av de som bodde på Ranheim for 40 år siden så er de nok bedre utdannet, men dette må også sees i lys av samfunnsutvikling hvor de yngre generasjonene tenderer å ha en lengre skolegang enn tidligere. Dette fører til en tydelig blanding mellom arbeidere og akademikere på Ranheim.

«Det virker som de som har bodd her lenge viser et større engasjement for nærmiljøet sitt og det å delta på dugnader enn hva vi nyinnflyttede gjør» (Anna, nyinnflyttet 20.03.14)

Dette kan skyldes både interesse for nærmiljøet sitt, men også den tiden man har tilgjengelig. Mange av de som er tilflyttere til Ranheim oppfattes som unge og nyetablerte, gjerne med små barn. De må da prioritere sine fritidsaktiviteter i større grad enn hva pensjonister og godt voksne med utflyttede barn, må. Eldre innflyttere kan tenkes og ha et sosialt liv på sitt tidligere bosted som kan føre til at de bruker fritiden sin et annet sted. Forventningene til Ranheim som sted og hvilke bomiljø og nærmiljø det skal være kan muligens også variere mellom de etablerte og de nyinnflyttede.

«Det er mye akademikere blant de nyinnflyttede, noe som kan skyldes at det er ganske dyrt å kjøpe her sammenlignet med på andre siden av byen. Vi reiser nok mer og tilbringer ikke så mye av fritiden hjemme» (Anna, nyinnflyttet 20.03.14).

Mange av de som i dag velger Ranheim som bosted er bedre bemidlet enn hva de var tidligere. Det kommer frem en klar oppfatning av Ranheim som et dyrt område å kjøpe hus eller leilighet i sammenlignet med områder på andre siden av Trondheim. Dette kan prege bydelen og tilflytningen på mange måter, men ikke så langt som en 'gentrification'prosess. For eksempel kan grad av tilgjengelighet til eksempelvis dugnadsarbeid endres fordi man i større grad har andre attraktive fritidstilbud å ta del i. Man kan benytte seg av fritidsaktiviteter som for eksempel krever reising eller andre former for utgifter i mye større grad enn hva mennesker uten den samme økonomien kan. Hvis mange nyinnflyttede velger å bruke fritiden sin borte fra hjemmet vil tilgjengelig tid til aktiviteter i nabolaget minske. I tillegg vil deltagelsen bli mindre enn tidligere og de vil da risikere og ikke utvikle samme tilhørigheten til Ranheim som de som deltar på sosiale aktiviteter i nabolaget. Det at de ikke utfører slike handlinger kan føre til at deres stedstilhørighet ikke utvikles i så stor grad som det de godt etablertes stedstilhørighet har gjort. Flere av mine nøkkelinformanter påpeker således at de nyinnflyttede ikke oppfattes arbeidsskye, og det vises stor forståelse for at det vil ta tid for dem å bo seg inn og å bli kjent med området. Scannell og Gifford (2009) argumenterer for at stedstilhørigheten vokser i takt med aktive handlinger mot, eller på stedet. Dermed kan man anta at stedstilhørigheten til de nyinnflyttede vil vokse over tid med mer deltagelse, og de vil dermed få et bedre grunnlag for å utvikle et større engasjement rundt nærmiljøet sitt.

«Vi føler på at dette er et veldig etablert samfunn. Noen ønsker utviklinga velkommen og tar oss godt i mot. Andre er nok mer skeptiske, ikke så mye til oss men, til hele utviklingen» (Ida, nyinnflyttet 20.03.14)

Innbyggere med lang fartstid på Ranheim beskrives som stille og rolige mennesker som ikke ønsker å trenge seg på. Samtidig viser de stor interesse for, og er nysgjerrige på de nyinnflyttede. Både de godt etablerte og de nyinnflyttede har en oppfattelse av det er en 'oss' og 'dem'- kategorisering, uten at dette nødvendigvis er negativt. I nabolag hvor man flytter inn i eneboliger og det bor godt etablerte naboer rundt blir man tilbydd lån av verktøy til oppussing og får invitasjoner til utbyggingsmøter og ulike dugnader oftere, sammenlignet med de områdene hvor det bor flest nyinnflyttede. Dette kan tyde på det er sterkere bånd mellom naboene i eldre nabolag, og det dermed er flere 'nære naboer' (Nordahl 1996) der. Ranheim har de siste 50 årene gått fra å være en arbeiderbastion til å bli et mer heterogent samfunn der flere nye innbyggere med høyere utdanning velger å slå seg ned med sin familie. Her er det mulig å argumentere for en motsetning mellom en bydelsbefolkning som består av eldre tidligere «proletarer» i utdanningsammenheng og yngre akademikere med større økonomiske rammer enn hva den etablerte befolkningen har hatt i sin levetid. De eldre beboerne har gjennom sin tilhørighet til papirfabrikken hatt en egen stedsidentitet, stedstilhørighet og dugnadskultur. Denne stedsidentiteten kan tolkes som en gruppeidentitet, og man kan dermed anta at denne identiteten i større grad vil kunne overføres til yngre generasjoner eller de nyinnflyttede, enn hva deres individuelle stedsidentitet vil kunne. De yngre familiene som flytter til området har på sin side ikke like godt rotfeste til bydelen og velger ofte å bruke sin fritid andre steder enn nødvendigvis i nærmiljøet. Om de vil utvikle samme eller en annen type stedsidentitet og stedstilhørighet er usikkert, men det er som sagt muligheter for at de etablertes stedsidentitet kan, til en viss grad, overføres til de nyinnflyttede . Man kan spørre seg om hvem er den nye Ranheim-byggen?

6.1.1 Aldersgrupper, generasjoner og en kohort på Ranheim

«Ranheim opplever nok nå et skikkelig generasjonsskifte» (Hans, etablert 27.03.14).

Det er en yngre generasjon som nå bosetter seg på Ranheim. De er vokst opp med en annen tilnærming til teknologi, fritid, helse, jobb og mobilitet, noe som reflekterer deres livsstil og bruk av bydelen. Mange av de som lenge har bodd på Ranheim er eldre mennesker og har vokst opp i etterkrigstiden. De prioriterer nærmiljøet sitt og sine arbeidsoppgaver i bomiljøet mer enn hva den yngre generasjonen gjør, men de tilbringer også mer tid hjemmet og i sitt nærmiljø sammenlignet med yngre generasjoner. Det kan derfor tenkes at den eldre generasjonen ønsker å være mer 'nær' Ranheim enn yngre generasjoner, som igjen påvirker deres stedstilhørighet. Gjennom slike handlinger gjør de etablerte seg mer tilgjengelig for

nærmiljøet sitt, og det kan sees på som en atferd som skaper sterke og kanskje også forpliktende sosiale bånd.

«Vi kommer jo ikke unna at slike leiligheter med heis, kun over et plan og et borettslag eller sameie som tar seg av snømåking og gressklipping er veldig bra for oss som er litt eldre. Vi hadde fantasert om å flytte til Strindheim for å slippe å ta vare på huset når vi ble gamle, men nå slipper vi det, og det er vi veldig glade for» (Hans, etablert 27.03.14).

Den eldre generasjonen setter stor pris på de nye livsløpsleiligheter som er under bygging. Ranheim fremtrer nå som et mer tilrettelagt område for flere generasjoner i ulike livsfaser, og innehar en god blanding av leikeplasser og boliger tilpasset for eldre. Med andre ord tilrettelegges bydelen for en hverdag blant flere aldersgrupper. Det at etablerte ikke ønsker å bo en annen plass vitner om ønsket å bli værende og en solid følelse av tilhørighet til Ranheim (Scannell og Gifford 2009).

«Når jeg var liten fantes det gater uten barn. Jeg hadde bare tre venner i gata og ingen av dem var like gamle som meg. Nå er det barnefamilier overalt og barnet mitt går i klasse med mange av barna i gata» (Mia, etablert 27.03.14).

Innbyggere på Ranheim har i dag økt i antall samt tilført en variasjon i alder. Det er flere barn i hver aldersgruppe, noe de fulle klassene på Ranheimskolen kan bekrefte, men det er også en generell bredere aldersspredning på Ranheim. Mange av de som nå flytter til Ranheim er i en eller annen form for etableringsfase, og de kan derfor tenkes å være mellom 25 og 40 år. Som nevnt i forrige kapittel flytter de både inn i de nye leilighetene, men også til eldre boliger. De som har bodd på Ranheim over lengre tid synes å være eldre enn hoveddelen av de som nå flytter til Ranheim. Det er ikke utenkelig at det også er eldre mennesker som flytter til Ranheim, men inntrykket sier at de fleste innflyttere er unge par, gjerne med barn.

De som nå er pensjonister på Ranheim er tydelig engasjert i sitt nærmiljø og opplever et sterkt og godt samhold. I tillegg har mange av dem jobbet ved fabrikkens eller kommer fra en familie hvor ett eller flere familiemedlemmer har jobbet ved fabrikkens, noe som gjør mange av de til kontinuitets bærere. Dette har ført til felles opplevelser, minner og referanserammer som gir de en sterk felles følelse av tilhørighet som gruppe (Scannell og Gifford 2009). Hoveddelen av de eldre beboerne er født mellom 1945 og 1960. Denne etterkrigs generasjonen har delt like opplevelser rundt den felles arbeidsplassen og gjør at de kan kvalifisere til en *kohort*. De eldre arbeidernes felles erfaringer fra papirfabrikken forsterkes gjennom eksisterende samhold,

minner og symboler som igjen fører til en forsterket følelse av tilhørighet til Ranheim. De etablerte Ranheims-byggene møtes til prat og kaffe i Folkets Hus, Trægården og på Bydelsmuseet (se figur 4.2), noe som gir Ranheim en solid kulturell grunnmur. De nyinnflyttede representerer på mange måter en ny kultur, kjennetegnet ved dels andre livsstilsstrekk, mobilitet, spesifikke individuelle ønsker og behov for framtiden, often utenfor nærmiljø og bydel. For eksempel konserter, andre kulturarrangement eller spesielle kafetilbud. Med ulike generasjoner og nye innflyttere på et sted følger også ulike forventninger til alt fra naboskap, deltagelse på dugnader og vedlikehold. Ranheims-området opplever både en sosial- og aldersmessig og utskiftning. Den etablerte befolkningen representerer bydelens tidligere proletarsamfunn, mens den «nye» Ranheims-byggen gjerne har universitets- og høyskole utdanning kombinert med en mer moderne livsstil. Bydelen opplever også en stor økning i barnekull noe nærskolen har måttet etterstrebe å tilpasse. Kanskje er det mulig å argumentere for at man i dag ser flere barn og mer liv på Ranheim enn på 1970/1980/1990-tallet. Flere barn og unge har gitt området noe av den samme oppvekstopplevelsen man hadde i 1950-årene da det «alltid var barn ute og lekte i gata».

6.2 Det fysiske området

I dette delkapittelet vil jeg ta for meg hvordan Ranheims innbyggere opplever det fysiske området i dag, og dels hvordan de benytter seg av bydelens natur- og aktivitetsområder.

Sett bort i fra fabrikken, er det lite som minner om at dette tidligere var et industrisamfunn. Når mange av de tidligere jordbruksarealene bygges igjen med boliger eller annen infrastruktur vil området i mindre grad minne om et tidligere jordbrukssamfunn. Selv om det foregår fortetting opplever ikke beboere på Ranheim at det er eller kommer til å bli trangt om plassen. Denne oppfatningen kan skyldes de store friluftsområdene man finner på og rundt Ranheim, som Ranheimsfjæra, Hansbakken, Være og Tjønnsstuggu (se figur 4.2).

«Vi setter stor pris på og kunne ha rekreasjonsmuligheter og naturen så nære inn på oss samtidig som byen er så nære. Vi opplever det som enklere å ha et mangfoldig liv her enn hva det ville vært midt i byen» (Tore, nyinnflyttet 20.03.14)

Både de nyinnflyttede og godt etablerte beboerne på Ranheim fremhever bydelens rekreasjonsområder. De setter stor pris på å ha marka i umiddelbar nærhet og tilgangen på sjøen og fjæra, i tillegg til god og vakker utsikt. Dette var også fremtredende punkter som ble brukt under salg av de store boligprosjektene på Ranheim, de siste årene. Ut i fra dette kan

man hevde at bydelens landlige preg, men samtidig bynære lokasjon lokker boligkjøpere til Ranheim, og gjør området attraktivt på boligmarkedet. I dagens samfunn hvor en aktiv livsstil er en tydelig samfunnstrend og tidsklemma er noe mange opplever, blir nærheten til rekreasjonsområder høyt verdsatt. Tore (nyinnflyttet) poengterer at han føler det er enklere å leve det han kaller et «mangfoldig liv» på Ranheim. Han mener at Ranheim er et flott boområde hvor barna er trygge, det er rolig og de har god tilgang på variert natur. Samtidig er det kort vei til Trondheim sentrum som tilbyr et stort utvalg av butikker, kulturtilbud og mer spesialiserte tjenester.

«Ranheim var det området i Trondheim som oppfylte barnas behov på best mulig måte og likevel tok hensyn til våre behov, som for eksempel sentralt i forhold til jobb i sentrum og god tilgang på varer og tjenester» (Maren, nyinnflyttet 20.03.14)

Maren (nyinnflyttet) fremhever også Ranheims fysiske plassering i forhold til Trondheim som en klar fordel og mener det gjør at Ranheim ivaretar familiens behov. Tidligere ble Ranheim beskrevet som et kaldt og forblåst område. I dag oppfattes det i større grad som en naturskjønn bydel hvor hvor våren gjør seg tidligere gjeldende i motsetning til mer høytliggende bydeler som Byåsen og Snau-Strinda. Tore (nyinnflyttet 20.03.14) poengterer at Ranheim tidligere kun var et område man kjørte igjennom for å komme til Trondheim, mens i dag gjør det 'mer ut av seg'. Ranheims nærhet til Trondheim sentrum og Værnes flyplass fremheves også. Det oppleves som lettvinnt og kjapt å komme seg til og fra byen, flyplassen eller andre områder i nærheten, både med bil og kollektivtrafikk. Som Berg et.al (2013) påpeker så er sted en medaktør i menneskers liv, og nærheten til sjøen og marka, Trondheim sentrum og Værnes lufthavn påvirker helt klart Ranheim sine innbyggeres livsstil og hverdag.

«Det er fint at Ranheim utvikles og at området blir mye mer attraktivt, vi nyter jo godt av de nye områdene vi også, men jeg er ikke så glad for boliger som blir så massive slik som utbyggerne vil, det hører liksom ikke Ranheim til» (Sigrid, etablert 27.03.14)

I stor grad er de godt etablerte positiv til den utviklingen Ranheim nå opplever og de setter pris på at bydelen får en real oppussing som fører til at ulike områder blir mer tilgjengelig enn hva de var tidligere. For eksempel området rundt Ranheimsskolen, hvor det i dag er ypperlig å gå tur, luften hunden og nyte sjøutsikten. Ranheimsfjæra, som tidligere har vært en søppelplass fremstår i dag som et flott bo- og turområde. Det fysiske området er i endring og det som møter mest motstand er den tiltenkte høyden på mange av de nye blokkene. Utbyggere har i flere tilfeller ønske seg fire eller fem etasjer, men etter mye diskusjon har mange av blokkene

endt opp med tre eller fire etasjer. Motstanden kan komme av redsel for å miste utsikt, men også at slik bebyggelse oppleves som veldig fremmed for beboere i et område hvor boliger tidligere bestod av to etasjer. Som nevnt i forrige kapittel vil en endring i Ranheims fysiske utseende også kunne føre til en endring i stedets identitet.

«Det er tydelig at Ranheim ikke blir det det en gang var, men jeg tror det er viktig å beholde noe som minner oss om fortiden og det tror jeg mange andre også synes. Se bare på engasjementet og oppstyret rundt fjerningen av isbjørnen på fabrikken som resulterte i at de nye fabrikkene lot den stå» (Arne, etablert 27.03.14)

Når det kommer til fabrikken og dens utseende så blir ikke det nevnt av de godt etablerte. De framhever dens historiske betydning og poengterer hvor viktig den har vært for Ranheims utvikling. Man skal ikke undervurdere symbolverdi for et nærmiljø. De som i dag eier fabrikken, Pemco AS, varslet i 2013 rivning av isbjørnen og skiltet 'Ranheim Kraft' som befinner seg på framsiden av fabrikken. Dette skapte protester blant lokalbefolkningen og det ble bestemt, av respekt for historien til fabrikken og Ranheim, at skiltet fikk stå. Denne prosessen kan sees på som en form for rekonstruering eller opprettholdelse av hva som tidligere var. En type atferd som i modellen til Scannell og Gifford (2009) skaper stedstilhørighet. De nyinnflyttede er enige om at fabrikken ikke er pen å se på, men det er ikke noe de tenker mye over. Fokuset ligger mer på den potensielle faren den representerer. Høsten 2013 tok deler av fabrikken fyr og det ble vurdert evakuering på grunn av eksplosjonsfare. Før denne hendelsen ble ikke fabrikken vurdert som en trussel og det er klart at bekymringen i dag er redusert, men like etter var det mye snakk om fabrikken hadde livets rett, blant de nyinnflyttede. Fabrikken og dens eksistens kommer tydelig i bakgrunnen for når det kommer til stykket beskrives Ranheim som et trygt, stabilt og rolig boområde. Alle fokusgruppedeltagerne beskriver Ranheims fysiske utseende som et naturskjønt og inkluderende område, hvor det både er tilgang til skog og mark, samt lokale møteplasser som Folkets Hus og Bydelsmuseet. Med andre ord en bydel som egner seg godt til både hverdags og fest. Hva ligger til grunn for det sosiale miljøet blant innbyggerne på Ranheim? Det sosiokulturelle perspektivet drøftes i neste avsnitt.

6.3 Det sosiokulturelle miljøet

I dette delkapittelet vil jeg ta for meg ulike stedskvaliteter og hvordan de etablerte opplevde, men også i dag opplever det sosiale miljøet. I tillegg ser jeg på de nyinnflyttedes og etablertes opplevelser av ulike stedskvaliteter og hvordan disse påvirker det sosiokulturelle miljøet og opplevelsen av Ranheim.

«Vi hadde egentlig bestemt oss for å flytte tilbake til Fosen når barna begynte på skole for vi ønsket ikke noe bybarn, men samholdet og det sosiale miljøet på Ranheim fikk oss kjapt på andre tanker. Her kunne barna springe mellom husa og vi voksne kunne ta oss en øl på plattingen til en nabo etter barna hadde lagt seg» (Arne, etablert 27.03.14)

De som flyttet til Ranheim for mellom 30 til 40 år siden beskriver mange av de samme stedskvalitetene som de nyinnflyttede nå opplever. Når man snakker om Ranheim i dag fremheves kvaliteter som trygt og barnevennlig i tillegg til mange gode naboforhold. Maren (nyinnflyttet, 20.03.14) påpeker at det å være trygg i boområdet sitt betyr mye når man har barn. Trygghet både med tanke på trafikk, men også trygghet i forbindelse med tillitsfulle bomiljø og naboer. Dette var tydelig også kvaliteter Ranheim hadde for over 40 år siden. Bydelen ble da sett på som en motsetning til byen, og Arne (etablert, 27.03.14) påpeker at man fikk ikke bybarn av å bo på Ranheim, noe som også kan tyde på han identifiserte seg *mot* Trondheim, men *med* Ranheim (Rose 1995). I dag kan det virke som innbyggere, både nyinnflyttede og etablerte indentifiserer seg *med* både Trondheim og Ranheim fordi forskjellene i sosialt liv og kultur ikke oppleves som så store. Den tidligere oppfatningen av Ranheim som et eget samfunn utenfor Trondheim tror Arne (etablert) skyldes det sosiale miljøet hvor alle kjente alle, de store friluftsområdene og tryggheten slik at barna fikk utforske verden mer på egenhånd. Bydelen oppleves fortsatt som 'lokal' og nabolagene beskrives oversiktlige, men likevel mer lik Trondheim enn tidligere. Når innbyggertallet vokser er det rimelig å anta at man mister en del av den oversikten man hadde over hele Ranheim. Nabolag eller mindre steder som Nedre-Ranheim, Olderdalen eller Reppe oppleves fortsatt som oversiktlige og dermed også overkommelige å bli kjent med og gjøre seg kjent i. Likevel beskrives ikke Ranheim i dag som noe motsetning til Trondheim som by som tidligere, men i mye større grad som en del Trondheim.

De godt etablerte beboerne fremhever dugnadsånden på Ranheim som en særegen og spesiell mulighet til å være en del av et sosialt miljø:

«Den dugnadsånden som finnes på Reppe føler jeg er helt unik, folk stiller opp med verktøy, mat og drikke og mye arbeidsinnsats. Barna blir lært opp til at det er gjennom dugnad man både blir kjent, men også klarer å lage så mye fint som leikeplasser, plattinger, fotballbaner og andre sosiale områder. Den ene guttungen vår fikk velge tema for sin bursdagsfeiring når han ble 11 år, han ville ha dugnad og lage pil og bue-blink, så dette er noe som sitter dypt inne i oss» (Sigrid etablert, 27.03.14).

Selv om Sigrid (etablert) beskriver denne dugnadsånden som unik så kommer flere av informantene med historier om ulike dugnader og det kan virke som om dette er et alment Ranheims-fenomen i større grad enn et Reppe-fenomen (se figur 4.2). Dugnader blir ikke bare sett på som arenaer for arbeid og vedlikehold, men også sosiale arenaer hvor man blir kjent med hverandre og gjør noe sammen som skaper varige bånd. Noe som fører til følelsen av tilhørighet som oppstår gjennom både atferd og handling (Scannell og Gifford 2009). Informantene gir ikke noe bilde av at dugnad er et utgående innslag på Ranheim. De har fortsatt mange dugnader med godt oppmøte. De som bor i de nye boligområdene hvor det er flest nyinnflyttede snakker i mindre grad om dugnader. Det kan tenkes at disse nye områdene ikke trenger dugnadsarbeid på lik linje med eldre boligområder, nettopp fordi de er nye, men også at dugnad som sosial arena eller *locale*, ikke har slått helt igjennom.

Det å bidra til at andre trives i nabolaget sitt er spesielt viktig for de som har bodd her lenge, noe som kan sees på som dugnadsarbeid eller en slags 'lokal investering', men i mye mindre skala. Det kan også vitne om sterke bånd (Nordahl 1996) naboer i mellom. Det utføres for eksempel snømåking av oppkjørselen til eldre beboere, felles overnattingsturer i marka med barna eller felleshenting i barnehagen hvis foreldre ikke rekker det selv. Mange etablerte deltar også på ulike aktiviteter sammen, drar på ferie sammen og møtes mye på fritiden. Deres forhold preges i større grad av vennskap enn naboskap, og man kan derfor si at de er mer 'nære naboer' med sterke bånd (Nordahl 1996). Det at de nyinnflyttede ikke legger like mye vekt på dette kan skyldes flere årsaker. Det kan hende de ikke føler samme ansvaret for menneskene rundt seg, noe som kan komme av at de ikke har de samme relasjonene og svakere bånd til naboene sine (Nordahl 1996). Dermed ser de ikke samme behovene. Hvis det skyldes mangel på relasjoner og svake bånd kan man anta at de i større grad vil utføre slike dagligdagse tjenester hvis eller når relasjonene oppstår slik at båndene blir sterkere. Selv om de ikke handler for den eldre mannen i naboeliligheten så lyser likevel deres omtanke og respekt for lokalsamfunnet igjennom. De poengterer for eksempel at det er uaktuelt å kaste søppel på gaten eller råkjøre i nabolaget. Dette kan vitne om at den stedstilhørigheten og

ansvaret for nærmiljøet de godt etablerte føler også har begynt å utvikle seg hos de nyinnflyttede:

«Ranheim var veldig rolig, på grensen til kjedelig. Det er spennende nå som det har begynt å skje noe her, og at det foregår så mye. I dag synes jeg stedet har mer sjel enn hva jeg opprinnelig trodde» (Anne, nyinnflyttet 20.03.14)

Denne «sjelen» Anne (nyinnflyttet) snakker om kan komme fra lokale sosiale arrangementer som felles gåturer til Solemsvåttan, et utsiktspunkt på Reppe, på nyttårsaften, eller grilling en lørdagshelg på en leikeplass. Dette hadde ikke funnet sted på Ranheim hvis det ikke hadde vært for positive relasjoner og bekjentskap som da resulterer i ulike felles referanserammer som kan virke forsterkende for et positivt og trygt bomiljø. Det sosiokulturelle miljøet henger i sterk koherens til arbeiderbydelen og dens dugnadsinnstilling. Noe Scannell og Gifford (2009) påpeker i *process*-delen av sin modell. Ved å gjøre seg tilgjengelig for nærmiljøet og utføre positive handlinger på stedet vil man skape en tilhørighet som er stedsfestet. Det kan for eksempel skje gjennom dugnadsarbeid eller atferd som virker positiv på relasjoner til både stedets innbyggere. Slike handlinger kan eksempel være å gi en hjelpende hånd til naboen eller det lokale idrettslaget. De som har bodd lenge på Ranheim har en sterk overbevisning om at man skal hjelpe hverandre og legge til rette for møtesteder mellom innbyggerne. Det er mulig å argumentere for at Ranheims arbeidersjel ligger i nettopp denne dugnadsinnstillingen. Problematikken oppstår når de nyinnflyttede ikke ser potensiale i en slik type kultur. Hvordan kan man inkludere de nye innbyggerne i Ranheimssjelen?

6.4 Organisatorisk miljø på Ranheim

Hvordan ulike infrastruktur og sosiale tilbud er organisert påvirker blant annet tilgjengeligheten og opplevelsen av tilbud av varer og tjenester. Innenfor Agnews (1987) tilnærming, ser man tydelig hvordan et steds organisering og struktur vil påvirke både stedet og oppfatningen av stedet. Giddens (1984) påpekte også gjennom sin struktureringsteori at strukturene et sted har vil i stor grad påvirke hvilke sosiale handlinger det legges til rette for, men også hvilke handlinger det ikke blir lagt til rette for. Jeg vil nå gå nærmere inn på de ulike tilbudene innbyggerne på Ranheim benytter seg av, men også hva de savner av aktiviteter og tilbud på Ranheim.

«Det at det skjer mye her er bra. For eksempel at det arrangeres fotballskole på Ranheim om sommeren, friidrettskolen i fjor for barna eller åpninga av brann og ambulansestasjonen i fjor» (Sigrid, etablert 27.03.14).

Begge gruppene beskriver Ranheim som et livlig sted med mange tilbud og aktiviteter, men at det i stor grad dreier seg om aktiviteter for barn eller pensjonister. Likevel etter en del diskusjon kommer fokusgruppene fram til at det det finnes mer tilbud enn hva hver og en var klar over, også for andre aldersgrupper. For eksempel teaterlag, kor, aerobic og trimgrupper. Tilbud rettet mot barn som lagidrett, all-idrett og kulturskole er alle populære og godt brukt. Gjennom idrettslag og kulturskolen arrangeres det også ulike sosiale arrangement som idrettsskoler av ulike slag, fotballturneringer, skirenn og kulturelle forestillinger. Ranheim har hatt en sterk idrettshistorie. Ranheim fotballs suksess de siste årene og ulike idrettsstjerner fra idrettslaget sin fremgang de siste årene, har vært med på å forsterke bildet av Ranheim som et sted sterkt forankret i idretten. På grunnlag av dette løftes korps, - og kulturskoletilbudet fram som positivt for barn som ikke er så interessert i sport og idrett. Selv om det finnes mange tilbud på Ranheim så er det mange aktiviteter man må dra inn til Trondheim eller nærmere byen for å delta på. Dette vil påvirke både bruken av og oppfattelsen av Ranheim. Det gjelder for eksempel treningssenter, ishockey, danseskole og kampsport. Det at slike tilbud ikke finnes på Ranheim i dag oppleves ikke som kun negativt, tvert i mot synes mange det er fint å komme seg litt bort og møte mennesker fra andre deler av Trondheim, men det er viktig å poengtere at dette i større grad gjelder de tilbudene voksne benytter seg av. Det oppleves som tungvint å måtte kjøre til Leangen eller Dalgård for ishockey-trening eller sentrum til danseskolen med barna, én eller flere ganger i uka. For å kunne tilby barna sine denne muligheten har mange foreldregrupper valgt å fordele kjøring og henting seg i mellom. Man kjører for eksempel fire barn til og fra en gang hver fjerde uke, og de andre foreldrene kjører en gang hver fjerde uke. I overgangen mellom sommer og høst 2013 ble Reppe Ridesenter lagt ned, noe som førte til at ridekurs og stevner ikke lenger finner sted på Reppe (se figur 4.2), noe som kjennes som et savn for mange, ikke bare på Ranheim.

«Det er ikke noe problem å dra inn til byen for ulike varer og tjenester, men jeg savner tannlegen på Ranheim» (Mia, etablert 27.03.14)

Av offentlige tilbud er de fleste i fokusgruppene stort sett fornøyd, men savner tannlege og et bydelsbibliotek. De godt etablerte synes det var et tap for Ranheim som lokalsamfunn da tannhelsetjenesten ble flyttet og samlokalisert med andre tannleger på Charlottenlund og

Brundalen. Et offentlig tilbud som derimot har kommet til Ranheim er brann-, - og ambulansestasjon. Når byen vokser vil det være naturlig at det oppstår flere hendelser som krever utrykningskjøretøy. Ved at brannstasjonen er flyttet fra Strindheim og det er opprettet en ambulansestasjon vil utrykningstiden minske og forhåpentligvis redusere skadeomfang, noe som bidrar til økt sikkerhet og trygghet på Ranheim.

Informantene gir et inntrykk av at de handler mat og husholdningsartikler i matvarebutikker på Ranheim og til tider benytter seg av lokale restauranter. Ved andre behov oppsøker de større butikker eller kjøpesenter som City Lade eller Sirkus. Dette oppleves ikke som særlig negativt, men de godt etablerte har helt klart flere ønsker enn hva de nyinnflyttede har. Dette kan skyldes at de nyinnflyttede har en mer mobil livsstil eller er mer vant med at mange varer og tjenester er sentralisert og dermed tenker at det er naturlig å måtte kjøre syv minutter for å handle byggevarer.

6.4.1 Skolen som bidragsyter

«Det har alltid vært viktigere å rydde til 1.mai enn 17.mai på Ranheim og da har pensjonister ryddet sammen med skoleelevene» (Hans, etablert 27.03.14).

Hvert år arrangerer pensjonistforeninga på Ranheim søppelplukking i slutten av april. Det at det i hovedsak ryddes til 1.mai og ikke 17.mai vitner om at arbeidssamfunnet fortsatt preger Ranheim. Arbeidernes dag markeres hvert år med tog, taler og musikk.

«Den mobiliseringa rundt barna i Olderdalens skoletilhørighet vakte på en måte mange i live igjen. Den saken rystet vår tilhørighet, men samtidig brakte oss sammen og fikk oss til å innse hva vi liker så godt med Ranheim og ikke minst skolen der som arrangerer så mye som gjør at barna får historiske innblikk i Ranheims historie» (Mia, etablert 27.03.14)

Slike arrangement brukes som argument for hvorfor skolekretsene ikke burde endres slik at barna i Olderdalen skal søgne til Vikåsen skole. Dette har nå kommunestyret vedtatt at ikke kommer til å skje. Ranheimsskolen arrangerer, som Mia (etablert) nevner, historiske aktiviteter som 'Ranheim før og nå' hvor mannskolet, historielaget og pensjonistforening er med og bidrar. Det er et historisk prosjekt hvor barna får innblikk i for eksempel hvor skolen på Ranheim lå for 60 år siden. På denne måten får også barna og deres familier et innblikk i Ranheims historie, i tillegg til at de eldre og yngre blir bedre kjent med hverandre. Slike arrangement kan oppfattes som et tiltak som fungerer forsterkende på den eldre sosiale og organisatoriske strukturen på Ranheim fordi det blir satt fokus på historie men også tradisjon

som i dag kan være med på å skape 'det nye Ranheim'. Diskusjonen rundt skoletilhørigheten til barna i Olderdalen ble oppfattet som en så stor sak nettopp fordi innbyggere i Olderdalen ikke føler tilhørighet til Vikåsen, noe som støtter opp om Arntzens (06.11.13) uttalelse i forrige empirikapittelet om at stedsidentiteten til mange på Ranheim er veldig lokal.

Ranheims arbeidssjel kommer til syne gjennom for eksempel ulike dugnader og oppslutning rundt 1.mai. Den eldre garde er også opptatt av at skoleelevene skal lære om bydelens historie også på skolen gjennom ulike aktiviteter der de eldre forteller om Ranheims historie.

6.5 Stedsidentitet og stedstilhørighet

Det grønne skillet mellom Trondheim og Ranheim viskes sakte ut, i tillegg økes innbyggertallet i stor grad. Det er ikke å forvente at alle, eller en del av de som nå flytter til Ranheim har et forhold til stedets historie. Om bydelen vil bevare det som er særegent og unikt som sin utpregede dugnadsinnsats eller trygge sosiokulturelle miljø, vet man ikke. Uansett om dette skjer eller ikke så kan man anta at Ranheims stedsidentitet vil utvikle seg og kanskje bli mer og mer lik andre bydeler i Trondheim sin identitet. Ranheims befolkning er i dag mer mobil og store deler av livet til de voksne innbyggerne foregår andre steder i Trondheim enn kun på Ranheim. Dette vil føre til en endring i den sosiale praksisen som foregår på Ranheim. På den måten vil de også identifiserer seg *med* andre steder i Trondheim (Rose 1995). Det kan argumenteres for at det skapes en ny stedsidentitet, men det eksisterer fortsatt integrasjonsmekanismer som har eksistert tidligere og som også i dag er med på å skape stedsidentitet. Ved å bruke noen av det samme verktøyet kan det tenkes at det er enklere å oppnå et resultat som ligner på hva man tidligere har fått.

Selv om fabrikkens rolle i dag ikke er så tydelig som tidligere vil for eksempel idrettslaget, lokale dugnader og sosiale hendelser være med på å skape eller utvikle stedsidentiteten både til stedet, *identity of* og dets innbyggere, *identity with*. Det at idrettsanlegget på Ranheim har fått en kraftig vekst og positiv utvikling kan sees på som en mulighet til å forsterke tidligere sterke integrasjonsmekanismer, i håp om at de vil spille en rolle i integreringen /inkluderingen av til de nyinnflyttede. Det skal også nevnes at ingen av de nyinnflyttede eller de godt etablerte nevne Ranheim kirke som et tilbud de benyttet seg av eller følte noe engasjement for.

Stedets godt etablerte beboere ser på Ranheim som det eneste stedet de ønsker å bo, noe som vitner om en solid stedstilhørighet. Grunnen til at de føler en slik sterk tilhørighet til stedet

kan komme av den sterke stedsidentiteten Ranheim har som sted, men også at de har lagt ned mye arbeid i forbindelse med dugnadsarbeid og annen frivillig aktivitet i nærmiljøet sitt. Disse handlingene og atferden kan tenkes og ha skapt sterke bånd mellom stedet og menneskene som bor der. De har i stor grad altså hatt både atferd og handlinger mot Ranheim som Scannell og Gifford (2009), gjennom sin modell fremhever i forbindelse med følelsen av stedstilhørighet. Tilknytningen og følelsen av identifisering mot fabrikken er varierende også blant de med lang botid, selv om tendensen er at de føler mer for fabrikken enn hva de nyinnflyttede gjør.

«Vi hadde ikke noe forhold til Ranheim sin historie når vi flyttet hit. Vi ønsket oss et stort nok hus med hage og garasje til en pris vi hadde råd til, i et område vi likte» (Sigrid, etablert 27.03.14)

Sigrid (etablert) har bodd på Ranheim i godt over ti år , men hverken hun eller mannen hennes følte noen tilhørighet til bydelen da de flyttet dit. I dag identifiserer hun seg likevel mye med det som ble beskrevet som Ranheimsånden i forrige kapittel. Hun er spesielt opptatt av å bidra til et trygt og godt bomiljø for sin familie, men også nærmiljø for sine naboer. Hun beskriver dugnadsarbeid og annet frivillig arbeid som særs viktig for det samholdet hun opplever i nærmiljøet, og sin stedstilhørighet. Sigrid (etablert) har altså gjennom sine handlinger reproduisert Ranheims sosiale struktur, noe Scheifloe (1985) fremhever som et viktig element innenfor nærmiljø. Dermed kan det tenkes at denne Ranheimsånden har gått i arv i nærmiljøet og dermed blitt delvis overført til Sigrid (etablert) og andre beboere i området som ikke opprinnelig hadde en spesiell tilknytning til fabrikken eller Ranheims historie. De nyetablerte viser også tegn til lik identifisering *til* Ranheim som sted, altså *identity with*, men i mindre grad enn de godt etablerte. Om de vil ha de samme følelsene rundt frivillig aktivitet og samhold når de har bodd på Ranheim i over ti år er uvisst. Hvis det er tilfellet vil man nok oppleve at mange av Ranheims sosiale særegenheter er like med de som eksisterer i dag, dermed vil ikke bydelens sosiale stedsidentitet, *identity of*, endres i så stor grad.

«Tidligere presiserte man at man kom fra Ranheim mens i dag hører man mange si at de kommer fra Trondheim» (Mia, etablert 27.03.14).

Dette kan bety at områdets innbyggere identifiserer seg mer med Trondheim som by, enn Ranheim som sted. På en annen side kan også være et tegn på at folk ikke vet hvor Ranheim er i dag og derfor blir det enklere å si Trondheim. Tidligere hadde bydelen en større rolle på

grunn av den industrien og papirproduksjonen innenfor forretningsverdenen enn stedet har i vår tid, og flere hadde et forhold til hvor Ranheim lå.

Ranheims identitet, *identity of*, består i stor grad av kvaliteter som fellesskap, solidaritet og samhold i tillegg til trygghet, fine rekreasjonsområder og sentral beliggenhet. De som har bodd lenge på Ranheim har i større grad en stedsidentitet, *identity with*, som består av denne Ranheimsånden, arbeiderbevegelsen, fabrikken og til dels stedets fysiske kvaliteter som Ranheimsfjæra og turområder i marka. De som nylig har flyttet til Ranheim beskriver noe av det samme, men i en litt annen rekkefølge. De er veldig opptatt av trygghet for barna og at Ranheim er et barnevennlig område samtidig med at bydelen har en sentral beliggenhet og er nære ulike friluftsområder. De fokuserer mer på mange av de fysiske kvalitetene Ranheim har og stedets sentrale beliggenhet. Dette gjør at solidaritet og sosialt samhold havner mer i bakgrunnen, selv om det også poengteres at dette er med på å skape et trygt og godt nærmiljø for barna. Det kan dermed tenkes at deres stedsidentitet er ulik de godt etablertes stedsidentitet, selv om begge innehar like elementer. De nyinnflyttedes oppfatning av Ranheims egenskaper og unikhet kan påvirke Ranheims stedsidentitet i større grad i fremtiden enn hva de etablertes oppfatning vil, fordi de etterhvert vil være i flertall.

6.6 Oppsummering av resultater fra lokale beboere

Ranheim i dag består av både yngre og eldre beboere, men det kan tyde på at de som nå flytter til Ranheim tilhører en yngre generasjon enn de som har bodd der over lengre tid. Sett i lys av samfunnsutviklingen så er den yngre generasjonen bedre utdannet og flere er akademikere sammenlignet med generasjonen som i dag er eller nærmer seg pensjonistalder. Dette mønsteret finner man også på Ranheim, i tillegg til at mange av de som i dag bor der tidligere har arbeidet ved fabrikken og kan derfor betegnes som arbeidere. Dette kan tenkes å påvirke tilgjengelighetsgraden for tilstedeværelse og dugnadsarbeid eller annet frivillig arbeid i nærmiljøet, noe som igjen kan ha en mindre heldig effekt på de nyinnflyttedes stedstilhørighet. Det fysiske området på Ranheim oppfattes som romslig med gode rekreasjons-, - og friluftsområder av både de nyinnflyttede og de godt etablerte beboerne. Det at de nyinnflyttede opplever Ranheim som mer en bydel enn et industristed kan endre stedets identitet. De som nylig har flyttet til Ranheim fremhever at stedet ligger sentralt til i forhold til deres arbeidsplass, flyplassen og Trondheim sentrum i tillegg til at det er et meget barnevennlig område med et mangfold av fritidstilbud. Jeg gikk også dypere inn på stedsidentitet i dette kapittelet. Både de nyinnflyttede og de godt etablerte beskrev, tilnærmet

like sosiale særegenheter ved Ranheim som de identifiserte seg med, men de vektla de ulike særegenhetene ulikt. De etablerte legger mer vekt på Ranheims historie som et industristed, arbeiderbevegelsen, sterke sosiale bånd, dugnadsarbeid og delvis Ranheims fysiske kvaliteter som fjæra og turområder i marka. De nyinnflyttede fokuserer på barnevennlighet, stedets sentrale beliggenhet og nærliggende rekreasjonsområder. Man ser tydelig at både de fysiske og sosiale egenskapene til Ranheim verdsettes av begge grupper, men at de etablerte er mer opptatt av de sosiale egenskapene og de nyinnflyttede i større grad fokuserer på de fysiske egenskapene Ranheim har, noe som deres stedsidentitet, *identity with*, gjenspeiler.

I og med at elementer i beboernes stedsidentitet er såpass like kan det tenkes at den sosiale delen av stedets identitet, *identity of*, ikke vil endre seg i så stor grad med det første. Dette selv om stedets identitet helt klart bærer mer preg av å identifisere seg *med* Trondheim som by, i motsetning til tidligere hvor den i større grad besto av Ranheim som industrisamfunn, og kanskje da indentifiserte seg *mot* Trondheim (Rose 1995).

Det virker ikke som stedets fysiske og sosiale kvaliteter har endret seg radikalt, men som sagt så vektlegges de i dag ulikt sammenlignet med tidligere. Det organisatoriske miljøet der i mot har helt klart opplevd en forbedring, men blir også sett på i sammenheng av hva Trondheim som by kan tilby. Det at det i dag blir lagt til rette for flere aktiviteter og sosial handling vitner om andre strukturer i Ranheimssamfunnet enn tidligere.

7. Avslutning

7.1 Sammendrag

Jeg har i denne oppgaven sett på Ranheim gjennom en samfunnsgeografisk øyne og prøvd å finne svar på hvorfor er det «slik som det er» på Ranheim. Fabrikken har fungert som grunnpilaren i det som tidligere var et industrialisert lokalsamfunn. Den sørget for arbeidsplasser og boliger noe som stort sett ga et trygt og godt liv for mange av de som bodde og arbeidet på Ranheim. Både før og etter krigen var det viktig å bo nære arbeidsplassen og nettopp derfor ble det bygd boliger rundt fabrikken. I dag er livsstilen preget av høyere mobilitet og privatbilisme noe som gjør det enklere å komme seg fra a til b, enn hva det var tidligere. Dette medfører andre krav til bosted og nærmiljø. Tidligere besto disse kravene av nærhet til arbeidsplassen, en bolig og et godt sosialt miljø, i dag er der trygghet, barnevennlighet, attraktive rekreasjonsområder, sentral beliggenhet til mer enn kun jobb og godt nærmiljø og naboskap. Disse nye kravene skaper andre forventninger til steds-kvaliteter og nærmiljø. Det virker som om Ranheim oppfyller mange av disse nye kravene på lik linje med hva det gjorde tidligere. Det at området i dag har en mye mer differensiert innbyggergruppe uten felles referanserammer, krever mer av det sosiale miljøet for å oppnå kvaliteter som trygghet, gode naboskap og relasjoner, i tillegg til barnevennlighet.

Området har opplevd en endring i både fysisk utseende men også organisatorisk struktur, noe som kan medføre en endring eller utvikling i både stedets identitet og innbyggernes stedsidentitet. Når det kommer til stedstilhørighet vitner mye om at de godt etablerte beboere er mer aktive i nærmiljøet sitt og dermed utvikler enn sterkere stedstilhørighet enn de nyinnflyttede. De etablerte legger også mer til rette for nærhet til Ranheim i hverdagen sin enn hva nyinnflyttede gjør. Gjennom for eksempel å arrangere og delta på lokale aktiviteter og benytte seg av eksisterende sosiale tilbud som Folkets Hus og historiske vandringer, noe som forsterker følelsen av tilhørighet. Endringer i fysisk utseende med blant annet reduksjon av fabrikkens tomt, etablering av blokkbebyggelse og urbane rekreasjonsområder som Ranheimsfjæra har ført til mindre preg av industri, dermed bærer Ranheim i dag mer preg av å ligne på andre bydeler i Trondheim.

Hovedproblemstillingen min var:

Hvordan påvirker Ranheims utvikling oppfatningen av det fysiske området, opplevelsen og sosiale holdninger til stedet, i dag?

Ranheim har gått fra å være et relativt utpreget lokalsamfunn utenfor Trondheim til i større grad å bli en bydel i Trondheim. Det fysiske området bærer i dag mindre preg av å være et industristed og oppfattes mer som en del av Trondheim og dens organisatoriske struktur, med henhold til veisystemer, transporttilbud, handel og service. Dette medfører et mer urbant inntrykk og oppfatning av Ranheim i dag sammenlignet med tidligere. Likevel oppleves Ranheim som et samfunn hvor det fortsatt er nære relasjoner og tette bånd mellom mange av dets beboere, dog i større grad hos de godt etablert enn hos de nyinnflyttede.

Videre hadde jeg to underspørsmål:

- Hva er det med Ranheim sin fysiske utforming som er spesielt egnet for boligutbygging og stedsutvikling?
- Hvordan har de sosiokulturelle og de organisatoriske rammene påvirket dagens oppfatning og bruk av Ranheim?

Det kan virke som Ranheims tross alt relative sentrale plassering og store ubebygde områder egner seg godt til boligutbygging. Når det kommer til stedsutvikling er det helt klart en fordel at det er et allerede eksisterende godt sosialt og organisatorisk miljø blant de som har bodd der lenge slik at de er mer «rustet» til å ta i mot innflyttere sammen. Dette gode miljøet har ført til mange sosiale og organisatoriske stedskvaliteter som i dag verdsettes av yngre generasjoner, som for eksempel et barnevennlig miljø, trygge bomiljø, gode relasjoner og sterke sosiale bånd mellom naboer og andre innbyggere og et solid organisatorisk miljø som skole, tilgang på dagligvarebutikker, helsetjenester og kollektivtilbud. I tillegg kommer fysiske stedskvaliteter som nærhet til fjorden, gode utsiktsforhold og kort avstand til friluftsområder og markaområder. Disse stedskvalitetene kan gjøre Ranheim til et godt egnet område for videre stedsutvikling og boligutbyggelse. De sosiokulturelle og organisatoriske rammene er i dag blitt mer lik de som finnes i andre bydeler i Trondheim, noe som fører til at Ranheim også kan brukes som hvilken helst annen bydel, og utviklingen som nå preger stedet gjør Ranheim til et mer urbant bosted enn tidligere.

7.2 Begrensninger

Jeg ser i hvert fall to typer begrensninger for denne oppgaven, både praktiske begrensninger og begrensninger innenfor metodebruken.

La oss ta praktiske utfordringer først. Denne oppgaven er kun en 30 studiepoengsoppgave noe som medfører liten tid og ressurser for utvidet forskning. Tid kan selvfølgelig også sees

på som en ressurs som vil påvirke oppgavens dybde, men også mulighet for å benytte flere metoder. For eksempel kunne en kombinasjon av kvalitative og kvantitative gi et bedre grunnlag for å kunne svare på mitt forskningsspørsmål. Med mer tid kunne jeg også ha intervjuet flere typer beboere. Innvandrere og enslige med eller uten barn er ikke representert i mitt datagrunnlag og dermed kan ikke denne oppgaven være representativ for dem eller si noe om hvordan disse gruppene oppfatter utviklingen av Ranheim. Jeg kunne sett på eventuelle konflikter mellom fabrikken på Ranheim og dens arbeidere eller gjennomført en undersøkelse blant andre bydelers beboere for å se hvordan de oppfatter stedet utenifra.

Når det kommer til utfordringen innenfor metode bruk så har jeg allerede nevnt enkelte forhold under praktiske utfordringer. I tillegg til disse kunne det styrket oppgaven ytterligere med en kombinasjon av ulike metoder slik at man har oppnådd en form for triangulering eller at oppgaven har blitt mer representativ for flere av Ranheims innbyggere. Ved å fokusere mer på GIS kunne jeg på en oversiktlig måte vist hvilke fysiske strukturer og områder som i størst grad har blitt påvirket av Ranheims utvikling, gjennom å sammenligne figurer fra ulike tidsperioder. Jeg prøvde også å finne valgstatistikk og stemmegiving for å se om Ranheim har gått fra å være en 'arbeiderkultur' til å bli et mer konservativt område, men dette ble dessverre en for stor oppgave. Da tilrettelagt og sammenlignbar valgstatistikk, ikke var allmenn tilgjengelig som sekundær litteratur.

7.3 Forslag til videre forskning

Innenfor videre forskning kunne det vært interessant og tatt for seg en del av de begrensingene som min oppgave innehar, men også sett på andre fenomener som for eksempel muligheten for styrking av Ranheims organisatoriske struktur gjennom en form for samlokalisering av en del varehandel og tjenester. Man kunne sett på bruk av lokale rekreasjonsområder og hvem som benytter seg av dem. Er disse områdene kun en steds kvalitet for Ranheim eller for også andre nærliggende områder? Studier av utbyggingsmasser i forhold til lokal medvirkning kunne gi god innsikt i kommunale utbyggings prosesser og hvordan de oppleves for områdets beboere. Gjennom kvantitative metoder kunne man registrert virksomheter og servicetilbud for så å sett mer på områdets organisatoriske struktur. Man kunne undersøkt reisemønsteret til de som i dag bor på Ranheim for å se om de er mer lokalt knyttet til Ranheim enn befolkning i andre bydeler er til sine nærmiljø. Dertil kunne en sett på flyttemønster og selektiv inn- og utflytting. Å se på om politisk tilhørighet har endret seg gjennom valgstatistikk kunne gi innsikt i hvilken type

mennesker som i dag bor på Ranheim sammenlignet med tidligere. Man kunne også sett på om boligprisene og om etterspørselen av boliger på Ranheim har blitt påvirket av at det nå er flere tilgjengelige boliger. Man kunne også sett på andre samfunn som tidligere har bestått av en hjørnesteinsbedrift for å se om den lokale dugnadskulturen og Ranheimsånden virkelig er så lokal som mange av områdetets beboere vil ha det til.

Kilder

- Agnew, J.A. 1987. *Place and Politics: the Geographical Meditation of State and Society*. London: Allen & Unwin.
- Antonsen, M.K. 2001. *Sted. En teoretisk tilnærming til stedsbegrepet i nyere geografisk litteratur*. Rapportserie fra prosjektet menneske – sted. Nr 2/2001. Norges forskningsråd - Regional utvikling.
- Bedford, T og Burgess, J. 2001. *The focus-group experience*, i Limb, M., og Dwyer, C (ed). 2001. *Qualitative Methodologies for Geographers. Issues and Debates*. New York: Oxford University Press Inc.
- Berg, B.L. 2001. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston: Allyn and Bacon.
- Berg, N.G og Dale, B. 2004. Mennesker, steder og regionale endringer. Kapittel 4 i Berg, N.G, Dale, B, Lysgård, H, K og Løfgren, A. *Sted – begreper og teorier*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Berg, N.G og Dale, B. 2013. Hva er stedsidentitet, og hvordan fanger vi den opp? Kapittel 1 i Førde, A., Kramvik, B., Berg, N.G og Dale, B (red.) *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag.
- Berg, N.G., Dale, B., Førde, A og Kramvik, B. 2013. Metodologiske utfordringer i stedsanalyser. Introduksjon i Førde, A., Kramvik, B., Berg, N,G og Dale, B (red.). *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag.
- Brattbakk, I., Jørgensen, S og Dale, B. 2000. *Stabilitet eller endring? – Levekårsutvikling i Trondheims boområder på 1990-tallet*. Dragvoll, Trondheim: Reprosentralen, NTNU.
- Bø, I og Schiefloe, P. M. 2007. *Sosiale landskap og sosial kapital. Innføring i nettverkstenkning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Castree, N. 2009. Place: Connections and Boundaries in an Independent World. Kapittel 9 i Nicholas, J, Holloway, S.J, Rice, S.P og Valentine, G (red.). *Key Concepts in Geography* (2.edt). Los Angeles: SAGE Publications.
- Crang, M. og Cook, I. 2007. *Doing ethnographies*. London: Sage.
- Corbin, J og Strauss, A. 2008. *Basic of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 3.rd ed. London: Sage.

- Dale, B og Jørgensen, S. 1986. *Byens sosiale geografi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dunn, K. 2005. 'Interviewing' i I. Hay (red.) *Qualitative research methods in human geography* (2nd edn). Melbourne: Oxford university press, 79-105.
- Dyck, I og Kearns R.A. 2006. Approaches to Human Geography. Kapittel 7 i Aitken, S og Valentine, G (red). *Structuration Theory: Agency, Structure and Everyday Life*. London: SAGE Publications.
- Frønes, I og Brusdal, R. 2010. Livsløp, generasjoner og sosial endring. Kapittel 17 i Frønes, I og Kjølrsrud, L (red.). *Det norske samfunn*. 6. utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Giddens, A. 1984. *The constitution of society: outline the theory of structuration*. Cambridge: Blackwell Publishing Ltd.
- Hidalgo, M.C., og Hernández, B. 2001. Place attachment: conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 237- 281.
- Hay, R. 1998. Sense of place in developmental context. *Journal of Environmental Psychology*, 18, 5- 29.
- Hubbard, P, Kitchin, R, Bartley, B og Fuller, D. 2002. *Thinking Geographically*. London: Continuum.
- Kitchin, R. og Tate, J.N. 2000. *Conducting Research into Human Geography theory, methodology & practice*. Edinburgh: Pearsons Education Limited.
- Kitchin, R. 2006. Approaches to Human Geography. Kapittel 2 i Aitken, S og Valentine, G (red.). *Positivist Geographies and Spatial Science*. London: SAGE Publications.
- Kommune Planens Arealdel 2012 – 2024. Trondheim Kommune. *Planbeskrivelse* 4.12.2012:
<http://www.trondheim.kommune.no/content/1117731328/Kommuneplanens-arealdel-2012-2024> hentet 22.04.14.
- Kommune Planens Arealdel 2012 – 2024. Trondheim Kommune. *Digitalt plankart* <http://www.trondheim.kommune.no/content/1117731328/Kommuneplanens-arealdel-2012-2024> hentet 30.04.14.
- Koth, H. 2013. *Dugnadsånd og samstyring i lokalsamfunnet. Velforeningenes politiske og sosiale betydning*. Høgskolen i Oslo og Akershus. Rapport 2013 nr 2, 41-47.
- Kvale, S og Brinkmann, S. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. 2.utgave Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

- Longhurst, R. 2010. Semi-structured Interviews and Focus Groups. I *Key methods in Geography*. California: SAGE, s 103-116.
- Lysgård, H.K. 2001. *Produksjon av rom og identitet i transnasjonale regioner. Et eksempel fra det politiske samarbeidet i Midt-Norden*. Dr.Pilot.- Avhandling 2001. Geografisk institutt, fakultetet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU Trondheim.
- Manzo, L.C. 2005. For better or worse: exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 67- 86.
- Massey, D. 2005. *For space*. London: Sage.
- Nordahl, B. 1996. *Sosiale relasjoner mellom beboere – formell og uformell samhandling i forstad og indre by*. Dokumentet er en del av serien: Prosjektrapport (Norges byggforskningsinstitutt). Oslo: Norges byggforskningsinstitutt.
- Pred, A. 1984. Place as historically contingent process: structuration and the time-geography of becoming places. *Annals of the Association of American Geographers*, 74, 279-297.
- Relph, E. 1976. *Place and placelessness*. London: Pion.
- Repstad, P. 2007. *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. 4.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Riger, S og Lavrakas, P.J. 1981. Community ties: patterns of attachment and social interaction in urban neighborhoods. *American Journal of Community Psychology*, 9, 55-66.
- Rose, G. 1995. A place in the world? Places, Cultures and Globalization. Kapittel 3 i Massey, D og Jess, P (red.). *Place and identity: a sense of place*. New York: Oxford University Press Inc.
- Ruczynski, W. 1995. *City Life: Urban Expectations in a New World*. New York: Scribner.
- Røe, P. G. 2010. *Hvordan forstå sted? Om en Sosiokulturell Stedsanalyse*, i Album, D, Hansen, M.H, og Widerberg, K. 2010. *Metodene Våre. Eksempler fra Samfunnsvitenskapelig Forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Røiseland, A og Aarsæter, N. 2001. *Lokalsamfunn og Sosial Kapital*. Delutredning til «Prosjekt Nasjonal handlingsplan for folkehelsearbeid». HBO- arbeidsnotat 5/2001. Høgskolen i Bodø.
- Scannell, L og Gifford, R. 2009. Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 1- 10.

- Scheifloe, P.M. 1985. *Nærmiljø i bysamfunn. Om nærmiljø i byer.* Byforskningsprogrammet. Oslo: Universitetsforlaget.
- Simonsen, K. 1993. *Byteori og hverdagspraksis.* København: Akademisk Forlag.
- Storrøsæter, H. 2013. *Refleksjonsnotat.* Arbeidsnotat GEOG3005 høsten 2013. NTNU.
- Storrøsæter, H. 2014. *I den fagfilosofiske jungelen, hvor kommer sted inn?* Arbeidsnotat GEOG3001 våren 2014. NTNU.
- Sztompka, P. 2008. *The focus on Everyday Life: A New Turn in Sociology.* European Review 16,1, 21-37.
- Søråa, G. 2009. *Ranheim Papirfabrikk. 125 år som hjørnesteinsbedrift.* Ranheim: Snøfugl Forlag.
- Thagaard, T. 2009. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode.* 3.utgave. Bergen: Fagbokforlaget
- Tjora, A. 2010. *Kvalitative Forskningsmetoder i praksis.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Tjora, A, Henriksen, I.M, Fjærli, T og Grønning, I. 2012. *Sammen i byen. En sosiologisk analyse av urbane naboskap, nærmiljø og boligens betydning.* Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Trondheim Kommune, Eierskapsenheten. 2012. *Levekår 2011. Rapport om Levekår i Trondheim.*
- Tuan, Y.F. 1976. Humanistic Geography. *Annals of the Association of American Geographers* 66, 266-267.
- Tuan, Y.F. 1977. *Space and Place: the Perspective of Experience.* London: Edward Arnold.
- Unstad, M. 2001. *Bomiljø og inkludering: en casestudie av tre borettslag og et boligområde.* Prosjektrapport 307 – 2001. Oslo: S.E Thoresen AS.
- Aasland, A. 2002. Citizen Status and Social Exclusion in Estonia and Latvia. *Journal of Baltic Studies* 34, 57-77.

Vedlegg 1

Intervjuguide nøkkelinformanter

- Hva er ditt forhold til Ranheim
- Hvilken kunnskap har du til Ranheim

Det fysiske området

- Hvordan vil du beskrive den fysiske endringen Ranheim nå går igjennom?
- Veinett
- Utbygging av blokker og boliger
- Omregulering og ny bruk av jordbruksområder og andre områder
- Hvordan har fabrikktomta endret seg de siste 60 årene?
- Hvilke fysiske kvaliteter vil du si Ranheim har?
- Hvilke fysiske utfordringer vil du si Ranheim har?

Det organisatoriske miljøet

- Hvordan synes du utviklingen har vært innenfor
 - Kollektivtilbudet
 - Servicefunksjoner som butikk, post, legekontor
 - Omsorgsinstitusjoner som skole, barnehager, frivillighetssentralen, eldreheim
 - Idretts og fritidstilbud
 - Fabrikkens rolle
- Hvilke organisatoriske kvaliteter vil du si Ranheim har?

Det sosiokulturelle miljøet

Beskriv ulike sosiale miljø på Ranheim, som f.eks:

- Idrettslaget
- Kulturskolen
- Velforeninger
- Arbeiderforeninga
- Pensjonistforeninga
- Hvem tror du flytter til Ranheim (alder, kjønn, livssituasjon)
- Hvem tror du bor på Ranheim i dag (alder, kjønn, livssituasjon)
- Hvilke sosiale kvaliteter vil du si Ranheim har?
- Hvilke sosiale utfordringer tror du Ranheim har?

- Hvilken rolle spilte tidligere Strinda kommune og Trondheim kommune inn på utviklinga til Ranheim tidligere?
- Hvilken rolle tror du Trondheim som storby har for utviklinga til Ranheim som sted, har?

Vedlegg 2

Intervjuguide fokusgruppe: nyinnflyttede

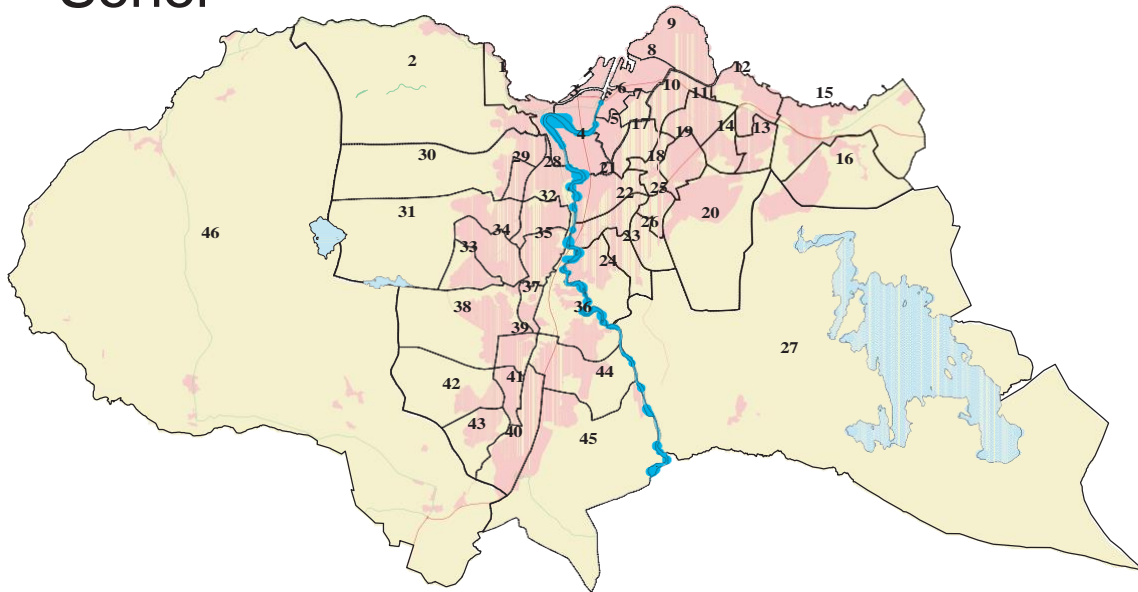
- Fortell hvorfor dere flyttet hit (var valget tilfeldig eller ikke?)
- Hvilket syn hadde dere på Ranheim før dere flyttet hit? Har det synet endret seg?
- Hvordan opplever dere andres syn på Ranheim som boområde?
- Hvor jobber dere?
- Hva mener dere er unikt med Ranheim?
- Beskriv deres forhold til Ranheim nå (trives dere, trives dere ikke)
- Hvilke kvaliteter har Ranheim som sted? Og hvilke betyr mest for deg? Begrunn
- Benytter dere dere av tilbud og tjenester på Ranheim?
- Hvilke tilbud eller tjenester benytter dere? Hvorfor/hvorfor ikke? (matvarebutikk, lege, idrett, kollektiv osv.)
- Savner dere noen tilbud på Ranheim?
- Hvordan opplever dere Ranheim som lokalsamfunn og nærmiljø?
- Kjenner dere, eller omgås dere med mennesker som har bodd lenge på Ranheim?
- Hvor i hovedsak foregår deres sosiale liv?
- Hva vet dere om Ranheims historie?
- Har dere noe forhold har til papirfabrikken?
- Beskriv en typisk Ranheimsbeboer (Definisjon på Ranheimsånden, stemmer den overens med deres svar?)
- (Basert på en forklaring av stedsidentitet) Hvordan vil dere beskrive deres stedsidentitet til Ranheim?
- Beskriv Ranheim med fire adjektiv som representerer deres syn på Ranheim som område, boområde og menneskene som bor der

Intervjuguide fokusgruppe: etablerte

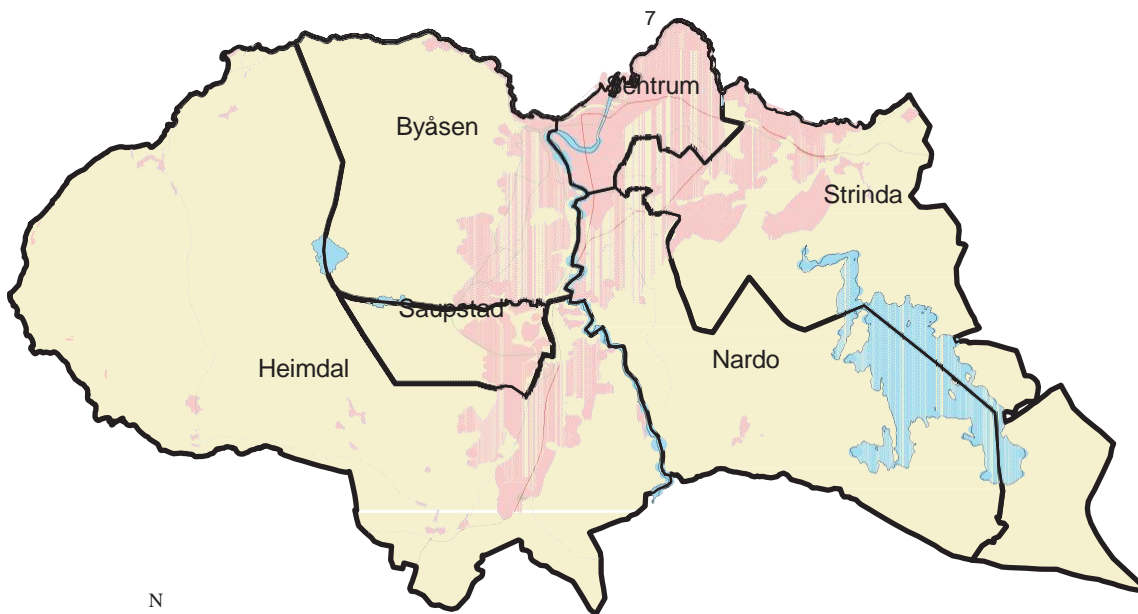
- Er dere født og oppvokst på Ranheim? Hvis ikke fortell hvorfor dere flyttet hit (var valget tilfeldig eller ikke?)
- Hvor jobber/jobbet dere?
- Hva føler dere er unikt med Ranheim?
- Beskriv deres forhold til Ranheim nå
- Hvordan opplever dere andres syn på Ranheim som boområde?
- Hvilke kvaliteter har Ranheim? Og hvilke betyr mest for deg? Begrunn
- Benytter dere dere av tilbud og tjenester på Ranheim?
- Hvilke tilbud eller tjenester benytter dere? Hvorfor/hvorfor ikke? (matvarebutikk, lege, idrett, kollektiv osv.)
- Savner dere noen tilbud på Ranheim?
- Hvilket forhold har dere til utviklingen av Ranheim?
- Hvordan opplever dere Ranheim som lokalsamfunn eller nærmiljø?
- Hvor i hovedsak foregår deres sosiale liv?
- Hvilket forhold har dere til Ranheims historie?
- Hvilket forhold har dere til papirfabrikken?
- Beskriv en typisk Ranheimsbeboer (Definisjon på Ranheimsånden, stemmer den overens med deres svar?)
- (Basert på en forklaring av stedsidentitet) Hvordan vil dere beskrive deres stedsidentitet til Ranheim?
- Beskriv Ranheim med fire adjektiv som representerer deres syn på Ranheim som område, boområde og menneskene som bor der

Vedlegg 3: Aktuelle kart fra Brattbakk et al (2000)

Soner

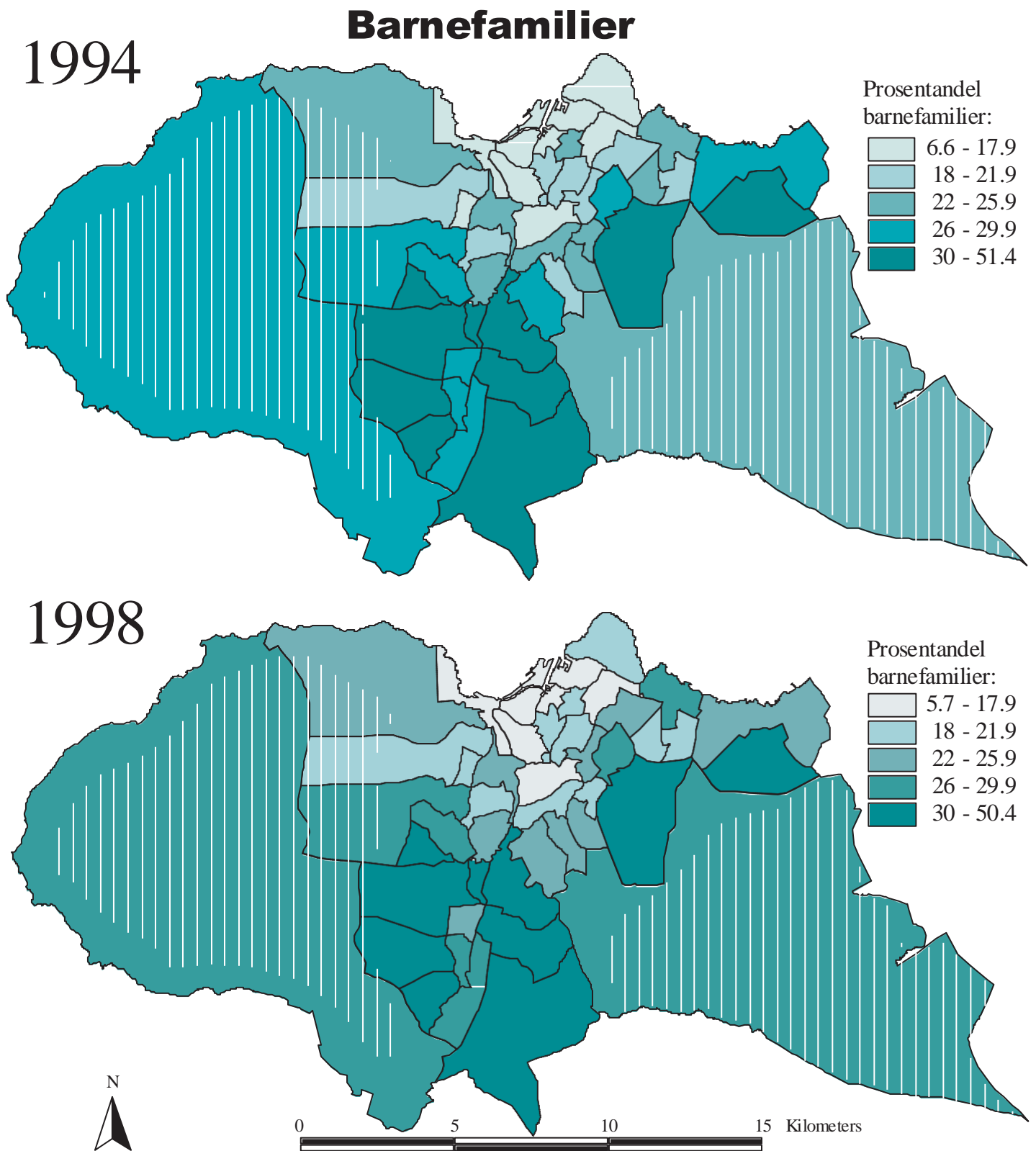


Bydel/Distrikt



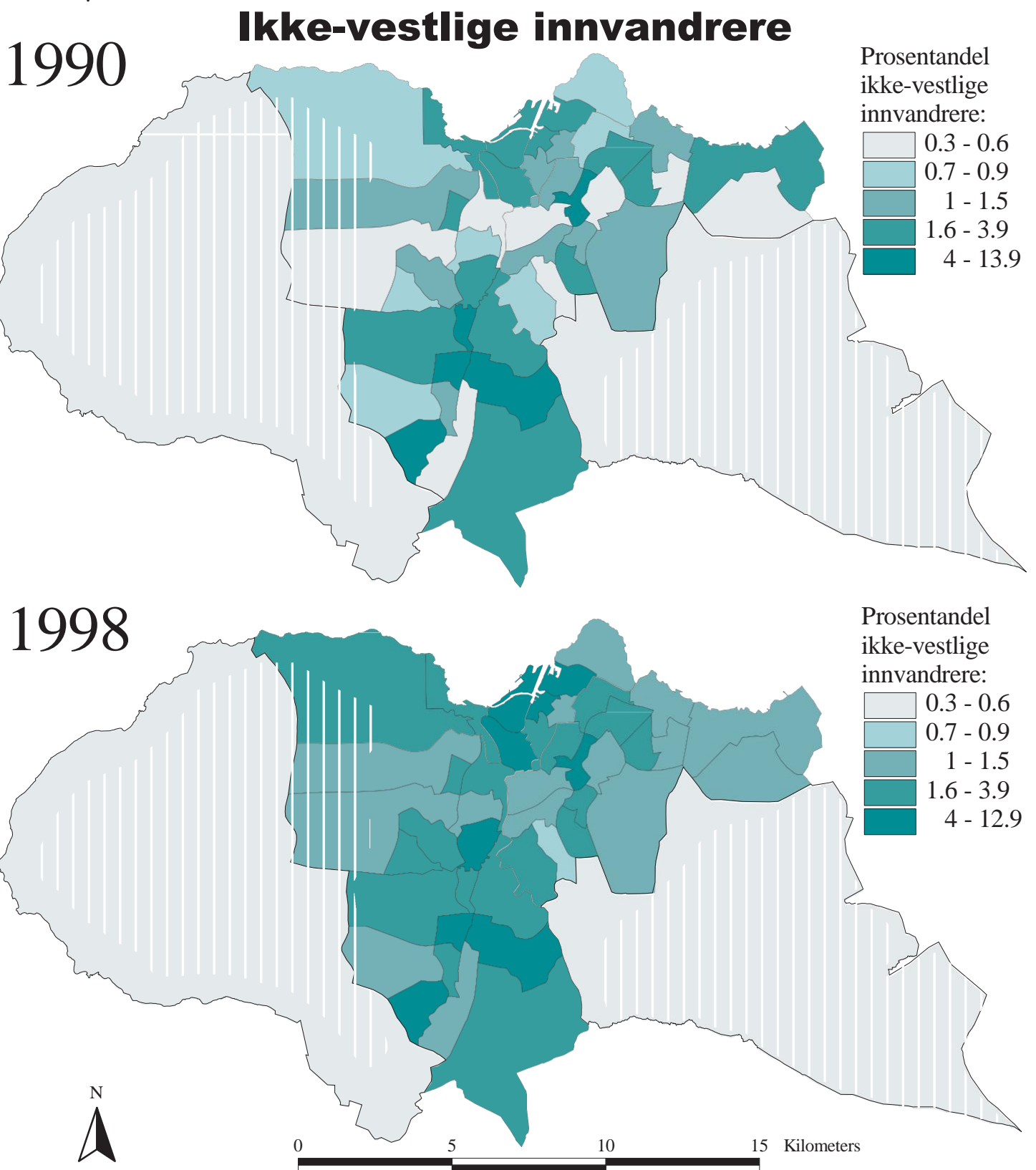
- Innsjø - elv
 - E6
 - Mindre veg
 - Bebyggelse
 - Soner
- 1 Ila
 - 2 Hammersborg-Trolla
 - 3 Midtbyen
 - 4 Øya-Elgeseter
 - 5 Singsaker
 - 6 Baklandet-Møllenberg
 - 7 Rosenborg
 - 8 Lademoen
 - 9 Lade
 - 10 Strindheim
 - 11 Bromstad-Leangen
 - 12 Nedre Charlottenlund
 - 13 Øvre Charlottenlund
 - 14 Brundalen
 - 15 Ranheim
 - 16 Reppe-Vikåsen
 - 17 Berg-Tyholt
 - 18 Moholt
 - 19 Åsvang-Angelltrøa
 - 20 Stokkan
 - 21 Nardo
 - 22 Nidarvoll
 - 23 Stubban
 - 24 Fossegrenda
 - 25 Othilienborg-Vestlia
 - 26 Risvollan
 - 27 Bratsberg-Jonsvatnet-Leira
 - 28 Havstein-Stavne
 - 29 Nyborg
 - 30 Sverresborg
 - 31 Ugla
 - 32 Munkvoll-Hoem
 - 33 Stavset
 - 34 Kystad
 - 35 Hallset
 - 36 Sjetnemarka-Okstad
 - 37 Romulslia
 - 38 Flatåsen
 - 39 Saupstad
 - 40 Breidablikk
 - 41 Heimdal
 - 42 Åsheim-Lundåsen
 - 43 Katterm
 - 44 Tiller nord
 - 45 Tiller sør
 - 46 Byneset-Leinstrand

Figur 4.6: Andel familier med barn 0 – 17 år av totalt antall familier. Soner.



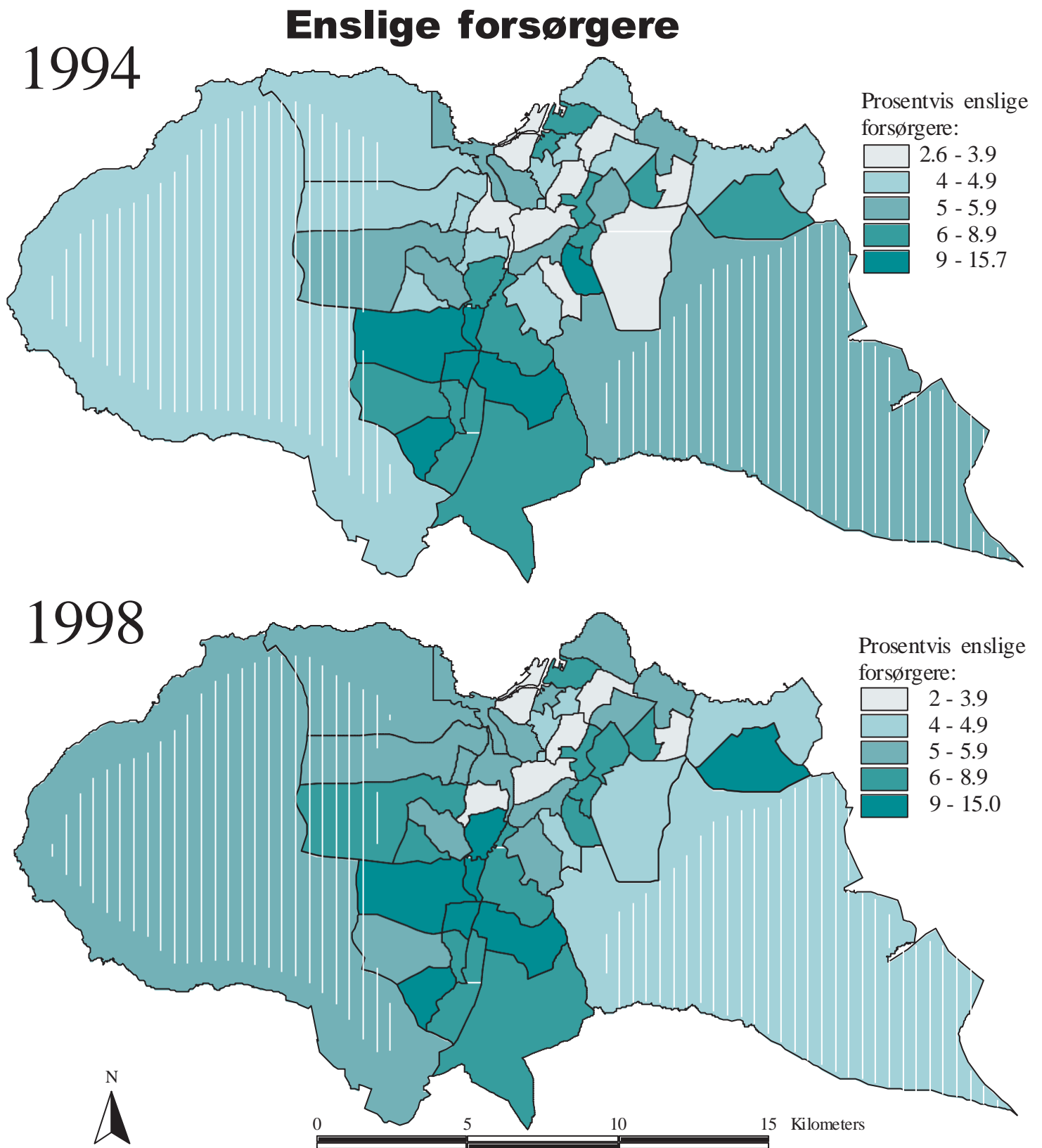
Kilde: KOMPAS, Trondheim kommune 1999.

Figur 4.10: Andel ikke-vestlige innvandrere - Øst-Europa og andre ikke-vestlige land – av totalt folketall. Soner.



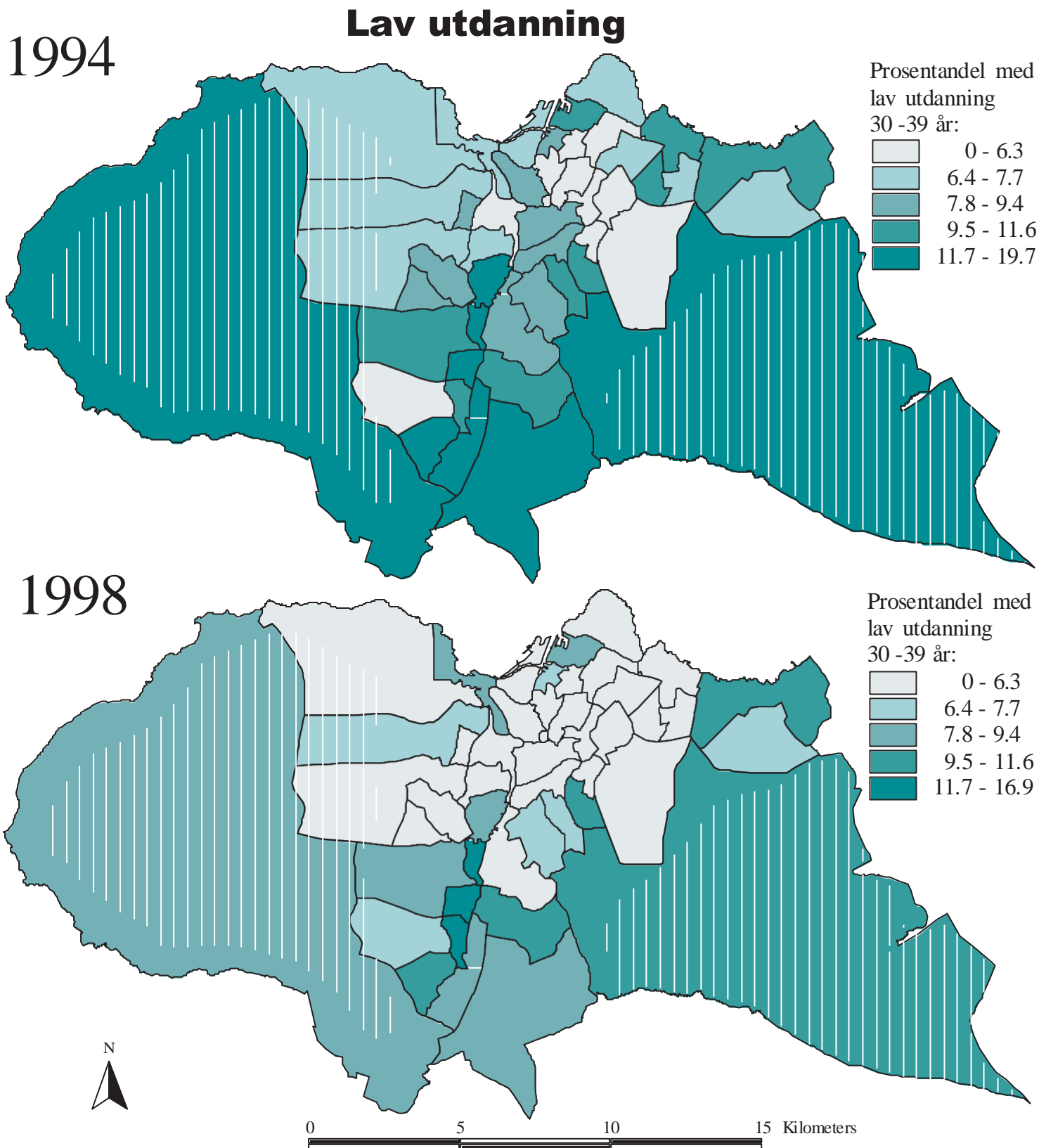
Kilde: Statistisk sentralbyrå 1999, Seksjon for befolknings- og utdanningsstatistikk.

Figur 4.7: Andel enslige forsørgere med barn 0 – 17 år av totalt antall familier. Soner.



Kilde: KOMPAS, Trondheim kommune 1999.

Figur 6.1: Andel med lav utdanning 30-39 år. Lav utdanning er definert som grunnskole eller ingen utdanning. Soner.

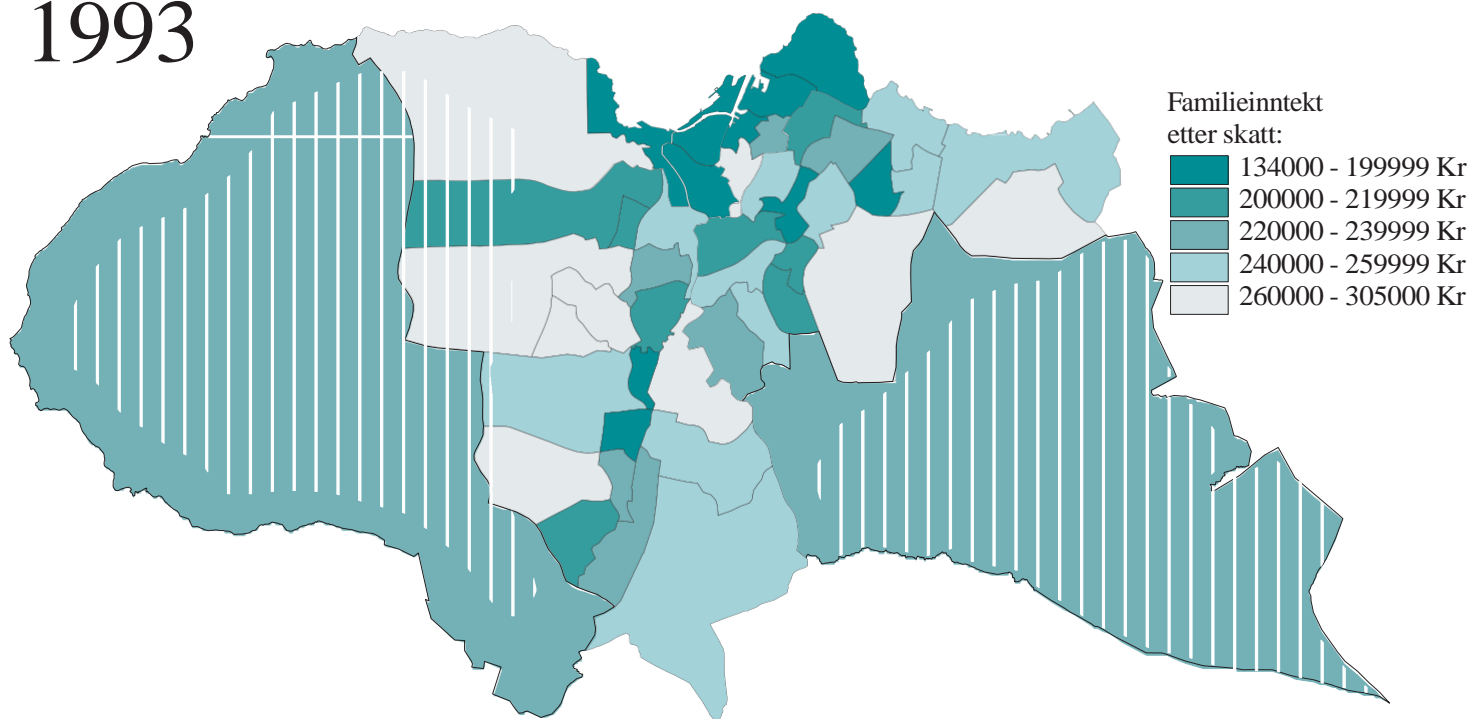


Kilde: Statistisk sentralbyrå 1999, Seksjon for befolknings- og utdanningsstatistikk.

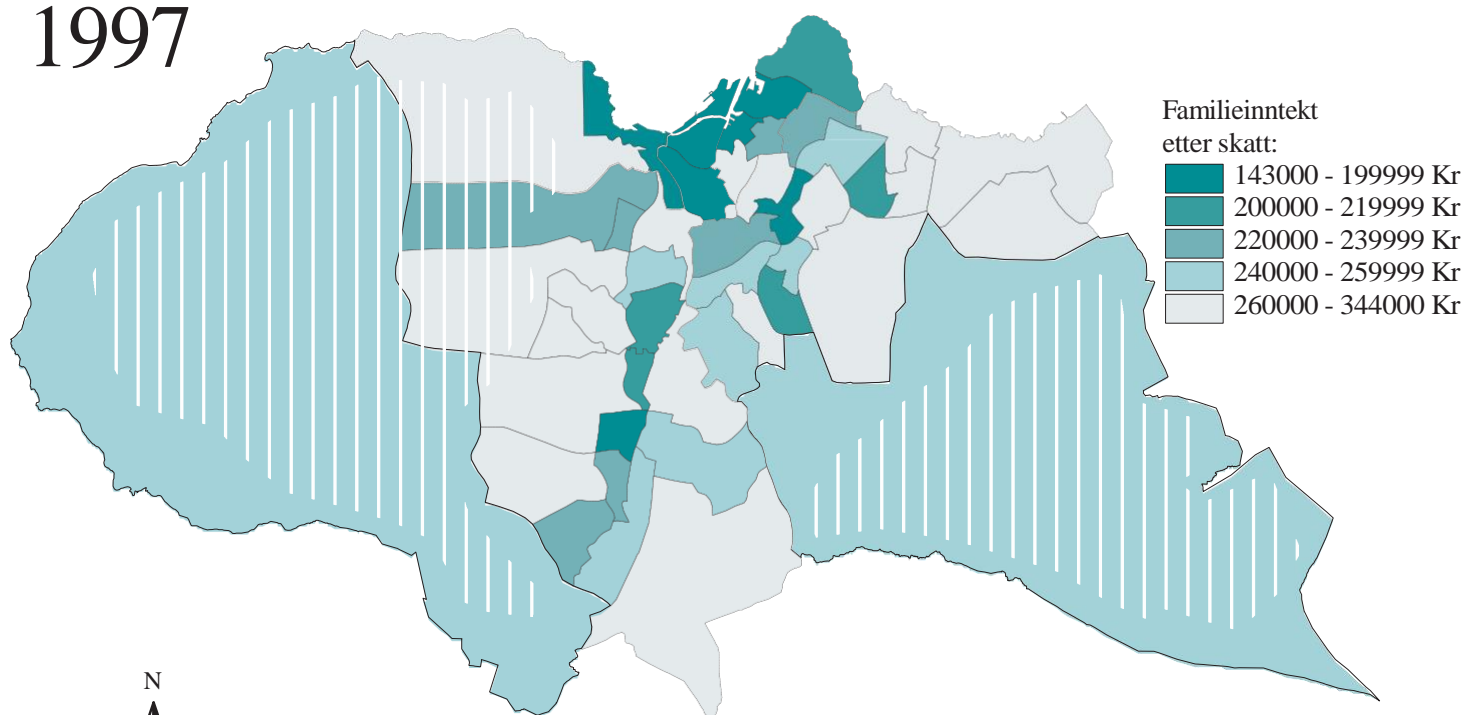
Figur 6.3: Gjennomsnittlig familieinntekt etter skatt. 1997-kroner. Soner.

Familieinntekt

1993



1997



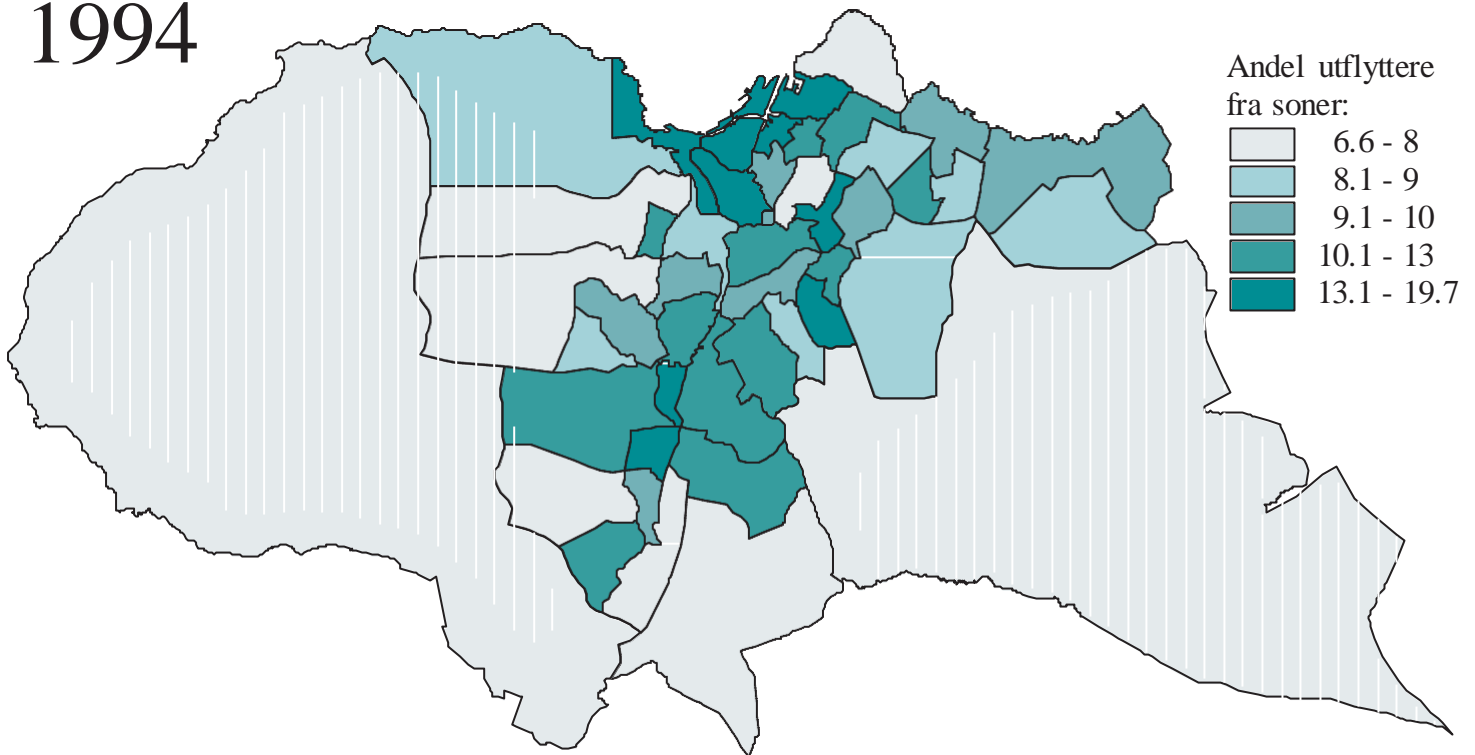
0 5 10 15 Kilometers

Kilde: Statistisk sentralbyrå 1999, Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk.

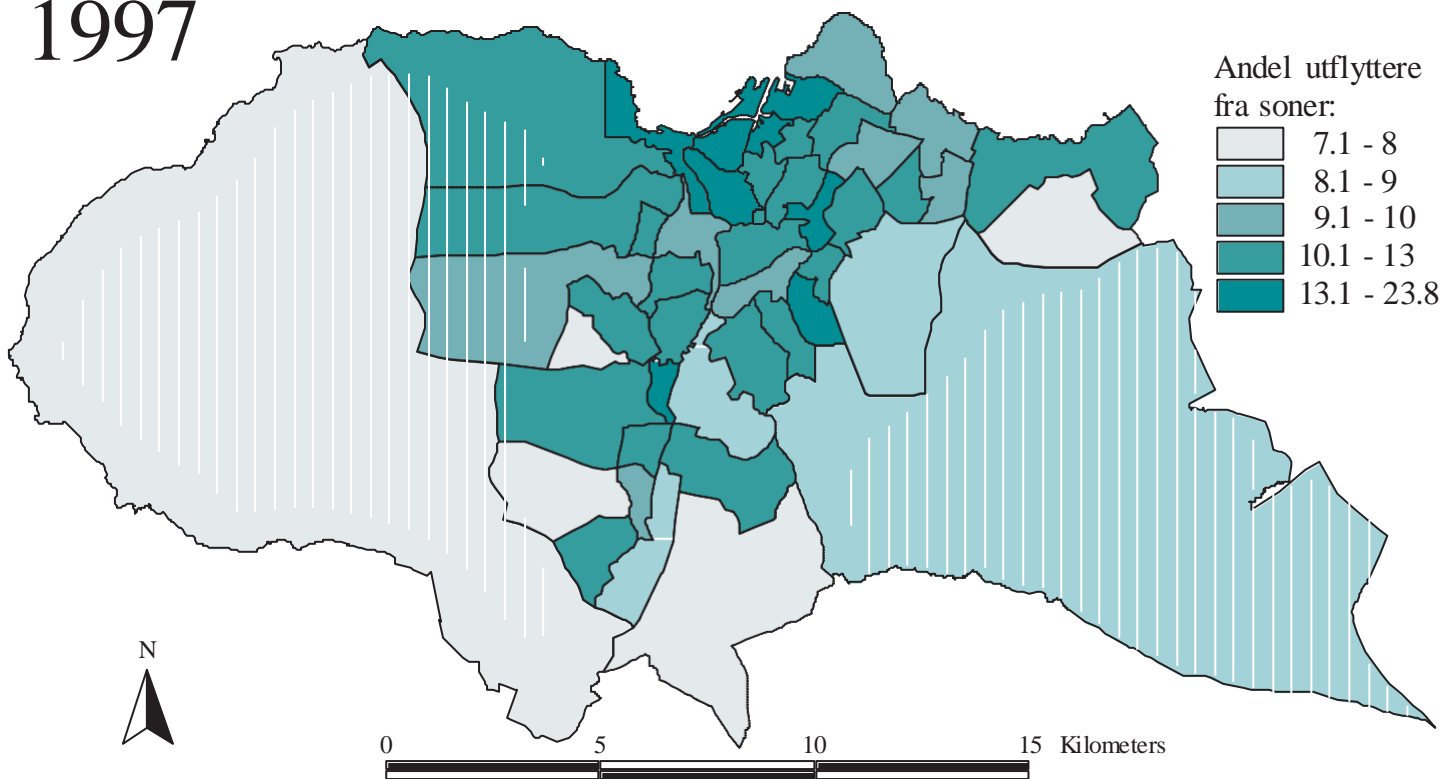
Figur 5.1: Andel utflyttere fra soner av totalt folketall.

Utflytting

1994



1997

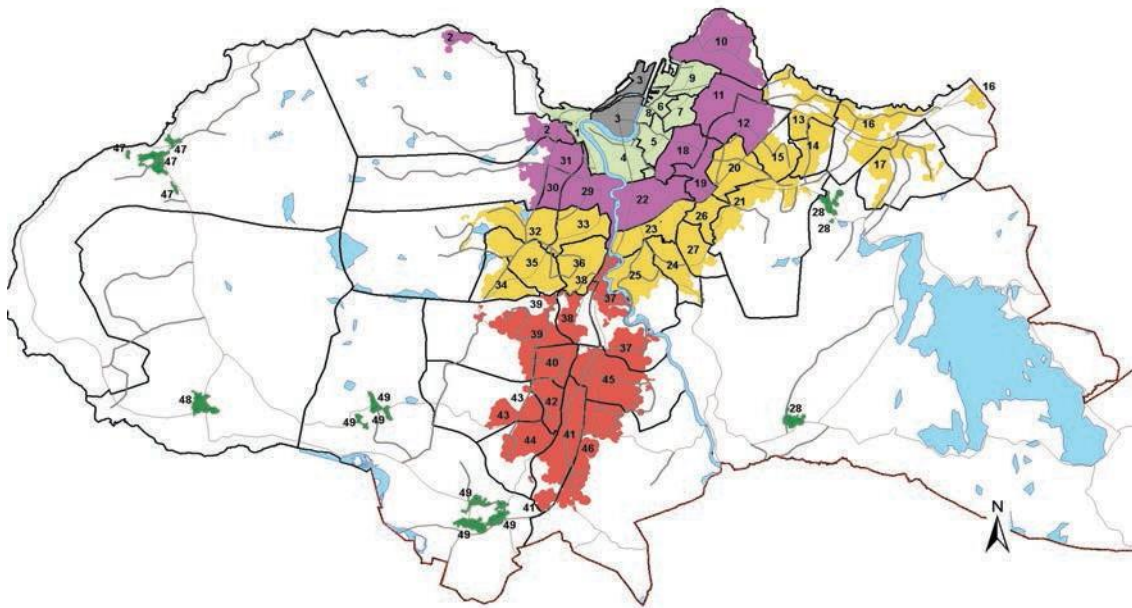


Kilde: Statistisk sentralbyrå, 1999

Vedlegg 4: Aktuelle kart fra levekårsundersøkelsen fra Trondheim Kommune (2011)

LEVEKÅRSSONER – GRUPPERT ETTER AVSTAND FRA MIDTBYEN

MIDTBYSOENEN		SENTRUMSSONER U/ MIDTBYEN		SENTRUMSNÆRE SONER		YTRE - BYSONER		SØRBY-SONER		BYGDE-SONENER	
Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone
3	Midtbyen	1	Ila	2	Ham.brg.-Trolla	13	N. Charlottenl.	37	Sjetne.-Okstad	28	Bra.brg.-Jonsv.
		4	Øya-Elgeseter	10	Lade	14	Ø. Charlottenl.	38	Romulslia	47	Rye
		5	Singsaker	11	Strindheim	15	Brundalen	39	Flatåsen	48	Spongdal
		6	Bakkl.-Møll.	12	Bromst.-Leang.	16	Ranheim	40	Saupstad	49	Nypvang
		7	Rosenborg	18	Berg-Tyholt	17	Reppe-Vikåsen	41	Breidablikk		
		8	N. Elvehavn	19	Moholt	20	Åsva.-Angeltr.	42	Heimdal		
		9	Lademoen	22	Nardo	21	Stokkan	43	Åshe.-Lundås.		
				29	Havste.-Stavne	23	Nidarvoll	44	Kattem		
				30	Nyborg	24	Stubban	45	Tiller nord		
				31	Sverresborg	25	Fossegrenda	46	Tiller sør		
						26	Oth.br.-Vestlia				
						27	Risvollan				
						32	Ugla				
						33	Munkv.-Hoem				
						34	Stavset				
						35	Kystad				
						36	Hallset				



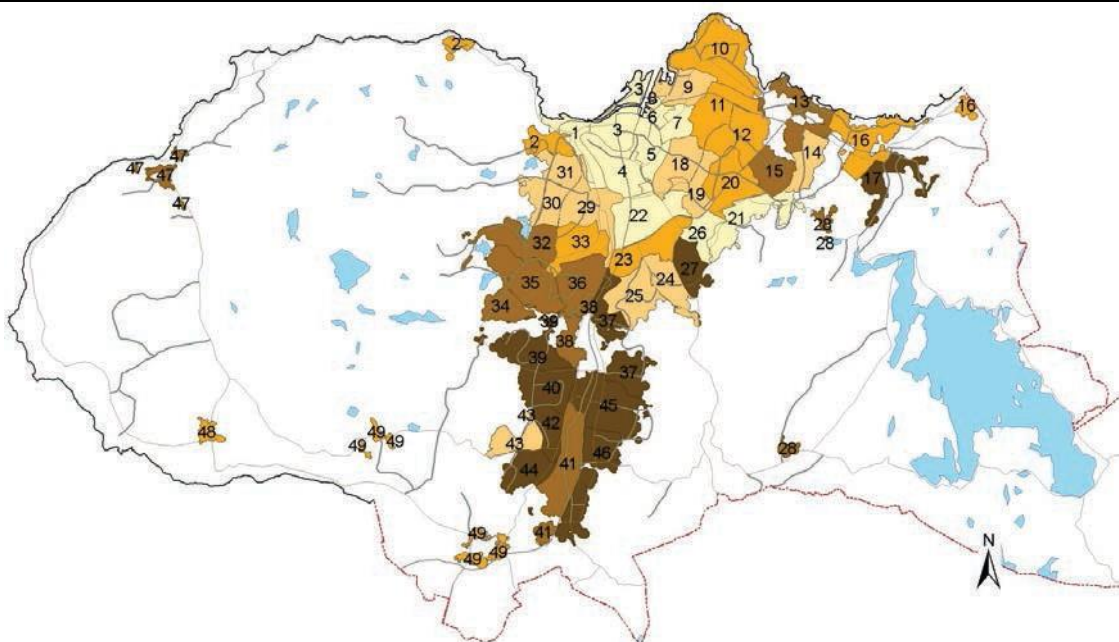
De sorte strekene i kartet angir grensene mellom levekårssoner. Farger i kartet viser hvilken gruppe sonen tilhører. Farger er bare avsatt i områder med tettstedsbebyggelse. Ubebygde områder i sonene får følgende hvit bakgrunn. Lys grå streker angir veier. Gruppering av levekårssoner til større områder er etablert i anledning denne levekårsundersøkelsen. Begrepsbruken er ikke opprettet for å korrespondere med annet planverk, som eksempelvis Kommuneplanens arealdel.

Enslige forsørgere

LEVEKÅRSONER

LAVEST			NEST LAVEST			MIDDELS			NEST HØYEST			HØYEST		
Nr	Sone	%	Nr	Sone	%	Nr	Sone	%	Nr	Sone	%	Nr	Sone	%
8	N. Elvehavn	1,4	19	Moholt	4,3	11	Strindheim	5,2	38	Romulslia	6,2	45	Tiller nord	7,1
3	Midtbyen	1,4	18	Berg-Tyholt	4,4	23	Nidarvoll	5,2	47	Rye	6,2	27	Risvollan	7,2
21	Stokkan	2,6	14	Ø. Charlottenl.	4,6	10	Lade	5,4	15	Brundalen	6,2	39	Flatåsen	7,4
4	Øya-Elgeseter	3,1	24	Stubban	4,6	33	Munkv.-Hoem	5,4	34	Stavset	6,2	37	Sjetne.-Okstad	7,8
6	Bakkl.-Møll.	3,6	9	Lademoen	4,6	12	Bromst.-Leang.	5,5	41	Breidablikk	6,3	40	Saupstad	7,9
26	Oth.br.-Vestlia	3,7	30	Nyborg	4,7	49	Nypvang	5,6	13	N. Charlottenl.	6,5	42	Heimdal	7,9
7	Rosenborg	4,1	43	Åshe.-Lundås.	5,1	20	Åsva.-Angeltr	5,7	32	Ugla	6,5	44	Kattem	8,0
5	Singsaker	4,1	29	Havste.-Stavn.	5,1	48	Spongdal	5,8	28	Bra.brg.-Jonsv.	6,6	46	Tiller sør	8,2
1	Ila	4,2	25	Fossegrenda	5,2	16	Ranheim	5,9	35	Kystad	6,7	17	Reppe-Vikåsen	10,3
22	Nardo	4,3	31	Sverresborg	5,2	2	Ham.brg.-Trolla	5,9	36	Hallset	7,0			

Trondheim 5,4

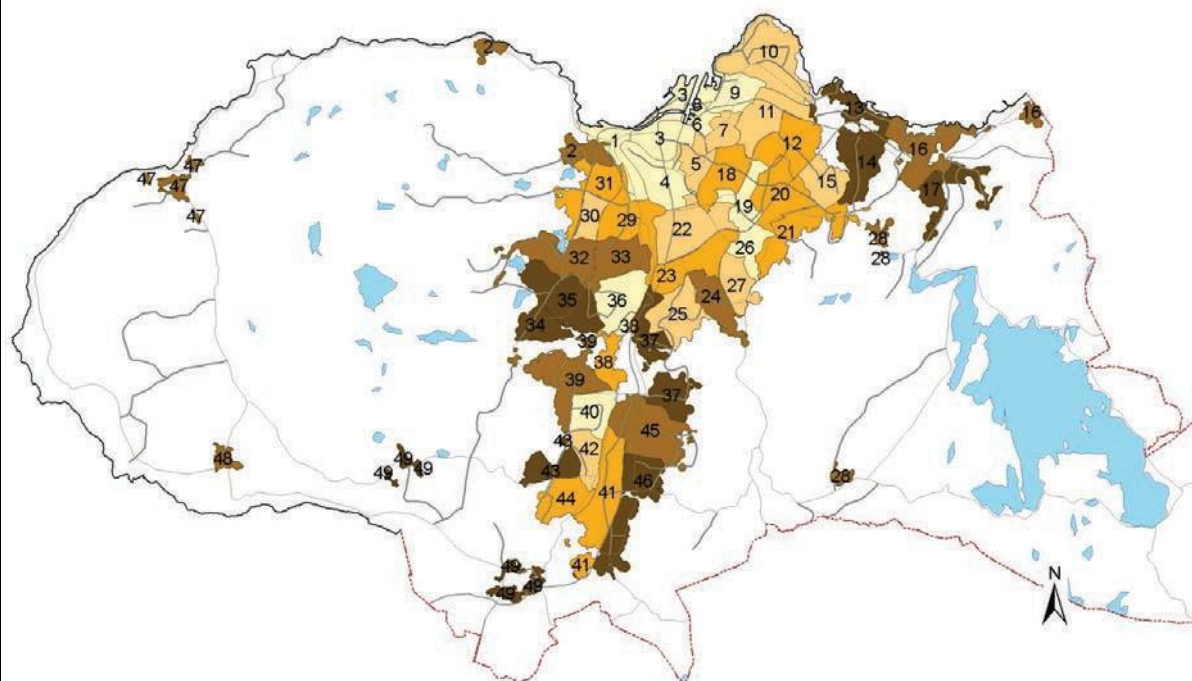


Kilde: SSB, befolkningsstatistikk per 1.1.2011

Barnefamilier

LEVEKÅRSSONER

LAVEST			NEST LAVEST			MIDDELS			NEST HØYEST			HØYEST		
Nr	Sone	%	Nr	Sone	%	Nr	Sone	%	Nr	Sone	%	Nr	Sone	%
3	Midtbyen	3,6	5	Singsaker	17,1	23	Nidarvoll	20,9	33	Munkv.-Hoem	24,8	13	N. Charlottenl.	29,9
8	N. Elvehavn	5,0	15	Brundalen	17,3	18	Berg-Tyholt	21,6	45	Tiller nord	25,5	35	Kystad	30,0
6	Bakkl.-Møll.	6,7	10	Lade	17,5	31	Sverresborg	21,8	2	Ham.brg-Trolla	25,9	43	Åshe.-Lundås.	31,2
9	Lademoen	7,1	22	Nardo	17,6	41	Breidablikk	21,9	39	Flatåsen	26,3	37	Sjetne.-Okstad	32,2
1	Ila	8,5	11	Strindheim	19,3	12	Bromst.-Leang.	22,4	24	Stubban	26,4	49	Nypvang	32,4
4	Øya-Elgeseter	9,6	7	Rosenborg	19,3	21	Stokkan	22,6	47	Rye	26,9	14	Ø. Charlottenl.	32,6
19	Moholt	10,3	30	Nyborg	19,8	38	Romulslia	22,8	16	Ranheim	29,0	46	Tiller sør	33,3
26	Oth.br.-Vestlia	15,2	25	Fossegrenda	19,8	20	Åsva.-Angeltr.	23,3	48	Spongdal	29,3	17	Reppe-Vikåsen	38,6
40	Saupstad	16,9	27	Risvollan	20,0	44	Kattem	23,7	28	Bra.brg.-Jonsv.	29,8	34	Stavset	39,4
36	Hallset	17,0	42	Heimdals	20,6	29	Havste.-Stavn.	23,9	32	Ugla	29,9			
													Trondheim	20,3



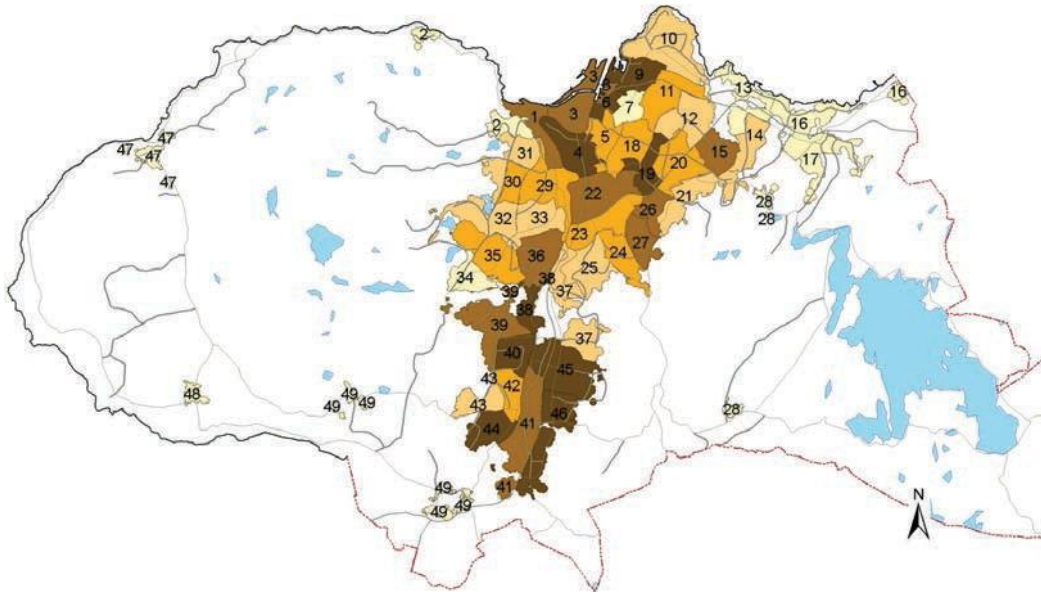
Kilde: SSB, befolkningsstatistikk per 1.1.2011

Innvandrere fra utvalgte land

LEVEKÅRSONER

LAVEST			NEST LAVEST			MIDDELS			NEST HØYEST			HØYEST		
Nr	Sone	%	Nr	Sone	%	Nr	Sone	%	Nr	Sone	%	Nr	Sone	%
47	Rye	0,6	14	Ø. Charlottenl.	3,0	35	Kystad	3,8	36	Hallset	6,2	6	Bakkl.-Møll.	8,6
28	Bra.brg.-Jonsv.	1,3	37	Sjetne.-Okstad	3,0	20	Åsva.-Angeltr.	3,9	41	Breidablikk	6,4	38	Romulslia	10,4
48	Spondal	1,6	25	Fossegrenda	3,1	5	Singsaker	4,5	3	Midtbyen	6,5	46	Tiller nord	11,4
49	Nypvang	1,8	21	Stokkan	3,3	24	Stubban	4,6	15	Brundalen	6,6	4	Øya-Elgeseter	13,1
13	N. Charlottenl.	1,9	43	Åshe.-Lundås.	3,7	18	Berg-Tyholt	4,8	1	Ila	6,7	9	Lademoen	13,1
17	Reppe-Vikåsen	2,0	33	Munkv.-Hoem	3,4	30	Nyborg	5,3	39	Flatåsen	6,9	46	Tiller sør	13,5
7	Rosenborg	2,1	12	Bromst.-Leang.	3,4	29	Havste.-Stavn.	5,3	27	Risvollan	7,2	44	Kattem	14,8
34	Stavset	2,3	32	Ugla	3,6	23	Nidarvoll	5,5	13	N. Elvehavn	7,5	19	Moholt	21,1
2	Ham.brg.-Trolla	2,7	10	Lade	3,6	11	Strindheim	6,0	26	Oth.br.-Vestlia	7,6	40	Saupstad	29,4
27	Ranheim	2,8	31	Sverresborg	3,7	42	Heimdals	6,1	22	Nardo	7,8			

Trondheim 6,8

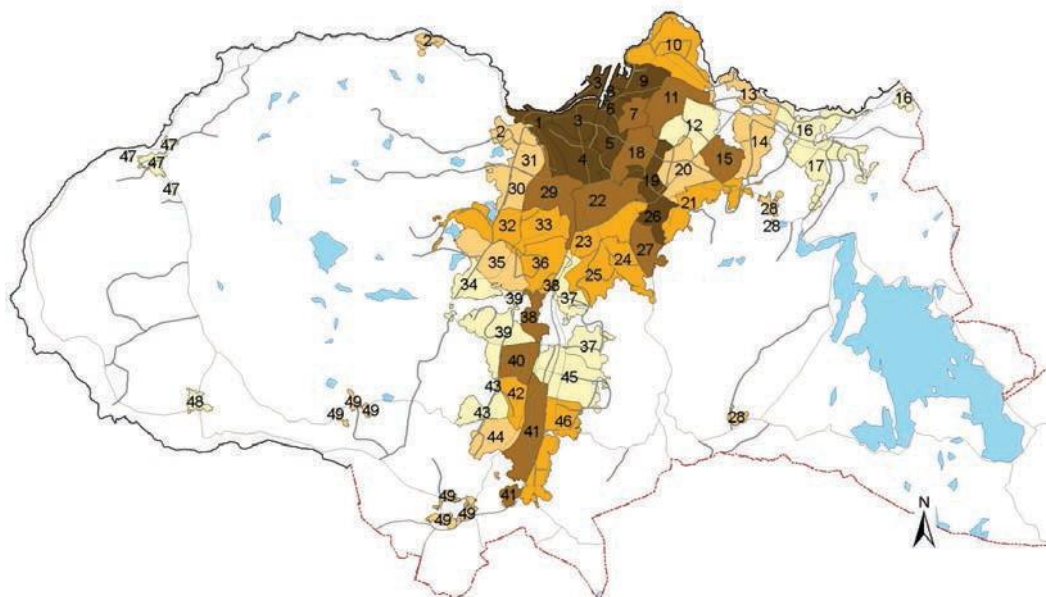


Kilde: SSB, befolkningsstatistikk per 1.1.2011

Flytting ut av levekårssoner

LEVEKÅRSONER

LAVEST		NEST LAVEST		MIDDELS		NEST HØYEST		HØYEST						
Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone					
	%		%		%		%		%					
37	Sjetne.-Okstad	8,3	13	N. Charlottenl.	10,7	42	Heimdalen	11,5	15	Brundalen	12,9	26	Oth.br.-Vestlia	17,4
17	Reppe-Vikåsen	8,3	28	Bra.brg.-Jonsv.	10,8	46	Tiller sør	11,6	41	Breidablikk	13,1	5	Singsaker	18,1
47	Rye	9,2	31	Sverresborg	10,9	36	Hallset	11,6	40	Saupstad	13,1	1	Ila	23,3
43	Åshe.-Lundås.	9,3	20	Åsve.-Angeltr.	11,0	25	Fossegrenda	12,0	27	Risvollan	13,1	19	Moholt	25,8
16	Ranheim	9,6	14	Ø. Charlottenl.	11,0	10	Lade	12,4	18	Berg-Tyholt	13,5	9	Lademoen	26,6
48	Spondal	9,8	35	Kystad	11,1	33	Munkv.-Hoem	12,5	29	Havste.-Stavn.	14,6	4	Øya-Elgeseter	27,8
34	Stavset	10,0	30	Nyborg	11,2	23	Nidarvoll	12,5	38	Romulslia	14,7	8	N. Elvehavn	25,8
12	Bromst.-Leang.	10,1	2	Ham.brg-Trolla	11,3	32	Ugla	12,5	22	Nardo	16,8	3	Midtbyen	29,1
39	Flatåsen	10,4	49	Nypvang	11,4	21	Stokkan	12,8	11	Strindheim	17,1	6	Bakkl.-Møll.	29,1
45	Tiller nord	10,6	44	Kattem	11,4	24	Stubban	12,8	7	Rosenborg	17,2			
									Trondheim		20,6			

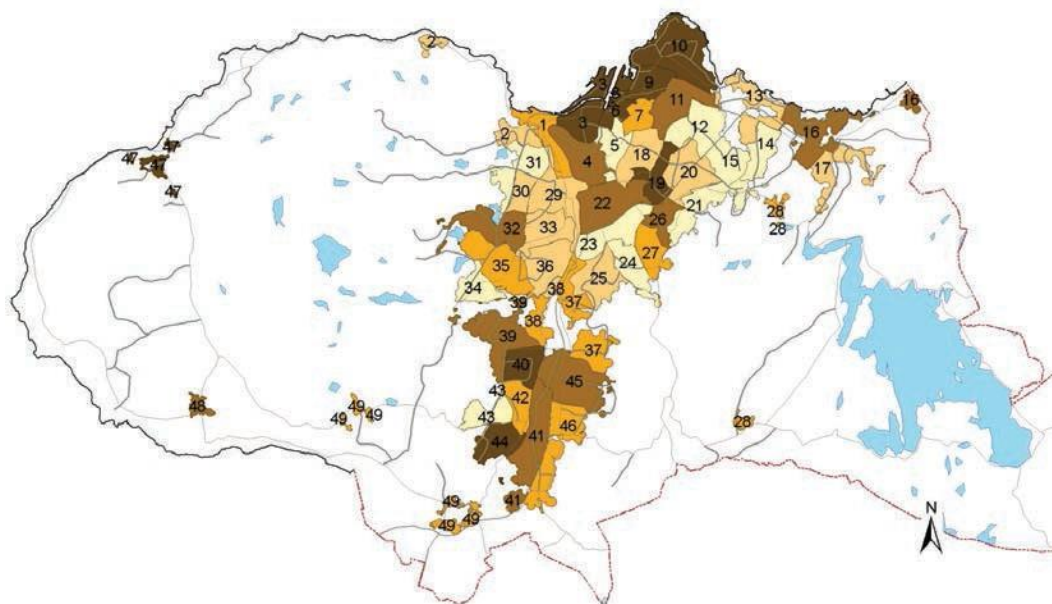


Kilde: SSB, flyttedata for perioden 1.1.2010 – 31.12.2010, holdt mot befolkningsstatistikk per 1.1. 2010.

Flytting internt i sonene

LEVEKÅRSSONER

LAVEST		NEST LAVEST		MIDDELS		NEST HØYEST		HØYEST						
Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone					
12	Bromst.-Leang.	0,4	25	Fossegrenda	1,1	46	Tiller sør	1,6	22	Nardo	2,1	40	Saupstad	2,6
24	Stubban	0,7	13	N. Charlottenl.	1,2	49	Nypvang	1,6	45	Tiller nord	2,1	44	Kattem	2,8
21	Stokkan	0,7	18	Berg-Tyholt	1,2	38	Romulslia	1,6	48	Spongdal	2,1	47	Rye	3,2
5	Singsaker	0,8	30	Nyborg	1,3	28	Bra.brg.-Jonsv.	1,6	41	Breidablikk	2,1	10	Lade	3,2
23	Nidarvoll	0,9	33	Munkv.-Hoem	1,3	1	Ila	1,6	39	Flatåsen	2,2	8	N. Elvehavn	3,2
34	Stavset	1,0	2	Ham.brg-Trolla	1,4	35	Kystad	1,7	32	Ugla	2,2	6	Bakkl.-Møll.	3,2
15	Brundalen	1,0	36	Hallset	1,4	37	Sjetne.-Okstad	1,7	26	Oth.br.-Vestlia	2,3	9	Lademoen	3,9
31	Sverresborg	1,0	20	Åsva.-Angeltr.	1,4	7	Rosenborg	1,8	4	Øya-Elgeseter	2,4	3	Midtbyen	4,3
14	Ø. Charlottenl.	1,1	29	Havste.-Stavn.	1,4	42	Heimdals	1,9	16	Ranheim	2,4	19	Moholt	4,6
43	Åshe.-Lundås.	1,1	17	Reppe-Vikåsen	1,5	27	Risvollan	2,0	11	Strindheim	2,5			
										Trondheim		2,0		

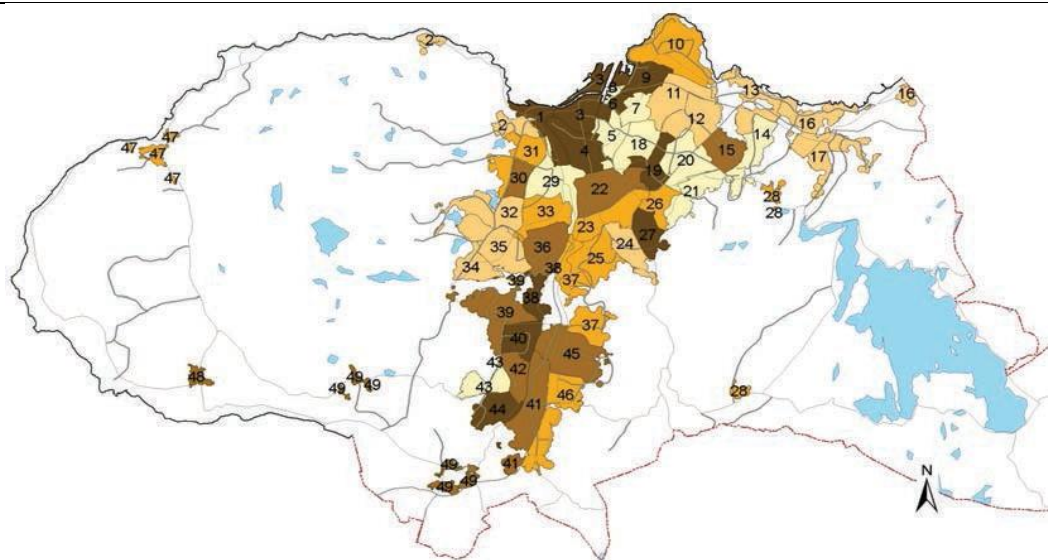


Kilde: SSB, flyttedata for perioden 1.1.2010 – 31.12.2010, holdt mot befolkningsstatistikk per 1.1. 2010.

Inntekt

LEVEKÅRSSONER

LAVEST		NEST LAVEST		MIDDELS		NEST HØYEST		HØYEST						
Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone					
40	Saupstad	238	36	Hallset	277	26	Oth.br.-Vestlia	294	12	Bromst.-Leang.	304	8	N. Elvehavn	319
9	Lademoen	246	42	Heimdal	278	28	Bra.brg.-Jonsv.	296	11	Strindheim	304	20	Åsva.-Angeltr	320
3	Midtbyen	247	48	Spongdal	281	33	Munkv.-Hoem	298	24	Stubban	307	14	Ø. Charlottenl.	320
19	Moholt	247	15	Brundalen	285	23	Nidarvoll	298	16	Ranheim	308	29	Havste.-Stavn.	321
44	Kattem	265	41	Breidablikk	285	47	Rye	299	32	Ugla	310	43	Åshe.-Lundås.	322
4	Øya-Elgeseter	268	45	Tiller nord	288	31	Sverresborg	299	35	Kystad	313	7	Rosenborg	328
6	Bakkl.-Møll.	271	30	Nyborg	288	37	Sjetne.-Okstad	300	34	Stavset	315	18	Berg-Tyholt	329
38	Romulslia	275	49	Nypvang	289	46	Tiller sør	301	13	N. Charlottenl.	315	21	Stokkan	334
27	Risvollan	276	22	Nardo	289	25	Fossegrenda	302	17	Reppe-Vikåsen	316	5	Singsaker	346
1	Ila	277	39	Flatåsen	291	10	Lade	303	2	Ham.brg-Trolla	317			
										Trondheim		293		



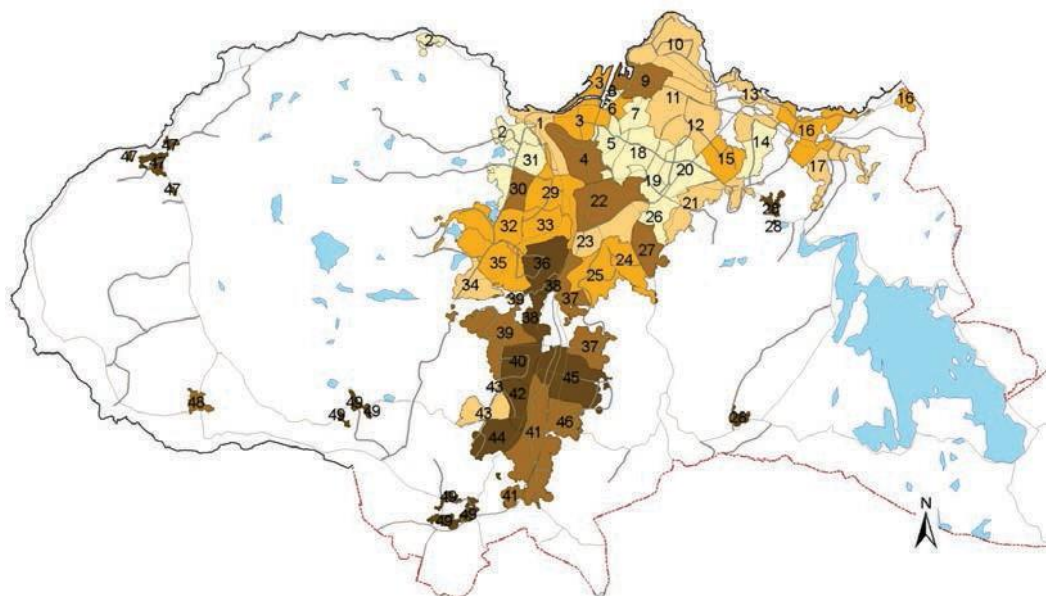
Kilde: SSB, inntektsstatistikk for inntektsåret 2009

Lav utdanning

LEVEKÅRSSONER

LAVEST		NEST LAVEST		MIDDELS		NEST HØYEST		HØYEST						
Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone	Nr	Sone					
5	Singsaker	4,8	11	Strindheim	7,7	6	Bakkl.-Møll.	10,1	4	Øya-Elgeseter	11,2	49	Nypvang	14,4
8	N. Elvehavn	4,9	23	Nidarvoll	7,9	24	Stubban	10,1	30	Nyborg	11,7	45	Tiller nord	14,7
18	Berg-Tyholt	4,9	13	N. Charlottenl.	8,0	35	Kystad	10,3	37	Sjetne.-Okstad	11,8	36	Hallset	14,8
2	Ham.brg.-Trolla	5,3	34	Stavset	8,1	33	Munkv.-Hoem	10,5	22	Nardo	11,8	28	Bra.brg.-Jonsv.	14,9
7	Rosenborg	5,6	21	Stokkan	8,4	32	Ugla	10,5	27	Risvollan	12,0	47	Rye	15,0
14	Ø. Charlottenl.	5,8	12	Bromst.-Leang.	8,5	3	Midtbyen	10,6	39	Flatåsen	12,8	38	Romulslia	15,5
20	Åsva.-Angeltr .	6,0	17	Reppe-Vikåsen	8,6	15	Brundalen	10,8	41	Breidablikk	13,7	42	Heimdal	17,5
31	Sverresborg	6,5	1	Ila	9,7	25	Fossegrenda	11,0	46	Tiller sør	13,8	44	Kattem	21,9
26	Oth.br.-Vestlia	6,7	43	Åshe.-Lundås.	9,7	16	Ranheim	11,1	48	Spongdal	13,9	40	Saupstad	22,9
19	Moholt	7,0	10	Lade	10,0	29	Havste.-Stavs.	11,1	9	Lademoen	14,0			

Trondheim 10,9



Om statistikken:SSB, utdanningsstatistikk per 1 10. 2010

